

МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Майбутній цвіт нації

ТЕЗИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ
2015

МЕЛІТОПОЛЬ – 2015

ЗМІСТ

<i>Перемога в маленьких долонях</i>	<i>3</i>
<i>Відділення мовознавства літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства</i>	<i>4</i>
<i>Відділення історії, наук про Землю, філософії та суспільствознавства...</i>	<i>59</i>
<i>Відділення хімії та біології, екології та аграрних наук.....</i>	<i>107</i>
<i>Відділення математики, фізики і астрономії комп'ютерних наук.....</i>	<i>149</i>

Перемога в маленьких долонях

Протягом грудня 2014 – лютого 2015 років команда учнів-членів МАН Мелітополя брала участь у II (обласному) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт. Інтелектуальні змагання проводилися на базі Запорізького національного університету на 12 відділеннях і 60 секціях. Загалом у конкурсі взяли участь 1085 учнів 8-11 класів. Переможцями визнано 458 учасників, яких підготували 30 регіонів області із 33. Готували переможців конкурсу 124 області: 59 закладів освіти нового типу (гімназії, колегіуми, ліцеї, спеціалізовані школи) та 65 загальноосвітніх шкіл.

I знову команда Мелітополя – найкраща! За кількістю переможців вона посіла I місце в області (7 – перших місць, 23 – других, 24 – третіх із 105 учасників, що склало 91 бал), випередивши Ленінський та Комунарський райони міста Запоріжжя. Крім того, найрезультативнішою серед шкіл нового покоління визнана гімназія № 19 м. Мелітополя, яка підготувала разом з МАН 11 переможців, II місце – гімназія № 5 (7 переможців), III місце – гімназія № 10 (6 переможців). Серед загальноосвітніх шкіл найкращі результати показали НВК № 16 (I місце – 8 переможців, ЗОШ № 4 (II місце – 6 переможців), ЗОШ № 6 (III місце – 4 переможці).

Висококваліфіковане журі, до складу якого ввійшли понад сто науковців вищих навчальних закладів Запоріжжя, Бердянська і Мелітополя, відібрало 60 переможців обласного конкурсу для участі в його III державному етапі. Найобдарованіші мелітопольські учні-члени МАН – Петрищевський Сергій (секція – астрономія), Нежнова Галина (секція – геологія), Карпенко Діана (секція – релігієзнавство) та Гогунська Софія (секція – психологія) – захищали свої наукові роботи в Києві протягом березня-квітня поточного року.

Учениця 10 класу Мелітопольської гімназії № 19, слухачка МАН учнівської молоді, Карпенко Діана презентувала свою роботу на тему «Історія молуканського руху наприкінці XVIII – I половині XIX століття» (науковий керівник – Міщенко Марина Анатоліївна, учитель історії гімназії № 19). Учениця отримала найвищий серед учасників свого наукового відділення бал за контрольну роботу з базової дисципліни – історії (керівник – Кеняєва Валентина Миколаївна, учитель історії ЗОШ № 1, науковий керівник МАН), на високому рівні презентувала дослідницьку роботу і в загальному підсумку посіла II місце.

Вітаємо команду Мелітополя з черговою перемогою. Дякуємо вчителям, науковцям, членам обласного журі за результативну підготовку та участь у Всеукраїнському конкурсі.

*Відділення
мовознавства,
літературознавства,
фольклористики та
мистецтвознавства*

Противень Анна Володимирівна, учениця 10 класу Г№5
Секція – російська література
Науковий керівник: Васіна О.В.,
учитель російської мови Г № 5
2 місце

ПОЭТИЧЕСКИЕ СТУДИИ МЕЛИТОПОЛЬСКОГО ПОЭТА АЛЕКСАНДРА ФЕСЮКА

Актуальность темы исследования. Александр Артемьевич Фесюк – корифей мелитопольского поэтического Олимпа, член Национального союза писателей Украины, талантливый поэт и художник. Его литературное наследие остаётся недостаточно изученным и нуждается в детальном рассмотрении, поскольку проблемно – тематический диапазон творчества поэта безграничен. В канун 100- летия со дня рождения поэта тема актуальна как никогда.

Объектом исследования является поэтическое наследие мелитопольского поэта А. Фесюка.

Предметом исследования являются мотивы, проблематика, тематика его поэзии.

Целью работы является комплексное исследование поэтического наследия мелитопольского поэта Александра Фесюка и популяризация его творчества в запорожском регионе.

Поставленная цель предполагает решение следующих **задач**:

- выбрать теоретический материал о жизни и детальности мелитопольского поэта в воспоминании друзей;
- изучить основные вехи жизни и творчества мелитопольского поэта;
- проанализировать жанровые особенности его произведений;
- раскрыть мотивы, тематику и проблематику его поэтического наследия.

Методы исследования. В работе использованы как теоретические, так и диагностические методы: систематизация и обобщение темы исследования, беседа, опрос, интервьюирование.

Научная новизна работы состоит в том, что впервые собран и систематизирован материал о поэтическом наследии мелитопольского поэта А. Фесюка, исследована тематика, проблематика, основные мотивы и художественные особенности его поэзии.

Теоретическая и практическая значимость определяется тем, что исследование способствует дальнейшей разработке вопроса о поэтическом наследии А. Фесюка. Материалы и выводы работы могут быть использованы

как рецензия и отзыв на его творчество, как текст экскурсии в краеведческом музее, а так же на факультативных занятиях по литературе родного края.

Личный вклад состоит в систематизации и обобщении наследия мелитопольского поэта А. Фесюка, в интервьюировании с учениками поэта, в презентации книги С. Авдеенко «Старик с душой юноши».

В работе систематизирован и обобщён материал о поэтическом наследии мелитопольского поэта Александра Фесюка, раскрыты темы, проблемы, мотивы его творчества, исследовано творчество его лирики.

Изучая основные вехи жизни и творчества мелитопольского поэта, нами установлено, что своё первое стихотворение Александр сочинил, когда учился в седьмом классе. Это было уже в городе Мелитополе, куда переехала семья Хвесюков. По окончании семилетки Александр Хвесюк долго не мог выбрать для себя будущую профессию. В течение двух лет он работал учителем рисования и черчения в железнодорожной школе. 1933 год застал его на педагогической практике в одной из сельских школ Серогозского района на Херсонщине. Это был страшный год голодомора в Украине. В 1936 году Александр Хвесюк оставил Мелитополь и отправился покорять Одессу. Здесь он поступил в местное художественное училище. Но настоящей школой живописи для Александра Хвесюка стало общение с известным украинским художником, профессором Леонидом Евсеевичем Мучником. Он стал и руководителем дипломной работы студийца Хвесюка. Это была картина «Лев Толстой среди детей». Нападение фашистской Германии на Советский Союз в июне 1941 года эти вечные вопросы поставило перед миллионами людей. Он едва успевал завершить свою дипломную работу.

О его военных годах мы узнали, что Александр был призван на воинскую службу по мобилизации в августе 1941 года. Только повоевать молодому солдату не пришлось. Воинская часть, в которой он служил, в сентябре того же рокового 1941 года попала в окружение, а многие её бойцы и командиры очутились в плену. Среди них был и красноармеец Хвесюк. Но он не сидел, сложа руки, – рисовал, писал стихи. Во время войны были написаны такие стихотворения: «Солдатская память», «Мать», «Ветераны», «Фронтовикам»

Награждён был Александр Хвесюк и медалями: «За боевые заслуги», «За отвагу», «За взятие Будапешта».

Послевоенная жизнь Фесюка заполнена творчеством: А. Фесюк – педагог (учитель рисования в школе), руководитель студии изобразительного искусства, председатель художественного совета при архитекторе г. Мелитополя; долгие годы возглавляет (до 1996) литературное объединение им. П. Ловецкого.

Исследование его поэтического творчества показывает нам, что его поэзия нераздельна с его рисунками (ещё одно увлечение А. Фесюка). Он любил рисовать пейзажи, портреты, натюрморты. Что касается его поэтического наследия, то любимыми темами были: родины, смысла жизни и войны. Проблематика произведений заключается в понятии значения жизни и поиска чего-то нового, необычно красивого. Он был патриотом своей земли и считал должным раскрыть и показать людям все прелести родного края. Так же, частой темой в его произведениях является военная тематика. Он, как человек прошедший войну, пытался выразить через стихи все чувства и эмоции трагедии, которая живёт в сердцах людей до сегодняшнего дня. Поэзия А. Фесюка содержательна, наполнена философскими раздумьями, одухотворена высоким нравственным чувством. К какой теме ни обратился автор, она неизменно приобретает гражданское звучание, которому вторит лирическая мелодия. Многообразие тем, к которым обращается писатель, богатая палитра чувств определили многожанровость творчества: лирические стихотворения, эпиграммы, пародии, басни, сказания. Александр Фесюк нашёл свой путь в искусстве, много успел и много достиг. Но его поэтическая мысль, его «живая» душа не останавливаются в своём движении.

Важным творческим этапом сам автор считает лиро – эпическую поэму «Горячий цвет», в которой раскрывается трагедия народа и отдельной личности в период Великой Отечественной войны, крушение веры и надежд, звучит мысль о бессмертии таланта.

Образная система произведений А. Фесюка очень разнообразна. Привлекает образ доброй, любящей матери, не потускневшей, не постаршейся с годами. Главной чертой темы матери – это хранительница очага, олицетворение доброты, нежности, тепла. Большинство поэзий имеют выраженную экзистенциалистскую проблематику: бытие человека строится на индивидуальной ответственности перед обществом и перед самим собой. Существенным есть то, что ранняя поэзия автора близка к классическому стилю. Поэт в своём творчестве близок к экзистенциалистским представлениям о пребывании человека в мире, где правдой для неё есть она сама, её до конца обознанная сущность. Язык произведений поэта лаконичен и ёмок, всё сказанное очерчено точно и звучит убедительно. Богатая тропика, в которой особое место отводится метафоре.

Трофімова Марія Віталіївна, учениця 10 класу ЗОШ№6
Секція – світова література
Науковий керівник: Меркулова О.С.,
науковий керівник МАН
3 місце

АНТИУТОПІЯ ВЕРОНІКИ РОТ "ДИВЕРГЕНТ" ЯК ФЕНОМЕН ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО

Актуальність теми зумовлена посиленням уваги сучасних письменників до жанру антиутопії, що дає можливість художньо осмислити соціокультурні проблеми сьогодення та спроектувати реальність майбутнього, таким чином формуючи у молоді уявлення про світ. Вероніка Рот – сучасна американська письменниця, авторка серії фантастичних книг «Дивергент», одна з яких була екранізована, що спричинило неабияку її популярність. Незважаючи на посилену увагу до творчості письменниці читачів, кінорежисерів, критиків, роман «Дивергент» В. Рот ще не досліджений, що й визначає актуальність роботи.

Об'єктом дослідження є роман Вероніки Рот "Дивергент".

Предметом дослідження – жанрові особливості антиутопії В. Рот «Дивергент», специфіка формування індивідуально-авторського образу майбутнього.

Мета роботи полягає у дослідженні жанру антиутопії як феномена формування образу майбутнього у романі В.Рот "Дивергент".

Особистий внесок в роботу полягає у спробі системно проаналізувати жанрові особливості антиутопії В. Рот «Дивергент», простежити індивідуальну мистецьку картину сучасної дійсності з проекцією на майбутню політичну систему суспільства.

Реалізуювши поставлену мету і завдання в роботі, дійшли **висновків**, що «Дивергент» В.Рот – фантастична постапокаліптична антиутопія. Всесвіт роману – тоталітарний світ, який розгорнувся на руїнах колишнього Чикаго. Час роману невизначений – дія відбувається десь у майбутньому. Детального опису простору у романі немає, авторка описує його фрагментарно. Чикаго після невідомої катастрофи впізнаємо по знакових елементах *хмарочос у Sears Tower – Втулка, парк Міленіум, колишнє озеро*. Простір обмежений Стіною, що вберігає від зовнішньої небезпеки, перешкоджаючи вторгненню ворогів, або ж навпаки утримує жменьку людей в межах напівзруйнованого міста, за стінами якого може відкритися зовсім інший світ.

Модель світу В. Рот зображена як пародія утопічної системи ідеального суспільства, доведена до абсурду. Суспільство у романі раціонально організованим механізмом, у якому кожна фракція – важіль, а людина – гвинтик. Соціум заради викорінення пороків, що привели його на грань загибелі, поділений на п'ять фракцій *Альтруїзм*, *Ерудиція*, *Безстрашність*, *Дружелюбність*, *Правдолюбство*. Життя в суспільстві, описаному В. Рот, суворо регламентоване. Представники кожної фракції живуть в окремих районах, носять однаковий одяг. Жорстка кастова система виключає будь-яку соціальну мобільність; соціальна роль та відповідні суспільні очікування є не просто визначеними, а суворо законодавчо регламентованими. *«Лихачи смеются, кричат и играют в карты. За третьей группой столов эрудиты щебечут над книгами и газетами в вечном поиске знаний. Стайка товарок в желтом и красном сидят кружком на полу и играют в ладушки, читая стихи. За столом рядом с ними размахивают руками правдолюбья. Кажется, они спорят ... Мы за столом Альтруизма сидим и тихо ждем. Традиции фракций регулируют даже праздное поведение и подавляют личные потребности. Сомневаюсь, что все эрудиты хотят учиться все дни напролет или что всем правдолюбам по душе жаркий спор, но они могут пренебречь обычаями своих фракций не больше меня»* [с. 15].

Кожна фракція виконує свою функцію в суспільстві і втілює у собі ті основи, на яких тримається будь-яка сучасна держава: влада - *Альтруїзм*, судова система *Правдолюбство*, освіта *Ерудиція*, армія *Безстрашність*, виробництво *Дружелюбність*. Той, хто не підходить жодній з фракцій, вимушений жити за порогом бідності. Це реальне змалювання сьогодення багатьох держав: еліта утворює верхівку суспільства і керує життями обраних, фракційних представників суспільства, забезпечує їхні потреби, у той же час половина людей залишається поза утопічною Системою, непотрібними, неспроможними до самозабезпечення.

Апарат влади описаний письменницею псевдodemократичним, складається зі своєрідного парламенту і президента, яким надано утопічних характеристик: *«Городом управляет совет из пятидесяти человек, все до единого – представители Альтруизма, поскольку наша фракция считается неподкупной из-за своей приверженности бескорыстию. Члены совета выдвигаются из наших рядов за безупречный характер, моральную стойкость и лидерские качества. Представители остальных фракций могут выступать на заседаниях по конкретным вопросам, но в конечном итоге решение за советом. И хотя технически совет выносит решение совместно, Маркус особо влиятелен»* [с. 35].

Система утворена давно, але час спливає і формат влади змінюється. Авторка ставить болючі питання щодо кризи Системи: *«Но что, если ответ скрывается не в одном аморальном типе, а в прогнивших идеалах всей фракции? Что, если мы доверили свой город кучке вербующих приверженцев тиранов, которые неспособны привести нас от нищеты к процветанию?»* [с. 217]; Криза Системи спричинює розпад моральних ідеалів. Люди замінили одні пороки іншими. Чим більше дізнаємося про порядки кожної фракції, тим сильніше відчуваємо штучність поділу, тим виразніше звучить фальш з їхніх закликів і маніфестів. Зробивши культом самозречення і допомогу ближньому своєму альтруїсти залізною хваткою тримаються за владу над містом, віруючи у відкритий тільки їм єдиноправильний шлях. У кришталевій чесності правдолюбів часом звучать нотки відвертого хамства. Безоглядна безстрашність часто нагадує дії адреналінових наркоманів. Рівна доброзичливість дружелюбних нагадує байдужість. Звеличуючи знання і логіку, ерудити не проти обдурити співвітчизників (і не лише окулярами, потрібними тільки для підтримання образу розумної людини).

Тоталітаризм влади альтруїстів, їх одностороннє бачення розвитку спричинює бунтівні настрої. У результаті фракція Ерудитів проводить революцію за традиційними схемами боротьби партій: інформаційна маніпуляція, штучне підкорення армії за допомогою наукового прогресу, масове знищення людей. У результаті система фракцій, створена для застереження вбивств і війни, знищує себе сама.

Змальовуючи антиутопічну систему фракційного суспільства, В. Рот виписує загальносвітове побоювання загрози перетворення інтелекту в абсолютно некерований, анархічний чинник псевдопрогресу, який може покласти край існуванню людства. Саме знання виступають категорією зла, оскільки Людина в руках Ерудитів стає заручником машини.

Сюжет і композиція антиутопії «Дивергент» підкорені задуму автора: поставити Людину в ситуації випробування її Системою тоталітарного тиску. Образ головної героїні 16-літньої альтруїстки Беатріс Прайор твориться за традиційними схемами міфопоетики і включає три стадії: вихід, ініціація, самоствердження. Вихід за межі усталеного світу Альтруїзму пов'язаний для Беатріс з переходом до фракції Безстрашних. Ініціація – прийняття нових норм і правил життя – проходить у три етапи. Перший – фізичні тренування, зміна одягу, татуювання для зовнішнього розмиття рис індивідуальності героя. Другий – симуляція страхів, перевірка моральної готовності. Для успішної адаптації та існування у подібному знеособленому суспільстві людина має, перш за все, розвинути у собі неоціненну якість – віру в систему, що примушує виконувати те, що наказано. Будь-яке неспівпадіння із загальною масою

породжують проблему, яка фактично унеможлиблює існування індивіда у рамках даної системи, що перевіряється під час фінального тестування – заключний етап ініціації. Вихід за межі системи тягне за собою загрозу смерті. Ерудити вишукують дивергентів – найнебезпечніших людей для цього світу, оскільки йому властиві риси з різних фракцій, він непередбачуваний і некерований. Тріс розуміє, що ідеальна дійсність фракційного світу – міф, ілюзія. *«В плоском круге зеркала над головами я вижу две крошечные фигурки размером с ноготь. «Вот наше подлинное отражение, – думаю я. – На самом деле мы такие же маленькие» [с. 312].* Антигуманність системи розуміє і Тобіас, дивергент на прізвисько Чотири: *«Я считаю, что мы все совершили ошибку. Мы стали принижать добродетели других фракций, развивая свои собственные. Я не хочу этого делать. Я хочу быть смелым, и самоотверженным, и умным, и добрым, и честным» [с. 357]* Спротив революції Ерудитів, протест проти тоталітарного контролю свідомості – завершальний етап самовизначення Тріс. *«Альтруизм и Лихость погибли, их члены рассеялись. Теперь мы все равно бесфракционники. Не знаю, на что похожа жизнь отдельно от фракции... Мы дети утраты, мы все оставили позади. У меня нет дома, нет пути и нет уверенности. Я перестала быть Трис-самоотверженной или Трис-храброй. Наверное, теперь мне предстоит стать чем-то большим» [с. 427].* Дивергенти – це по суті діти індиго, здатні усвідомлювати себе у світі, чинити опір симуляції режиму, перетворювати світ навколо себе.

Отже, роман В. Рот «Дивергент» – зразок класичної соціально-фантастичної антиутопії постапокаліпсису. Аналіз тексту засвідчує, що письменниця використовує традиційні засоби поетики жанру. Змальовуючи фантастичний світ, письменниця розкриває головні страхи сучасного людства: страх катастрофічної війни, страх втрати економічного благополуччя, страх тоталітаризму, страх технократії. Як зразок популярної молодіжної літератури, «Дивергент» набуває особливого значення, оскільки формує у свідомості молоді концептуальні моделі не лише сучасного, а й майбутнього світу, прогнозує напрямки суспільного розвитку і ставить завдання щодо його перетворення.

Кононенко Юлія Богданівна, учениця 9 класу ЗОШ №8

Секція – фольклористика

Науковий керівник: Атрошенко Г.І., к.ф.н., доцент МДПУ ім. Б.

Хмельницького

3 місце

ПІСЕННІ НОВОТВОРИ У ФОЛЬКЛОРІ МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ

Актуальність дослідження полягає в тому, що у сучасному просторі зростає інтерес до проблеми взаємодії народнопоетичної та художньої творчості, проблеми авторства у фольклорі, колективного та індивідуального у творчому процесі. Звідси увага до окремих творців і носіїв народної творчості.

У наш час дослідники фольклору констатують занепад багатьох його жанрів, але така тенденція не торкнулася пісень літературного походження. У фольклорі Мелітопольщини пісенні новотвори місцевих митців уже посіли значне місце, але ще не привертали до себе увагу дослідників, хоча потребують якнайпильнішого розгляду й вивчення.

Об'єктом дослідження є пісні літературного походження як жанр народної творчості. **Предметом** – пісенні новотвори у фольклорі Мелітопольщини.

Мета роботи полягає у здійсненні всебічного цілісного аналізу лірики відомих мелітопольських авторів як невід'ємного джерела пісенного фольклору регіону.

Методологічну основу роботи склали праці Володимира Гнатюка, Анатолія Іваницького, Наталі Шумади та інших фольклористів.

Новизна роботи полягає в тому, що вона є першою спробою аналізу пісень літературного походження у регіональному фольклорі, осмислення етико-естетичних проблем, які раніше спеціально не вивчалися на матеріалі пісенних новотворів означеного регіону.

У сучасній фольклористиці думки учених про пісні літературного походження вже усталились. Наприклад, Володимир Бойко називає піснями літературного походження твори поетів, що фольклоризувалися або співаються в народі на мелодії професіональних композиторів з незначними змінами і міцно увійшли в свідомість широких мас. Наталія Шумада й Анатолій Іваницький наголошують на емоційній тональності таких пісень.

Пісні літературного походження назвав «пісенними новотворами» Володимир Гнатюк. Микола Гордійчук вживає цей термін щодо «народних пісень сучасної піснетворчості». Ми теж послуговуємося цим терміном.

Дуже важливим є вивчення сучасної новотворчості. Адже фольклор – це

творчий живий і постійний процес. У ньому одне народжується, удосконалюється, переходить з однієї епохи в іншу, як духовна спадщина, а інше діє недовго. Пісні-новотвори поповнюють духовну скарбницю нашого народу.

Мелітопольська спільнота, яка нараховує на своїй землі більше 100 різних народів, обрала пісню Олега Гончаренка «Земляки» своїм гімном. Народний варіант відрізняється від першоджерела вже назвою («Земляки» – в авторському тексті і «Мелітопольці» – у народній пісні). Народ надав цій пісні більшої образності й глибокої задушевності, відчувається повів народної поезії. Пісня пішла в народ, зазнавши змін. Пісні мелітопольських авторів представляють фольклорні колективи Мелітопольщини на конкурсах, фестивалях (наприклад, «Запорізька спадщина», «Народні джерела», «Моя родина – Україна» та ін.).

Принцип відбору літературних творів до усної словесності зрозумілий: фольклорними стають ті пісні, які написані в руслі національної традиції, близькі до народної поетики, символіки, ритмомелодики. Ми розглянули використання поетичних традицій українського фольклору в ліриці мелітопольських авторів. Наприклад, пісні Ольги Фесенко, сповнені українською національною поетикою, широко побутують не тільки на Мелітопольщині. Вони одержали загальне визнання і таке всенародне побутування, яке властиве кращим творам класичного фольклору.

Народ взяв до своєї пісенної скарбниці у процесі фольклоризації саме те, що відповідає його уподобанням, уявленням про прекрасне. Популярними народними піснями стали поезії, в яких ідеться про вічні людські почуття – кохання, любові до свого краю, як, наприклад, «Черешневий вальс» Олега Гончаренка - справжнього народним поета. У його піснях синтезувалися не лише риси фольклору, писемної літератури та професійної музики. Приміром, пісня «Я лину до тебе». Тут спостерігаємо риси українського фольклору, впливи різних культур – кримськотатарської, чеської, караїмської, російської (Що не сказано, те договориться; смерті на зло; «гопака» ще ушкварю і «горлицю», і «наурську» затим, і «крило»; нехай не минеться, нехай спом'янеться; доля сумна; моя мила; люди кажуть «лихий чорноморець», та не виведу знов на мороз; той, хто коси до сосен прив'язував).

Пісня «Дощик» (на слова народної поетеси Домки Ботушанської). не лише стала народною, а сьогодні вже отримала ніби друге народження. Вона прозвучала на пісенному конкурсі міжнародних культур «Зоряниця» у виконанні народного гурту «Джерело» вже у джазовій обробці.

До дитячого фольклору увійшли й пісні Домки Ботушанської «Колискова», «Забавлянка», зі змінами і своєрідним «шліфуванням».

Стали народними пісні на слова мелітопольського поета Івана Олексенка «Вишивала дівчина» (тут авторський текст наклався на народну мелодію). У народному варіанті використовуються, поряд із традиційними прийомами і тропами, й оригінальні (вишила черешні – символ Мелітопольщини, калинові рядочки – символ України, ніжної – білої – вірної лілеї). Інша пісня – «Верба». Взявши музику народної пісні «Стоїть гора високая» (на слова Леоніда Глібова), народ наклав її на слова Івана Олексенка, поглибивши зміст образу-символу (верба).

Висновки. Процес творення народної поезії на Мелітопольщині є колективним і безперервним. У творенні народних пісень літературного походження вирішальне слово належить великому колективу – мелітопольській спільноті. На долю індивідуального автора-зачинателя припадає початок роботи над створенням пісні: він передає свою працю колективові, який довершує твір.

Якість пісенних новотворів Мелітопольщини визначається, насамперед, їх ставленням до дійсності. Кожний новий період історії України викликав нові теми, образи, породив нові мотиви. У піснях виявляється ставлення народу до подій, людей. Традиційні класичні засоби і форми відображення дійсності своєрідно використовувалися, переосмислювалися на різних етапах:

- перший: старі пісні і їх мелодії пристосовувалися для змалювання нової дійсності (хоча це не завжди виявлялось вдалим, тому що стара, традиційна форма іноді вступала в суперечність із новим змістом) – у частушках і коломийках нового часу;
- другий: автори творчо переосмислювали традиційну форму (тоді суперечності не було) – пісні Олега Гончаренка, Ольги Фесенко.

Твори можуть і залишитися такими, якими були у першому, авторському варіанті. Але пісня все ж змінюється, набуває нових рис, знаходяться нові барви (пісні Домки Ботушанської, Івана Олексенка).

Творча індивідуальність у наш час постійно розвивається, даючи народові досконалі твори. Пісню Олега Гончаренка «Українці, нумо!» засвоїли без змін. Однак народні твори, складені індивідуально чи гуртом, завжди є колективною духовною власністю, а тому кожний має право доповнювати і змінювати їх відповідно до конкретних умов життя.

Фольклоризм пісень поєднує такі рівні контактів із фольклором:

- 1) звичайну обробку народних пісень (народна пісня на слова Віктора Купермана «Ой Морозе, Морозенку»);
- 2) включення фольклорних елементів до структури новотвору (пісня Івана Олексенка «Вишивала дівчина»);
- 3) побудову художнього образу за принципом фольклорної естетики, коли

народнописенна основа ніби схована в композиції твору (пісні Ольги Фесенко «Хліб – всьому голова», «Мамині долоні»);

- 4) авторські тексти накладено на народну мелодію (пісні Олега Гончаренка «Доля дівоча», «Весна», Івана Олексенка «Колискова», «Весільні коні»).

Серед жанрових різновидів пісень літературного походження вирізняємо і романсову народну лірику (текст Олега Гончаренка, де синтезувалися риси фольклору, літератури української і світової).

Пісенні новотвори – невід’ємна ланка загальнофольклорного процесу. Пісні літературного походження Мелітопольщини є джерелом дослідження процесу формування національного ідеалу.

Пісенні новотвори Мелітопольщини є значним внеском черешнево-степового регіону в народну художню творчість усієї України.

Горлова Анастасія Петрівна, учениця 9 класу ЗОШ №4

Секція – українська мова

Науковий керівник: Ляшок Л.В., учитель української мови і літератури ЗОШ № 4

1 місце

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ВЕСНА» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Одним із пріоритетних напрямів сучасного українського мовознавства є аналіз мови як найважливішого засобу вираження етносвідомості, духовної культури народу, його картини світу. Семантичні описи концептів мають дати якомога повніше знання про поняття, що існує у свідомості носіїв культури, – знання, виражене в певних мовних стереотипах. Мовознавці Сергій Воркачов, Анатолій Мик. Приходько, Людмила Грузберг, Володимир Карасик доводять, що опис концептів дозволяє дослідити як загальні закономірності розвитку людської думки на певному історичному етапі, так і специфічні світоглядні особливості окремих її представників. Концепт «весна» – один із культурно маркованих і значущих для українського етносу фрагментів картини світу, проте його аналіз здійснювався поверхово, лише за окремими аспектами.

Мета роботи полягає у визначенні структурно-семантичних особливостей концепту «весна», встановленні його вербалізаторів та своєрідності їх функціонування в українській мовній картині світу на різних етапах її розвитку.

Об’єктом дослідження є українська мовна картина світу, представлена в

народних піснях весняного циклу, поетичному мовленні Ліни Костенко та сучасного поета-пісняка С.Вакарчука.

Предмет дослідження складає семантичне поле концепту «весна», який є одним із визначальних в українській мовній картині світу.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- визначити особливості мовної і концептуальної картини світу;
- розкрити зміст терміну «концепт» з погляду лінгвістики;
- здійснити етимологічний аналіз лексеми «весна»;
- здійснити концептуальний аналіз українських народних пісень весняного циклу щодо об'єктивізації концепту «весна»;
- виявити особливості мовного вираження лексико-семантичної групи «весна» як відбиття концепту «весна» в поетичному доробку Ліни Костенко;
- розглянути специфіку мовної репрезентації концепту «весна» в поезіях С. Вакарчука;
- проаналізувати динаміку змін образного змісту концепту «весна» в процесі його розвитку.

Новизна роботи полягає в системному аналізі концепту «весна», що відіграє суттєву роль в українській мовній картині світу, через показ динаміки його розвитку від етимології лексеми «весна» як природного світла та етноспецифічних народнопісенних образних складових до розширення асоціативних паралелей з іншими етноконцептами в поетичному мовленні другої половини ХХ століття і ревальвації моральних та національних цінностей у сучасних носіїв мови.

Особистий внесок у розробку даної теми полягає в проекції наукових досягнень у галузі вивчення мовної і концептуальної картини світу на вивчення семантики, структури концепту «весна» в українському пісенному фольклорі, творах Ліни Костенко та С. Вакарчука.

Мовна картина світу відображає уявлення, вірування, стереотипи, концепти, поняття, що є складовими концептуальної картини світу, під якою розуміємо сукупність знань про світ, систематизовану відповідно до відносин, характерних для реального світу.

Ядром концепту є стрижневе слово з узагальнено-символічним значенням, що в процесі осмислення «обростає» новими смислами, які в тексті реалізуються через мовні одиниці (слово, словосполучення, речення). У художньому мовленні концепт реалізується як «поетичний».

В українській мовній картині світу концепт «весна» має яскраво виділені ядра, що свідчить про його високу концептуальну сформованість, когнітивну стійкість. Близня периферія представлена 5 когнітивними ознаками: **оживання, краса, природа, молодість, кохання.**

Більшість етимологічних словників виводить праслов'янське його слово «весна» від давньоіндійського «*vasanta'*» (весна), «*vasar*» (рано), індоєвропейського «*ves-r-*», «*ves-n-*» («весна», «ясний»). Ширше розкриває розуміння концепту «весна» нашими предками етимологія найчастіше вживаного архаїчного епітету «*весна красна*», адже праслов'янське слово «*краса*» мало первісне «*оживання природи*». Порівняйте: «*Весна іде, красу несе*». Етимологічний аналіз слова «весна» відображає всю важливість цього образу для слов'янської культури: **весна несе світло, є ранньою, ясною порою, що несе оживання природи, розквіт.**

Аналіз концепту «весна» в українських народних піснях весняного циклу засвідчив, що окрім стрижневого образу щедрої дівчини (наприклад, «*Прийди, прийди, весно, Принеси нам квіток*»), він об'єктивується через складну систему мовно-виражальних засобів. Нами виокремлено 7 образних парадигм словесного вираження концепту «весна», серед яких весна – архетипна природна стихія (*вода, сонце, вогонь*), номени тварин, рослин, часові поняття, міфічні істоти (*Подольночка, Лада, Дана, царівна*), абстрактні поняття (*кохання, доля, щастя, життя*), добробут (*сільськогосподарські роботи, заможність*). Отже, базовий шар концепту «весна», репрезентований у народних піснях, засвідчує етносимволічні асоціативні паралелі із концептами «**природа**», «**молодість**», «**добробут**», «**краса**», «**кохання**».

Представник руху шістдесятництва Ліна Костенко, використовуючи усталену символіку образів, утворює своєрідні інтерпретації концепту «весна»: «*Весна, дівчишко в ластовинні, ще не ціловане в уста*». Образ весни зберігає традиційну позитивну семантику й реалізується в значеннях «*відродження*», «*оновлення*», «*кохання*»: «*І вся в гірляндах, як індійська жриця, весна ряхтіла в іскорках роси*». Зважаючи на багатство семантичних реалізацій образів весни та семантичну функцію їх у поетичному тексті, уважаємо, що можна говорити про концепти «**природа**», «**молодість**», «**життя**», «**кохання**» в поетичному мовленні Ліни Костенко як складові концепту «весна».

Вербалізатори концепту «весна» у творах С. Вакарчука є цінними в аспекті змалювання мовної картини світу, на наш погляд, насамперед тим, що в них відображаються як особливості світосприйняття самого автора, так бачення світу нашими сучасниками. Аналізований концепт об'єктивований, за нашими підрахунками, у 32 піснях автора.. Традиційні для української мовної картини світу концептуальні кореляти «**весна**» – «**кохання**», «**життя**», виявлені нами шляхом аналізу концепту «весна» в народних піснях та поетичному мовленні Ліни Костенко, набувають у ліриці С. Вакарчука подальшого розвитку: «*А ти так чекала на весну! А ти так чекала на весну! Сильну, ніжну і ясну, Бо подібну на любов*» [«Чайка»], «*Я називаю тебе весною, бо ти і є саме життя*»

[«Відчуваю»]. Життєва програма С. Вакарчука тісно пов'язана з асоціативною паралеллю «весна» – «**майбутнє**»: *«А за вікном майже весна, і, Боже мій, як несподівано вона змінює все моє майбутнє, моє майбутнє і моє життя»* [«Майже весна»]. Натомість майже **відсутні** асоціативні паралелі авторського концепту «весна» із концептами «**добробут**», «**природа**», «**молодість**», що є провідними для українських народних пісень весняного циклу.

Індивідуально-авторською, на нашу думку, видається переакцентуалізація концепту «весна» в поетичному мовленні С. Вакарчука зі світу зовнішнього, природного, матеріального на внутрішній, духовний, особистісний та національний.

Згідно із внутрішньотекстовими асоціаціями встановлено взаємопроникнення концепту «весна» з іншими етноконцептами: **Україна** («*З нею! Тільки з нею милий світ! З нею! Тільки з нею тане лід!*» [«З нею»]), **рідний народ** («*Там, де весна з'єднала нас*» [«Пори року»]), **відродження не тільки духовне, а й національне** («*Наша осінь нам милиша ніж чужа весна. І наша молодість сильніша, ніж чужа стіна*» [«Ти і я»]).

Отже, розвиток суспільства активно впливає на зміну картини світу, а це, у свою чергу, призводить до зміни мовної картини світу. Проаналізовані мовні факти свідчать про збереження акцентованості концепту «весна» як відродження в українській моделі мовної картини світу та розширення асоціативних паралелей з іншими етноконцептами в поетичному мовленні другої половини ХХ століття і ревальвації моральних та національних цінностей у сучасних носіїв мови.

Лапіна Марина Олексіївна, учениця 11 класу НВК№16

Секція – українська мова

Науковий керівник: Меркулова О.С., науковий керівник МАН

1 місце

КОНЦЕПТ «УКРАЇНА» У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ ДМИТРА ПАВЛИЧКА «ВІРШІ З МАЙДАНУ»

Розвиток літератури в будь-якій країні перш за все пов'язаний з подіями, процесами і течіями, що мали місце в той чи інший час історичного розвитку народу. Сьогодні живемо в драматичні часи розвитку «нової» України, багаті на неоднозначні події. Подія Євромайдану й окремі дії його тривання матимуть багато інтерпретацій із поглядів історичного, суспільного, культурного тощо. Особисті польові враження від пережитого з листопада 2013 по липень 2014 р.

зібрав у поетичний доробок невсипущий класик новітньої української літератури, перекладач, критик Дмитро Павличко. Поезії збірки «Вірші з майдану» – миттєві реакції свідомого українця на складне суспільно-історичне сьогодення, це перші спроби досягнути події теперішнього й сформувати ціннісно-світоглядні засади майбутнього.

Один з авторів Акта проголошення незалежності України, «подвижник» національної культури, Д. Павличко своєю яскравою, динамічною, новаторською творчістю активно впливає на українське суспільство. Суть творчої особистості – єдність природного обдарування з невсипущою працею і високою свідомістю громадянської місії художнього слова. Митець стверджує, що «Література – це політика в розумінні того, що письменник не може бути абсолютно вільним від проблем національного і соціального життя свого народу. Навіть мова письменника несе навіть поза його волею національний заряд політики» [5]. А тому Україна виступає центральним концептом у творчості поета.

Як культурна константа УКРАЇНА є предметом вивчення багатьох дисциплін: етносоціології, політології, культурології, літературної критики тощо. Лінгвістичні дослідження цього концепту проводяться великою мірою на матеріалі публіцистичного дискурсу. Такі розвідки носять зіставний характер типу «країна очима інших країн»: науковці вивчають концептуальний образ України в англійській (Т. Мудраченко), німецькій (В. Буран), російській (Н. Барбара) та інших мовах. Актуалізації концепту у художніх текстах окремих письменників присвячені розробки Е. Боевої (Т. Шевченко), Т. Полякової (Яр Славутич), О. Присяжнюк (Л. Костенко), Г. Яструбецької (В.Стус).

Актуальність даного дослідження визначають гострі проблеми національної самоідентифікації на тлі суспільно-політичного зламу та відсутність системного аналізу нової збірки «Вірші з майдану» Д. Павличка.

Мета статті полягає у дослідженні вербалізації концепту УКРАЇНА у поетичній збірці Дмитра Павличка «Вірші з майдану».

Реконструкція окремих фрагментів індивідуальної мовної картини світу Д. Павличка у збірці «Вірші з Майдану» засвідчує системність інтерпретацій концепту УКРАЇНА крізь призму характерної для етномовної свідомості знаків культури. Ядро концепту утворене лексико-семантичними полями *Україна* (12 %), *народ* (35 %), *Майдан* (7 %). Периферію складають назви українського культурно-історичного змісту *мова* (2,7 %), *пісня* (2,3 %), *прапор* (2,5 %), *мотиви національної героїки* (6,5 %), *позитивні топоси* (3 %) та їх асоціативні ряди.

Основними вербалізаторами концепту виступають етнонім *Україна*, а також лексеми *держава, вітчизна, край, земля*. Асоціативне поле представлене означеннями: *недоторканна, вічна, безкрая, непокірна, нездоланна, повстала, рідна, моя, твоя, своя, українська, козацька*.

Ключовими компонентам семантики слова-репрезентанта *Україна* є семи «держава», «батьківщина»: *«На східних межах України...»* [4, с. 68], *«А в Україну танки йдуть похмурі»* [4, с. 70], *«А в Україні – армії нема»* [4, с. 54]. Трансформуючись від загального поняття до категорії «індивідуума», Україна постає не просто місцем дії, але й суб'єктом, метафізичною персоною і реалізує семи «мати», «в'язень», «єретик», «тіло», «кров», «дух», «правда»: *«А мати Україна нездоланну / вдихає силу в сталь твого меча»* [4, с. 35], *«Там, неначе єретик на стосі, / Україна у вогні стоїть»* [4, с. 48]. У 18 слововживаннях Україна виконує роль звертання. Хоронім уособлює загальнонародну мати-жінку, берегиню нації, до якої звертається поет із закликами: *«Вставай, Україно, до смертного бою!»* [4, с. 43], *«Україно, пам'яте сувора, / не забудь же хлопців і дівчат, / Що заснули на майдані вчора, / І співали, як збудив їх кат»* [4, с. 21]. Образ України-матері ототожнюється з архетипом Матері-Богородиці: *«Та чи заховає Україна / це дитя від Ірода з Кремля»* [4, с. 32].

Доля персоніфікованої України залежить від Бога – всемогутнього Судді і покровителя: *«Отче наш, скажи нам, чи не досить / Наших воскресінь і помирань? / Україна на колінах просить – / Перед нами і за нами стань!»* [4, с. 27]. *Благослови воскреслих, вчуй, Судде, / Мій голос, що не кличе до розплати»* [4, с. 16]. Індивідуально-авторське розуміння сакрального образу Бога у Павличка помітно корелює із Шевченковим. З одного боку, поет вірить у Божу всемогутність: *«Бог нам допоможе»* [4, с. 8], закликає: *«Не дай же нам намарно помирати»* [4, с. 16]. З іншого – покладає надії на Людину: *«Доки Бог зростатиме і цвяхи / Готуватимуться для Христа, / Ми здолаєм страхи й перестрахи, / Виживем, як правда, а не мста»* [4, с. 32].

Важливу роль у структурі концепту відіграють **топоніми** (25 % слововживань), які символізують всенародність подій Майдану: *«На Хрещатику, в наметі – Снятин, / Врадіївка, Русів, Обертин, / Боровиця, Калуш, Молодятин, / А всі хлопці – гарні як один»* [4, с. 30], *«Та від Луганська до Кривого Рога / Лунає пісня визвольна твоя»* [4, с. 36]. Київ визначає центральне місце подій: *«Лежать у Києві біля собору / Майданівців підкошених валки»* [4, с. 40], *«На Майдані не горять колеса, / Київ сяє золотом старим»* [4, с. 47]. Донеччина виступає місцем бойових дій: *«На Донбасі вже не має схову / Ні дитя, ні мати, ні трава»* [4, с. 49]; *«Налетіла сарана з Росії, / Хмарою на мій Донбас лягла»* [4, с. 50]. Топоніми Європа – Москва визначають напрям руху України між ними: *«А народ співає на майдані: / «Або йди в Європу, або згинь!»*

[4, с. 22], «Скільки ще разів нам помирати / Й воскресати на хрестах Москви» [4, с. 27]. Втіленням свободопростору постає у поезії Дніпро: «О, Дніпре, встань, водою окропи / Йорданською козацькі заповіти» [4, с. 14], «Тобі пощастило / Підняти над світом Майдану вітрила, / Як Бога знамення, як голос Дніпра» [4, с. 43] «В тобі воскресла січова держава, / Твоя Європа й воля на Дніпрі» [4, с. 36].

Периферію номінативного поля концепту творять позитивні **топоси** (3 %), позначені українською конотацією: «Хай живуть степи і терикони» [4, с. 50], «Хай українські гори і степи/ Прокинуться» [4, с. 14], «Рушайте до моря, степи і Карпати, / І виженіть залізу із нашої хати» [4, с. 43]. Такі архетипні образи виконують не лише естетичну функцію, а й впливають на читацьку підсвідомість, реалізують ідею національної ідентичності.

Для актуалізації концепту Д. Павличко активно залучає **національні символи** як знаки боротьби та свободи (2,5 %): «Від Конопта до Полтави / Несли ми нашої держави / Знамена сонячні в крові» [4, с. 4], «А ми тихцем співали: «Ще не вмерла...»» [4, с. 13], «Бандерівці російськомовні / Піднімуть синьо-жовту коругву» [4, с. 52], «Вставай, моя рідна, бери в свої руки / Стяг правди й свободи, любові й розлуки, що знищити має барліг Сатани!» [4, с. 43].

Одним з ідеалів української спільноти є **мова** (2,7 %). Це домінантна ознака, за якою поет ідентифікує українськість. Культура мовної поведінки – своєрідне дзеркало людини, її зовнішнє, а відтак і внутрішнє інтелектуальне обличчя: «Москвоязичні, та веде їх мова, / Почута в свого роду глибині» [4, с. 52], «Ти придивись до них – то це ж хахлів онуки: / Роздоєний язик, трутизна з рота б'є» [4, с. 56]. У контексті національно-визвольного руху осмислення проблеми мови переростає в осмислення боротьби за державність: «Мову усмиряти йде язик» [4, с. 28]; «І хай встає, як заповідь Христова, / Проти закону зайти наша мова» [4, с. 14].

Важливий складник поетичної творчості Д.Павличка – **пісня** (2,7 % слововживань). Означена як українська, молода, вічна, бойова, наша, твоя, січова, визвольна, своя, пісня актуалізує семантику боротьби: «Вставай Україно, до мирного бою, / Збуди свою пісню, як атомну зброю» [4, с. 43]; «Переможе завтра спонадрання / Українська пісня молода» [4, с. 45].

Периферію концепту УКРАЇНА формують також **мотиви героїки національної історії** (6,5 %): «Наш предок Ігор пив із Дону воду, / Він говорив з човна до прапорів: / «Готуйтеся, браття, вмерти за свободу!» / Той голос досі не згорів» [4, с. 45]; «Нас веде сльоза Голодомору...» [4, с. 32], «На Майдан, немов колись на Крути, / Наступає старшобратній мат» [4, с. 28]. Для Д. Павличка характерна традиційна ідеалізація козацьких подвигів, уславлення воїнів УПА: «Зі скелі сходить Прометей при зброї, / У мазепинці, як стрілець

УПА, / *І пристає до сотні бойової, / І топче ворогів його стопа*» [4, с. 53]. У текстах віршів поет неодноразово згадує ватажків національно-визвольних рухів Української держави: *Богуна, Хмельницького, Мазепу, Петлюру, Кривоноса, Гамалію, Спартана, інших*.

Неабияку роль у піднесенні національної свідомості відіграє постать Великого Кобзаря. За словами Д. Павличка, Шевченко «вніс в українську ідею титанічну емоційну силу, що стала релігією нації. Духовне життя в творах Кобзаря ставало майже рівнозначним перебуванню в свободі» [5]. У «Віршах з Майдану» **Т. Шевченко** виступає духом, що веде до майбутнього: «*Житиме Тараса серце незгоренне*» [4, с. 58], «*Нас веде ідея, дух Тараса*» [4, с. 31], «*Там горить Тарасова свіча*» [4, с. 32]. «Заповіт» Кобзаря – своєрідний гімн свободи: «*Майдан стоїть. Співає празниково, / А ти, як учень, шепчеш «Заповіт»*» [4, с. 36], «*І вірменин, що вмер на барикадах, / Шевченка там читатиме тобі*» [4, с. 38]. Поет вдається до наслідування Шевченкових творів: «*душа Дніпрова не реве, не стогне, а гримить*» [4, с. 23] («Причинна»), «*Стіна, будована царями, на нашій, не своїй землі*» [4, с. 68] («Мені однаково»), «*Вставай, Україно, до смертного бою, ... І море ворожою кров'ю напій!*» [4, с. 43] («Заповіт»). Наслідує також поет й інших митців: «*Голосом Тичини кличу: «Інно!»*» [4, с. 23] («О панно Інно!» П. Тичини); «*Всі майдани розігнати можна, / Та народу ти не розженеш*» [4, с. 28] («Лебеді материнства» В. Симоненка).

Референт НАРОД у збірці представлений вербалізаторами **народ, нація, рід** – 5 %, 15 % – актант **ми**, 4 % – **ти, ви**, поодинокі вживає поет лексеми **люди, українці, бандерівці** (3 %). Основне семантичне навантаження лексем підпорядковане реалізації концептуального змісту усієї збірки і породжує виразну когнітивно-образну схему: поневолений люд уярмлено недолюдями, яких вони з Богом здолають: «*в народу – на хребті хомут*» [4, с. 25], «*Нас продано за долари Москві / Нас покатовано з наказу Зека*» [4, с. 33], «*Стріляють в нас тітушки й москалі, / І беркути, хохлів гидотні клони*» [4, с. 33], «*Його піймали беркути – не птахи, / А звірі, помосковщені хахли*» [4, с. 35] → «*Та ми воскресли, ми повстали, / Ми з наших скронь повитирали / Рабів імперії клеймо*» [4, с. 7], «*І жити ми не будемо з ганьбою!*» [4, с. 33] → «*Тітушок тьма кричить на горизонті, / Та їх засліпить сонце молоде, / Загине той на українськiм фронті, / Що проти України в бій іде*» [34, с. 36]. **Хахли, раби, москалі, тітушки, напівмосковини** (8 %) – це виконавці Системи, що уособлюють категорію всеукраїнського зла. Їх викриття – справа не лише моральна, але й політична.

Референтом концепту УКРАЇНА виступає подія Євромайдану. **Майдан** Д. Павличка – потужна енергія громади, сила і духовна міць кожного її представника: «*Вночі Майдан, як велетенська ватра*» [4, с. 34], «*Як вулкан гуде*

Майдану сила, / Світ збудила, визвольна труба» [4, с. 51]. Подія Майдану описана позитивно, як «явище громадянської компенсації недолугості української еліти» [2], як радикальний спосіб актуалізації вічних цінностей свободи й незалежності: «Наш Майдан – то не пташина згряя, / Що на зиму в Африку летить. / Наш Майдан – то вічна і безкрая / Україна, як небес блакить» [4, с. 28]; «...покажу Майдан: / Побачиш ти повсталу Україну, / Не тлум, а легіони громадян» [4, с. 38]. Разом з тим Майдан піднімає питання державного розвитку: «Україно! Вижени доценту / Служників кремлівських Москви: / Руку дай новому президенту / На Майдані, біля хоругви» [4, с. 24]. Суспільство постає важливішим за державу, люди – головний рушій її розвитку: «Все в нас буде – / Вождь і церква, зброя і можуть, / Доки на Майдан звичайні люди, / Смерті не лякаючись, ідуть» [4, с.31]. Майдан уособлює невмирущість нації, незламність її національного характеру: «Ми полягли на київським Майдані, / Вже всоте зупиняючи орду. / Ми полягли не перші й не останні, / Та невмирущі в людському роду» [4, с. 42].

Отже, нова збірка Д. Павличка «Вірші з майдану» – це поетова форма ідеального існування України, екзистенційний стан одвічної боротьби за свободу держави, піднесення національного духу. Через мовні коди та знаки митець накреслює не лише особисту картину світу, але й загальнолюдські орієнтири національного розвитку. Кожна людина, її національна свідомість, національна ідентичність – то і є рушій боротьби, дух свободи і гідності, тому поет звертається до усієї нації, до окремих її представників: «Запам'ятай, якщо ти не заброда, / А син і воїн рідної землі: / Твоя любов і мова, і свобода – / То вірна зброя на твоїм крилі» [4, с. 44].

Борисенко Дар'я Олександрівна, учениця 10 класу Г№9

Секція – українська мова

Науковий керівник: Меркулова О.С., науковий керівник МАН

2 місце

КОНЦЕПТ СОНЦЕ У РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ “ЗВОРОТНІЙ БІК СВІТЛА”

Вважаємо тему роботи **актуальною**, оскільки «СОНЦЕ» є архетипним концептом, який посідає значне місце у свідомості й мисленні людини. І тому неодноразово стає об'єктом дослідження лінгвістичних, культурологічних, етнографічних праць. Реалізації концепту Сонця у художній літературі

присвячені розробки Ірини Сєвич, Тетяни Берест, Наталії Бондар, Володимира Кузьменка, Олесі Місінкевич, Катерини Шимоняк, Тетяни Федотової та інших.

Дара Корній (справжнє ім'я – Мирослава Іванівна Замойська) – сучасна українська письменниця-прозаїк, Лауреат третьої премії Коронація слова 2010 року. У її творчості панує потужний міфологічно-фольклорний струмінь, а особливо культ Сонця. Творчість авторки ще не досліджена, що й визначає актуальність роботи.

Об'єктом дослідження є Дари Корній «Зворотний бік Світла».

Предмет дослідження – особливості вербального вираження концепту СОНЦЕ у прозі Дари Корній.

Мета роботи дослідити семантико-структурну організацію концепту СОНЦЕ, розвинути специфіку його реакції у художньому тексті, визначити функціональні стратегії у письменницькій картині світу Дари Корній.

Особистий внесок в роботу полягає у спробі вперше дослідити семантико-структурну організацію концепту «СОНЦЕ» у романі Дари Корній «Зворотний бік Світла», визначити роль СОНЦЯ у мовній картині світу письменниці.

Реалізувавши поставлену мету і завдання в роботі, дійшли висновків, що «СОНЦЕ» – ключовий концепт у мовній картині світу Дари Корній.

Провідним засобом вербалізації концепту «СОНЦЕ» у романі «Зворотний бік Світла» виступають власні назви. Відповідно до ідейного задуму письменниця вживає літературно-художні оніми: назви світів *Світ Чотирьох Сонць*, *Світ Сонячної Брами*, *Світ Замерзлого Сонця*, імена язичницьких богів: *Сварог*, *Дажбог*, *Перун*, *Посолонь*, *Білобог* і *Чорнобог*, що є втіленням архетипів вічної боротьби Добра і Зла.

Оніми у тексті виступають згорнутими сюжетами, які упорядковують художню інформацію у текстовій тканині. Боротьбу Сонця й Темряви уособлюють головні герої твору. *Стриб* – від Стрибог – бог повітряних стихій, верховний бог неба і Всесвіту, найтемніший з темних. *Птаха* – «мудра світла безсмертна жінка» [с. 19], одита в білий сонячний одяг, *наче зіткана зі світла*» [с. 125]. Птаха у романі має кілька іпостасей: Птаха-Магура, Перуниця, Жар-Птиця, які є давньослов'янськими символами Сонця. Головна героїня зі Світу Єдиного Бога, світу людей – *Мальва*. В українській етнокультурі Мальва символізує красу, вроду, молодість, а також символ найдорожчого – любові до рідної землі, до свого народу [с. 352]. Мальва – донька темного Стрибога, але виросла у родині світлих людей: Назара (у перекладі з давньоєврейської – присвячений Богу) і Ольги (зі скандинавської «Свята»), тому має у собі рівні темний і світлий бік.

Символічним простором у романі є *Біловоддя з Алатир-каменем* – це рай для безсмертних. Камінь Алатир у формі ружі, а ружа – друга назва мальви. Відповідно до цього, ім'я головної героїні Мальви набуває символічної святості, божественності. Алатир-камінь – основа Всесвіту, отже, й Мальва, яка рівноцінно темна й світла – гармонія Всесвіту, поєднання Дня і Ночі, Світла й Темряви, Сонця й Морока.

Апелятивну частину концепту «СОНЦЕ» у романі Дари Корній «Зворотний бік Світла» складають лексико-семантичні мікрополя *сонце* – 37,7 %, *світло* – 33,5 %, *білий* – 18 %, *вогонь* – 7,5 %, *золотий* – 3,3 %.

Понятійну складову лексико-семантичного поля «сонце» становить однойменна лексема, що втілює ознаки небесного світила, джерела світла, елемента традиційного українського пейзажу: *«Сонце ніжно та легко крокувало небом, а потім враз почало хилитися за води, йдучи на спочинок»* [с. 311]. *«небо з сірого перетворюється на волошкове, крайчик сонця вилізає з-за горизонту»* [с. 166].

Образна складова «сонця» реалізується в семах «бог», «ідол»: *«Чотири Сонця на глечику, з якого мала Птаха п'є молоко, Чотири Сонця на чотирьох боках її ліжечка; О, Дажбог; Чотири Сонця на весільному короваї; О, Дажбог; Чотири Сонця на жертovníку; О, Дажбог; Добрі теплі символи-знаки»* [с. 47]. Сонце втілює й життєву енергію: *«Та без сонця й води квітка не буятиме, а без сили землі дуб змарніє»* [с. 133].

В образній складовій концепту чітко виокремлюється часове значення сонця, його коловороту як вічного руху життя: *«від одних уродин Сонця до наступних»* [с. 14], *«Коловорот Сонця в небі, вічність життя на землі, яка піднімає жертвну чашу до неба»* [с. 47].

Активно функціонує у тексті словосполучення «Свароже коло» (51%): *«Ім'ям Сварожого кола вітаю тебе, Мальво!»* [с.290], *«йменням Сварожого кола прощаюсь з тобою»* [с. 23]. Слов'яни – діти Сонця, що засвідчується у фразях: *«Сварожий син»* [с. 36], *«слугу Сварожого»* [с. 219], *«О, батьку Свароже»* [с.17]. Сонце – головний оберег людини, тому герої роману постійно звертаються до нього: *«Хай оберігає тебе коло Свароже»* [с. 316]; *«О, Свароже, бережи дітей своїх, Мальви та Стрибога, великий Свароже: Хай твій вогонь буде з ними, у них, хай твоє світло не загубиться в мороці»* [с.317].

Символічним втіленням Сонця у романі виступає свічка. Дара Корній вміщує у текст оповідь про свічку, яка ніколи не згорає. Свічка постає одночасно символом Сонця як вічного небесного світила, а також світла як життєдайної творчої енергії, яку має запалити рука Творця: *«Щоб свічка горіла, треба воску і кожного разу нове світило, без якого не буде вогню. І все це в руках Творця, що вміє те світило запалити»* [с. 207].

Центральним символом святості Сонця, визнання його божественної суті постає Храм Сонця (3,6% слововживань): *«у центральній залі Сонячного Храму зібралися світлі безсмертні на свою нараду»* [с.184].

Аксіологічну складову «сонця» становлять значення «духовного світла», «життєвої енергії»: *«Жінка наче стояла в світлі, точніше вона його виділяла, жодних кольорів навколо голови, крім білого. А там, де душа, — просто сонце, ціле, неушкоджене»* [с.216]; просвітлення: *«коли Стриб дивився на Птаху, в очах його таки світало, не було там звично темної ночі, а сходило Сонце»* [с.15]; безсмертя: *«коли сонце торкнулося її шкіри в районі сонячного сплетіння, здавалося на мить, що воно спалить її. Все наповнилося ним»* [с.64]; ідеалу: *«ви така одна на тисячі сонць»* [с.33].

3,9 % аналізованого матеріалу репрезентують концепт «Сонце» за допомогою епітета *сонячний*. Поняттєву складову формують пейзажні замальовки: *«Мальва стояла на просторій площі, залитій сонячним світлом»* [с.78], *«сонячне проміння безперечно потрапляло досередини»* [с.191]. Аксіологічну основу формує значення духовного ідеалу: *«Велика Матір. Вона така світла і така сонячна»* [с.312].

У лексико-семантичному полі «світло» вербалізатори *світло, сяйво, світитися, світлий, сріблястий* реалізують значення, тотожні з мікрополем «сонце». Понятійну складову формують пейзажні замальовки: *«Світанок заливав світ, сірість сповзла, кольори заповнили довкілля»* [с.61], *«Світло впевнено та шпарко вливалось через отвір угорі, ніжно пестячи білосніжні стіни печери»* [с.93]; портретні характеристики: *«світловолосої жінки»* [с. 38], *«світло-русяве волосся»* [с. 13].

7,8 % слововживань лексеми *світлий* виступають засобом номінації фантастичного світу – світу Світлих, а 10,8 % – відповідно називають мешканців цього світу: *«думки світлих нудні»* [с. 59], *«нова світла безсмертна»* [с. 188].

14 % слововживань репрезентують значення духовного світла, внутрішньої чистоти людини: *«Та ваше сяйво із сяйв, о, панно Мальво, його ні з чим не сплутати»* [с. 33], *«я знаю, ти – світло»* [с. 243]. Духовне світло Дара Корній вимірює, адже людина не може бути абсолютно темною: *«зустрічалися і по вінця наповнені, ті, що сяяли. Таких, здається, називають праведниками. Ті люди світилися зсередини»* [с. 157], *«світлий бік завжди залишався в людині, хай тільки на денці, але живітотів навіть у найчорнішому місці ледь-ледь помітним промінчиком»* [с. 182].

Світло в житті людини не виникає з нічого. На думку письменниці, воно дається батьками при народженні чи вихованні: *«У тобі є світло, якимсь чином твої нерідні батьки запалили в тобі його чи навколо тебе»* [с. 250],

«Стрічалися тут і випадкові пані, що просто «помилково» завагітніли і доволі легко позбувалися світла» [с. 159]. За допомогою «світла» Дара Корній висловлює своє ставлення до проблем віри й релігії як найвищої святості: *коли храм був порожній, то відчувала, як всю її наповнюють світло та радість, умиротворення, спокій. Але коли церкву наповнювали прихожани, світло майже зникало* [с. 212].

В аксіологічній складовій лексико-семантичного поля «світло» реалізується проблема ідеального: *«Яким він має стати отой правильний світ? – ...Світлі скажуть — світлим, темні — темним. Сірі переконують — стабільним»* [с. 226]. Розмірковуючи над ідеальною сутністю світла, Дара Корній стверджує: *«світло завжди є світло»* [с. 314], але *«Світло і темрява — то лишень два боки одного цілого, пам'ятай, найважливіше в тому не загубитися, шукаючи себе, не зійти на пси, на сірість»* [с. 183]. Так «СОНЦЕ» стає своєрідним символом вибору, вибору духовного шляху, самореалізації, усвідомлення себе у життєвому просторі.

Лексико-семантичне поле «білий» представлене вербалізаторами *білий, білосніжний, біленький, білобрисий, білявий, сивочолий, сивобородий*. Понятійну складову мікрополя становлять портретні характеристики, колір одягу: *«довга полотняна льоля, гаптована білою вишивкою»* [с. 74], *«мама в білосніжній хустині»* [с. 126], *«на неї дивився чоловік – високий, стрункий, білобрисий»* [с. 79], *«сивочолий дідусь»* [с. 52]. Білим зображені у творі ритуальні елементи: *«величезний білий камінь ромбоподібної форми на Дівич-горі правував за жертовник»* [с. 88]. Символіку святості, чистоти, цілющої світлої енергії втілено у зображенні Біловоддя: *«білий камінь», «білий пагорб»* [с. 297], *«біла вода зцілила її тіло»* [с. 308]. Співіснування білого та чорного, їх одвічна боротьба реалізується в алегоричній легенді про Білого Гайворона, який заради кохання до білосніжної лебедівни загинув від рук своїх товаришів – чорних круків, і від того сам став білим.

Лексеми *вогонь, вогнистий* вживаються у тексті 25 разів, що становить 7,5 % аналізованого матеріалу. Авторка використовує їх для зображення стража Рарога: *«Браму охороняє Рарог, вогняний крилатий сокіл з Райського саду. Його пишні вогняні крила звисали вниз, затуляючи собою вихід зі світу світлих. Він наче спав чи то дрімав, опустивши донизу голову. Стриб на мить замилувався цим диво-птахом. Кожна пір'їнка на ньому — маленьке вогнище, зараз воно спокійно горіло, переливаючись вогнисто-золотистими барвами»* [с. 184]. Маленькими сонцями зображені у творі фантастичні квіти – *«яскраво-вогністі сірини»* [с. 39]. Метафорично горить внутрішній вогонь людини: *«його вогонь горів тільки для однієї»* [с. 208], *«Очі горять лихим вогнем»* [с. 257].

Епітетом *золотий* описує Дара Корній «Сварогових птахів» [с.236], сонячних Магур, золотоволосок, що уособлюють Сонце: «золотоволосі красуні. Волосся сягало землі, горіло золотими променями», «золотоволоски, то одне з облич Жар-Птаха, Сварожого Птаха». В образній складовій поодинокі вживаються прикметник *золотий* в значенні «близька людина»: «дитинко моя золота» [с. 140], «ти..., золота моя» [с. 131]. Понятійну складову формують значення «золота» як матеріалу: «над столом висить золота сварга» [с.291], «дерев'яні чаші, оздоблені золотим окуттям» [с.88].

Отже, у романі Дари Корній «Зворотний бік Світла» виокремлюються лексико-семантичні мікрополя «сонце», «світло», «білий», «вогонь», «золотий». Понятійну складову концепту формують значення «небесне світило», образну – «божественна суть», «близька людина», аксіологічну – «ідеальна людина», «ідеальний світ». Дара Корній використовує архетипні значення сонця, вписує у текст роману язичницькі прадавні уявлення про світовий устрій, реалізує моральні настанови на духовні якості людини, її внутрішній вогонь, душевне «сонце». Водночас авторка продовжує традиції українських письменників-сонцепоклонників, адже Сонце – центральний образ її творчого мислення, ідеал художнього міф освіти, текстоутворююче начало роману.

Глотка Юлія Вадимівна, учениця 10 класу Г№9

Секція – українська мова

Науковий керівник: Меркулова О.С., науковий керівник

МАН

3 місце

ОНІМНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШЕГО»

Актуальність теми дослідження зумовлена посиленням лінгвістичного інтересу до проблеми літературної ономастики, оскільки без аналізу власних назв як «центральної вузлів» художнього твору, «справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів просто неможливе».

Літературно-художнім онімам поетичної спадщини Ліни Костенко присвячено ґрунтовне дослідження Ю. Карпенка та М. Мельник. Дослідження окремих аспектів ономастикону роману «Записки українського самашедшого» наявні у розробках О. Михайлової, В. Буди, К. Шахової, але ґрунтовного аналізу онімів роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» на сьогодні немає, тому

Об'єктом дослідження є мова першого прозового твору Ліни Костенко «Записки українського самашедшого».

Предметом – особливості вживання літературно-художніх онімів у романі Ліни Костенко.

Мета роботи полягає у здійсненні всебічного цілісного аналізу онімів, з'ясуванні їх семантичних особливостей, функціонального навантаження у літературному тексті.

Особистий внесок в роботу полягає у виявленні і систематизуванні ономастичного простору роману Л. Костенко «Записки українського самашедшого»; дослідженні їх когнітивної структури та особливостей реалізації у художньому тексті.

Реалізуювши в роботі поставлену мету і завдання, дійшли висновків, що Ліна Костенко активно вживає у мові роману «Записки українського самашедшого» онімну лексику.

Власні назви в структурі ономастичного поля тексту розподіляються нерівно. Відповідно до концептуальної класифікації О. Ю. Карпенко виділяємо у структурі ономастичного простору роману такі фрейми:

- топонімічний фрейм (52,2 %): *Україна, Росія,*
- антропонімічний фрейм (26,4 %): *Борька, Гонгадзе, Леді Ю,*
- хрематонімічний фрейм (6 %): *«Тойота», «Опель»,*
- хрононімічний фрейм (5 %): *Великдень*
- ергономічний фрейм (4,2 %): *телеканал «Ера», радіо «Свобода»,*
- ідеонімічний фрейм (2,4 %): *арія «Тореадор», пісня «Танці з вовками»,*
- космонімічний фрейм (2%): *Сонце, Місяць,*
- теологічний фрейм (1,3 %): *Феміда, Одисей,*
- зоонімічний фрейм (0,5 %): *Альма, Меджі,*

Топонімічний фрейм представлений у «Записках...» якнайбільше – 1600 слововживань. Ліна Костенко активно вживає у тексті різні види назв географічних об'єктів:

- хороніми (назви країн, територій) – 56,6%: *Україна, Європа,*
- астіоніми (назви міст) – 28 %: *Київ, Харків, Одеса,*
- урбаноніми (назви міських об'єктів) – 9,4 %: *Майдан Незалежності, Трафальгарська площа*
- гідроніми (назви водойм) – 4,4%: *Тихий океан, Льодовитий океан,*
- ороніми (назви гір) – 1,6%: *Карпати, Альпи,*

Топоніми у текст «Записок...» Ліна Костенко вводить за принципом «рухомого рядка». Взяті з реальних телевізійних репортажів чи газетних шпальт, вони творять образ глобальної вразливості світу: *«В Індії бомба*

вибухнула на мосту. У Багдаді біля йорданського посольства. Швидкий поїзд Київ-Варшава протаранив на переїзді авто. В Росії був спалах сальмонельозу. У Казахстані випадок «бубонної чуми». У Франції літак упав на дерево...» [с. 313].

Більшість топонімів у романі «Записки...» відносяться одночасно як до реального, так і до віртуального скриптів, оскільки є реальними об'єктами Всесвіту, але, вжиті у художньому творі відповідно до авторського задуму, набувають конотативного значення. Сакральний простір роману формують хоронім Україна (11,7 % від усіх топонімів), що постає стрижневим концептом роману. Скрізь призму світобачення головного героя, його щоденних нотаток, Ліна Костенко простежує долю Батьківщини: *«Україна – це резервація для українців. Жоден українець не відчувається своїм у своїй державі. Він тут чужий самим фактом вживання своєї мови»* [с. 23]; *«Це ж не Україна, – – Це пень розпаденого Союзу»* [с. 197]; Авторка ставить болюче питання: *«То від чого ж воно не залежить, майбутнє України?!»* [с. 44], переймається, що *«Якось Україна буде. А така, як мріялось, то вже ні»* [с. 129], але врешті стверджує, що *«Якщо українці ще здатні на День гніву, то Україна буде»* [с. 75]. Кінець роману позитивний: *«Україна відчайдушно хотіла бути. І вона є»* [с. 394].

До сакральних символів українського світу належить урбанонім **Майдан Незалежності** (3,6 %). Це не лише архітектурний комплекс, але й місце, де вершиться доля держави і твориться її історія. Майдан можна знівечити, принизити помпезною забудовою, але не можна вбити дух цієї центральної площі України: *«Україна скучила за собою. Майдан — це простір, де вона зустріла себе»* [с. 399]. Бо це не нагромадження холодного бетону, каміння, скла, а люди, які туди прийшли, це символ боротьби за свої права: *«Люди стоять на Майдані. На всіх Майданах України.»* [с. 403]; *«Це вже не маса, це люди. І вивели їх на Майдан не політики, вони вийшли самі»* [с. 394]. Саме через цей образ Ліна Костенко наголошує на одвічній демократичності українців: *«Зрештою, це Майдан, це віче, це давня наша традиція – сюди можуть прийти всі, крім тих, що за гроші, і кожен висловити свою думку, і спільно вирішувати свої проблеми»* [с. 404].

У структурі антропонімічного фрейму в тексті «Записок...» реалізуються три скрипти: реальний, віртуальний, сакральний.

Віртуальний скрипт представлений іменами персонажів твору і становить 21,6 % аналізованого матеріалу. У цьому полі практично відсутні антропоніми: сам герой не має імені, анонімними є члени його родини та найближчі друзі. Навколо безіменного «Я» оповідача сконцентровані апелятивні назви: *дружина, теця, малий (син), батько, нова дружина батька,*

Тінейджер, Гламур, друг-програміст. Власне ім'я має лише друг малого, син сусідів *Борька*. У такий спосіб авторка, на нашу думку, прагне показати пасивність, нерішучість звичайних громадян України, які у політичному житті країни є лише статистами.

Реальний скрипт (30,2 %) – представлений іменами реальних сучасних осіб, які авторка вводить до простору роману. Зображаючи сучасників, Ліна Костенко трактує їх неоднозначно. У неї право на власне ім'я отримали лише декілька світових авторитетів: *Маргарет Тетчер, Рональд Рейген, Хав'єр Солана, Іван Павло II*. Ніхто ж з українських політиків не заслуговує такого права бути названим. Письменниця «ховає» усю цю публіку за перифразами: *не президент, а директор заводу* [с. 8], *нетиповий Прем'єр-міністр* [с. 10], *отруєний кандидат* [с. 390]; *«газова принцеса»* [с. 56], *Леді Ю* [с. 390].

За допомогою антропоніма *Гонгадзе* можна простежити розгортання тексту: на початку твору він включений в опис новинних повідомлень «касетного скандалу», «тарашинського тіла». Згодом письменниця включає онім у плин Часу, рахуючи річниці загибелі журналіста.

Сакральний скрипт (48,2 %) – представлений іменами історичних осіб (13,6 %): *Александр Македонський, Сталін, Гітлер*; діячів літератури (15,5 %): *Кафка, Екзюпері, Пушкін, Маланюк, Довженко*; культури (8 %): *Пікассо, Бетховен, Верді, Едіт Піаф, Софі Лорен, Бронсон, Мадонна, Гай Річчі*; імена літературних героїв (11,1 %): *Воланд, Коров'єв, Бегемот, Маргарита, Гамлет, Ромео, Лаура, Ассоль, Солоній Черевик, Чічіков*; які вживаються у творі з метою зображення динаміки культури.

Вживаючи у тексті «Записок...» імена визначних людей сучасності та минулого, Ліна Костенко прагне показати, яких світочів, велетів людського духу ми втрачаємо: *«Микола Вінграновський, дивовижний поет, без якого в українській поезії утворилася чорна діра. Яцек Куронь, етичний камертон Польщі... Кость Степанков, актор магічної вроди й таланту. Чеслав Мілош, польський поет, нобеліант, діагностик «поневоленого розуму». Франсуаза Сатан, чарівна травесті французької прози...»* [с. 351]. Справжнє значення цих імен цивілізаційного масштабу для суспільства ми усвідомлюємо з роздумів оповідача: *«І Стус. І Світличний. І Миколайчук. І Чорновіл. А ще далі у часі Алла Горська і Симоненко. І далі, й далі у вічності – всі, про кого співає один з наших молодих співаків: «Це дивляться з темних небес загиблі поети й герої». І я раптом розумію, що це ж не могили. Це окопи. Це ті мертві, що тримають лінію оборони»* [с. 351-352].

За допомогою антропонімів письменниця регулярно вказує наплинність і безповоротність часу, вкраплюючи у текст реальні імена, що у людей старшого і середнього віку асоціюються з молодістю: *«А час летить. П'єр Рішар уже не*

блондин, а сивий. Мадонна вже двічі мама. Софі Лорен вже грає у дебютному фільмі свого дорослого сина» [с. 105].

За допомогою літературних антропонімів твориться картина деградації нашого суспільства, яке не потребує високого мистецтва: *«Хто тепер читає Флобера, Байрона чи Шекспіра? Кому тепер цікавий такий Ромео, мало було у Вероні тьолок?... Або той Гамлет – «Бути чи не бути?»... Замочив би того Клавдія і жив на повну...»* [с. 192].

У текст роману «Записки українського самашедшого» Ліна Костенко майстерно вплітає античні імена, що формують **теологічний фрейм**: *Феміда, Одисей, Мінотавр*. За допомогою теонімів авторка наголошує на «варваризації» суспільства, знецінення моральних і культурних ідеалів: *«була епоха Відродження, епоха Просвітництва, а у нас тепер «Время Шустова», «Время Мягкова»* [с. 211]. *«Зевси важкої металургії, Гермеси енергетики, Меркурії торгівлі, Аполлони шоу бізнесу...»* [с. 208]. Метонімічне вживання античних онімів дозволяє іронізувати над сучасною владною системою: *«Вчора по телебаченню показали Феміду із зав'язаними очима. Все знали давні греки, і про нашу прокуратуру теж»* [с. 17]. *«коридори влади – це лабіринт Мінотавра. По тій багнюці чистим не пройдеш»* [с. 289].

Хрононімічний фрейм у тексті сформований 5 % аналізованого матеріалу і включає назви років, свят, світових та національних катастроф. Назви років подає письменниця подвійні – за східним календарем та за суспільно-політичним: *Рік Змії – Рік Культури, Рік Коня – Рік Великих Ставок*; що мотивує до іронічного авторського співставлення: *«рік східний, китайський, рік Темного Коня. У нас — Рябої Кобили»*, *«не виключено, що рік Змії може піти під знаком Скаженої Корови»*. Відлік часу протягом твору відбувається за трьома календарями: календарем релігійних: *Різдво, Великдень, Трійця*, державних свят: *Преподобної Горгонії, 1 Травня, День Перемоги, Новий рік*. Особливої авторської іронії у календарі Ліни Костенко набувають «Дні абсурду»: *«16 липня. Всесвітній День Справедливості»*, *«8 вересня. Міжнародний День солідарності журналістів»*, *«10 жовтня. Міжнародний День психічного здоров'я»*, *«Міжнародний День рідної мови»*. Такі свята змушують героя замислитись над реальним станом речей: чи є у його житті Справедливість? Як святкувати День журналістів після справи Гонгадзе й інших вбитих журналістів? Наскільки психічно здорова його нація? Яку мову народ вважатиме рідною? Болісними у річці Часу для письменниці є «Річниці катастроф» Чорнобильської трагедії, Сквиливської авіакатастрофи, трагедія «Норд-Ост» тощо.

Космонімічний фрейм (2%) у тексті роману виконує роль скалярного скрипту, оскільки назви зірок, планет є своєрідними маркерами світогляду

персонажа. Він вірить «у зірку провідну», що керує його життям та життям країни: *«Друга річниця закриття Чорнобильської атомної станції. Панує зірка Лестат»*. Я розумію, вона мене дразнить, хоче допекти до живого, щоб я розсердився, щоб захотів щось змінити. Але, видно, така вже моя зірка *Альтерат у сузір'ї Ворона*, – хоч би що вона сказала, ця жінка, я змовчу» [с. 20].

Хремотонімічний фрейм (6 %) включає назви машин («Тойота», «Опель», »), що характеризують статус їх власника; назви ураганів *Жаннет і Ель-Нін'йо, Ізидора і Френсис, Гастон», «Чарлі», «Френсіс» тощо*.

Ідеонімічний фрейм (2,4 %) сформований з назв творів мистецтва і кіно, музики: мюзикл *«Норд-Ост»*, *«Адажіо» Альбіоні*, фільм *«Віднесені вітром»*, пісня *«Танці серед вовків»*, тощо. Такі ідеоніми засвідчують занепад культури нації, її моральну деградацію: *«Пішли на виставку сучасного авангарду. Круто відірвалися. Найбільше вразила «Марія № 142». Пронумерована Марія це вже щось. Куди там Пікассо з його «Жінкою в кріслі»? І всі модерністи разом узяті»* [с. 287].

Промовистим інтертекстуальним маркером виступає назва роману Ліни Костенко *«Записки українського самашедшого»*, який відсилає читачів до таких творів, як *«Записки божевільного»* М. Гоголя та однойменної повісті Л. Толстого. Але якщо *«Записки...»* М. Гоголя і Л. Толстого мають на меті розкрити читачеві причини божевілля головних героїв, то *«самашедший»* Ліни Костенко писанням щоденника *«розвантажує психіку»* [с. 16], бо *«світ глобальний, душа не справляється»* [с. 16], тобто намагається таким чином звільнитися від *«фантомних болів душі»* [с. 5] і *«захрясання у побуті»* [с. 24].

Творчість Гоголя набуває у романі особливого звучання: авторка згадує у тексті такі твори, як *«Вечори на хуторі біля Диканьки»*, *«Тарас Бульба»*, *«Мертві душі»*, *«Сорочинський ярмарок»*.

Зоонімічний фрейм (0,5 %) формують клички тварин, яких уводить авторка до тексту, «сперечаючись» з гоголівською іронією, задля актуалізації абсурдності буття Межі Тисячоліть: *«Професорська вдова виводить на дефіле свою Альму»*.

Отже, антропоніми, топоніми, теоніми, хрононіми, космоніми, ергоніми, хремотоніми, ідеоніми, зооніми формують цілісну систему онімів твору. Вжиті відповідно до авторського задуму, активно працюють на створення його основних образів твору, яскраво презентують індивідуальну художню манеру Ліни Костенко.

Поліщук Анна Анатоліївна, учениця 9 класу ЗОШ №6
Секція – російська мова
Науковий керівник: Хіль І.І., учитель російської мови
ЗОШ № 6
3 місце

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ДВУЯЗЫЧИЯ (на материале СМИ г. Мелитополя)

Актуальность темы исследования. Украинский и русский языки сосуществуют в Украине уже на протяжении нескольких веков и в настоящее время продолжают функционировать параллельно, вступая друг с другом в тесное взаимодействие. Межъязыковая интерференция является неизбежным следствием двуязычной языковой ситуации, в особенности же она актуальна для ситуации близкородственного двуязычия.

Актуальность темы исследования заключается в том, что анализируется роль и влияние украинского языка на русский язык. Языковая ситуация, сложившаяся в Украине, усилила процесс интерференции на фонетическом, лексическом, грамматическом уровнях современного русского языка. Сегодня мы имеем дело с общим снижением культурно-речевого уровня использования языка в СМИ, которое естественным образом отражается на повседневной языковой жизни общества, на «состоянии» русского языка.

Объектом данного исследования является язык СМИ г. Мелитополя.

Предметом исследования является фонетическая, лексическая и грамматическая интерференция русского языка в СМИ г. Мелитополя как следствие украинско-русского билингвизма.

Целью данной работы является комплексное исследование интерференции русского языка в условиях двуязычия на материале СМИ г. Мелитополя.

Поставленная цель предполагает решение следующих **задач**:

- изучить теоретические основы явления интерференции в языке;
- раскрыть виды интерференции русского языка;
- исследовать русско-украинскую интерференцию в СМИ г. Мелитополя;
- составить словарь русско-украинской интерференции.

Методы исследования, которые были использованы мною при написании данной работы: описательно-аналитический, сопоставительный, компонентный анализ.

Научная новизна работы состоит в том, что собранный и

систематизированный материал способствует решению проблемы сохранения национально-языковой идентичности, раскрывает сущность и роль интерференционных явлений, определяет пути повышения уровня культуры речи, обращает внимание языковедов на функционирование языка в СМИ.

Заключение. Язык – важнейшее средство, с помощью которого люди общаются друг с другом, выражают свои чувства. Русский и украинский языки на протяжении веков находятся в тесном взаимодействии, что приводит к проникновению элементов украинского языка в русский и наоборот. Интерференция является неизбежным следствием функционирования близкородственных языков в одном коммуникативном пространстве.

В контексте процессов взаимопроникновения языковых систем проблема культуры речи средств массовой информации приобретает особое значение. СМИ должны не только информировать общество, но и быть образцом высокого уровня культуры речи. Неизбежным следствием взаимодействия украинской и русской языковых систем в условиях билингвизма является интерференция, характеризующаяся изменением в структуре или элементах структуры одного языка под влиянием другого языка. Проведенная нами систематизация лингвистических признаков интерференции может служить терминологической основой для дальнейшего выяснения причин, обуславливающих ее актуализацию, и для непосредственного рассмотрения фонетической, лексической и грамматической интерференции в речи украинских билингвов. Собранный и систематизированный материал раскрывает сущность и роль интерференционных явлений, определяет пути повышения уровня культуры речи, обращает внимание языковедов на функционирование языка в СМИ.

По происхождению интерференция бывает внутренней (внутри родного языка) и внешней (при взаимодействии языков). Мы рассматривали внешнюю интерференцию. По лингвистической природе интерференция наблюдается на различных уровнях: фонетическая, орфографическая, лексическая, грамматическая, семантическая, стилистическая, социокультурная. В своей работе мы исследовали интерференцию на трёх уровнях: фонетическом, лексическом и грамматическом.

По степени распространения и устойчивости в речи информационного пространства города Мелитополя орфоэпическая интерференция занимает первое место. Среди исследуемых интерферем фонетические анормативы мелитопольских теле- и радиоведущих составляют 45 %. Их речь изобилует нарушением акцентных норм, прежде всего элементарным незнанием правил ударения общеупотребительных слов: ненАвисть, вербА, серЕдина, мАляр, христиАнин, стОляр, издАлека, издАвна, звОнит, пОняля...

Лексика является наиболее подвижным платом языка, где изменения фиксируются почти каждый день. Лексическая интерференция - вмешательство лексики одной языковой системы в другую. Лексическое влияние украинского языка на русский проявляется достаточно сильно. Самое большое число нарушений литературной нормы русского языка нами отмечено среди глаголов: «додаты», «сховали», «зателефонував», «спробовать», «объединать», «гепнувся». В СМИ зафиксированы и лексические украинизмы: хлопцы, жинка, горилка, запал, землевластник, аж, равлик, дрючок, паляница, чаклунка, сиромеха, гай, серпанок, шпак, хто, ніхто, той. Среди исследуемых интерфером лексические анормативы мелитопольских теле- и радиоведущих составляют 29 %.

Грамматическая интерференция проявляется на морфологическом и синтаксическом уровнях. Анализируя речь журналистов СМИ г. Мелитополя, мы выявили следующие морфологические интерференты:

- в системе имён существительных (нарушение категории рода, числа, падежа);
- в системе имён прилагательных (нарушение норм образования степени сравнения имён прилагательных, ошибки в окончаниях);
- в системе глагольных форм (нарушением категории вида, возвратности/невозвратности, чередованием согласных в некоторых глаголах, оканчивающихся в неопределённой форме на -чь);
- в склонении числительных;
- в системе наречий;
- в системе местоимений

Наиболее типичными синтаксическими ошибками в речи журналистов СМИ г. Мелитополя являются: неправильный выбор предлога; употребление лишнего предлога; пропуск предлога; ошибки в конструировании сказуемого.

Среди исследуемых интерфером грамматические анормативы мелитопольских журналистов, теле- и радиоведущих составляют 26 %.

Итак, анализ фонетической, лексической и грамматической интерференции в СМИ г. Мелитополя свидетельствует о проникновении в русскую языковую систему украиноязычных единиц. Основной причиной интерференции русского языка в условиях двуязычия считаем ограничение сферы применения русского языка, незнание журналистами норм современного русского литературного языка. Конечно же, низкий уровень языковой культуры русскоязычных СМИ негативно влияет на уровень культуры речи рядовых мелитопольцев.

*Вороніна Валентина Анатоліївна, учениця 11 класу Г№5
Секція – англійська мова
Науковий керівник: Коноваленко Т.В., к.пед.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
2 місце*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В РОМАНІ ДЖ. СЕЛІНДЖЕРА “THE CATCHER IN THE RYE” ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Тема дослідження є **актуальною**, оскільки незважаючи на багатофункціональність інфінітиву в українській та англійській мовах, кількість форм інфінітиву і можливості їх використання в кожній з них відрізняються, що призводить до певних труднощів під час перекладу. Так, в українській мові немає форм, які б відповідали тривалому (Continuous) та перфектному (Perfect) інфінітиву в англійській. Немає прямих відповідників таким специфічним інфінітивним утворенням, як конструкції із вторинною предикацією, типу „об’єктний інфінітивний зворот”, „суб’єктний інфінітивний зворот” та ін. Можливості використання інфінітиву у тій чи іншій функції для кожної мови є специфічними. Існують певні правила перекладу таких утворень, проте інколи перекладач змушений знехтувати ними на користь точності відтворення образності художнього твору.

Мета дослідження полягає в тому, щоб відповідно до сучасних наукових принципів проаналізувати структуру англійських інфінітивних зворотів у романі Дж. Селінджера „The Catcher in the Rye” та засобів їх україномовного перекладу, здійсненого О. Логвиненком.

Об’єкт дослідження – інфінітивні конструкції в сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є структурні особливості інфінітивних конструкцій в романі американського письменника Дж. Селінджера „The Catcher in the Rye” та засоби їх перекладу українською мовою, здійсненого Олексом Логвиненком в романі „Над прірвою у житті”.

Особистий внесок в роботу полягає в уточненні функцій інфінітивних конструкцій, засобів і способів їх перекладу українською мовою, в детальному аналізі особливостей функціонування цих структур в романі Дж. Селінджера „The Catcher in the Rye” та їх перекладу О. Логвиненком.

Реалізувавши поставлені в роботі мету і завдання, ми дійшли **висновків**, що інфінітив є найбільш абстрагованою формою дієслова. Незважаючи на багатофункціональність інфінітива властиву українській та англійській мовам,

відмінними є кількість форм інфінітиву та можливості їх використання, що призводить до певних труднощів під час перекладу. Англійські граматичні конструкції з інфінітивом мають значне стилістичне навантаження у художньому тексті. Завданням перекладача є відтворення стилістичного забарвлення і, відповідно, задуму автора.

Труднощі перекладу, насамперед, зумовлюються тим фактом, що синтаксичні структури вторинної предикації не мають безпосереднього аналогу в українській мові. Розглянуто особливості структур, що традиційно іменуються «складний додаток / об'єктний предикативний інфінітивний зворот або об'єктний відмінок з інфінітивом» (Complex Object), «складний підмет / суб'єктний предикативний інфінітивний зворот» або «називний відмінок з інфінітивом» (Complex Subject), «інфінітивна конструкція з прийменником for» (For-to-Infinitive Construction), «абсолютна конструкція» (Absolute Construction), «сполучникова інфінітивна конструкція» (Conjunctive Infinitive Phrases). Характерною рисою вказаних структур є неузгодженість суб'єктно-предикатних відношень у їхній поверхневій структурі.

Синтаксичні функції інфінітива у реченні є досить широкими, оскільки він може бути підметом, іменною частиною присудка, частиною складеного дієслівного присудка, додатком, означенням, обставиною.

На вибір способу перекладу інфінітивної конструкції впливає граматична форма, синтаксична функція та стилістичне навантаження в тексті. Функціонування інфінітива в художній літературі набуває стилістично забарвленого значення, украй мінливого й різноманітного. Важливо відзначити, що стилістичне явище виникає в самому процесі реалізації інфінітива, в акті мовлення, а стилістичну функцію інфінітив здобуває в конкретній комбінації з іншими мовними засобами в межах того або іншого функціонального прояву.

Дослідження показало, що не існує прямих відповідників таким специфічним інфінітивним утворенням, як конструкції із вторинною предикацією, типу об'єктний відмінок з інфінітивом, називний відмінок з інфінітивом та ін. Зазвичай ці звороти перекладаються українською мовою сурядним реченням, що вводиться з допомогою прийменників що, щоб, як, причому. Також вони можуть передаватися вставним реченням або простим залежно від конструкції та ситуації.

Детальний аналіз окремих випадків вживання інфінітивних конструкцій в тексті оригіналу та в його україномовному варіанті дав змогу виявити, що окрім встановлених засобів перекладу, існує можливість використання й інших трансформацій для передачі досліджуваних конструкцій. Спроба чітко дотримуватися правил інколи призводить до часткової втрати або спотворення змісту. Під час перекладу художнього тексту перекладач має зважати на те, що

першочерговим має бути чітке відтворення контексту і стилістичного забарвлення тексту, саме від них залежить вибір засобів перекладу.

Перекладач О. Логвиненко для передачі інфінітивних структур вдавався до лексико-семантичного прийому модуляції, лексико-граматичних прийомів антонімічного перекладу та компресії і лексичних прийомів, наприклад, конкретизації, генералізації та інших. Більшість перекладів було зроблено з використанням необхідних засобів і відтворенням контексту та стилістичного навантаження, що дозволяє вважати переклад адекватним.

Результати кількісного методу дослідження показали, що найбільшу частку становлять об'єктні предикативні інфінітивні звороти (The Objective Infinitive Construction) – 49,08% (52 випадки), дещо меншу - суб'єктні предикативні інфінітивні звороти (The Subjective Infinitive Construction) – 27,78% (30 випадків), далі сполучникові інфінітивні звороти (Conjunctive Infinitive Phrases) - 13,88%, і на останньому місці – випадки вживання інфінітивних конструкцій з прийменником for (For-to-Infinitive Construction) – 9,26%.

У ході дослідження в тексті оригіналу було виявлено 108 випадків використання автором інфінітивних конструкцій із вторинною предикацією. Олексом Логвиненком було відтворено 68 випадків використання цих конструкцій, що становить 62,97 % від загальної кількості. Аналіз кожного випадку довів, що перекладач переважно змінював структуру речення, уникаючи інфінітивних конструкцій, з метою збереження контексту і дотримання авторського задуму.

Характерною рисою перекладу О. Логвиненка є схильність до емоційності висловлення з урахуванням тенденції англійської мови до компресії мовних засобів. Перекладачу вдалось точно відтворити атмосферу, створену Дж. Селінджером і водночас не ускладнити текст, що дозволило йому наблизити своїм перекладом читача до оригіналу і сприйняти його адекватно.

Отже, ми дійшли загального висновку, що перекладач має у своєму арсеналі досить широкий вибір мовно-стилістичних засобів для відтворення авторського задуму. Для здійснення адекватного перекладу інфінітивних конструкцій слід дотримуватись загальноприйнятих правил, контексту і стилістичного навантаження, а також мати значний потенціал творчості.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні окремих шарів лексичних одиниць (особливо розмовного мовлення) у романі Дж. Селінджера, а також потенціалу інфінітивних конструкцій в інших художніх творах.

Теоретична значущість дослідження визначається тим, що проведено комплексний аналіз структурних особливостей інфінітивних конструкцій в англійській мові, труднощів адекватного перекладу, правил перекладу

інфінітивних конструкцій з англійської мови на українську.

Практична цінність роботи підтверджується можливістю використання отриманих у процесі дослідження результатів і висновків на заняттях зі стилістики, теоретичної граматики та теорії і практики перекладу, на уроках англійської мови, в роботі мовознавчих гуртків у загальноосвітніх і спеціалізованих школах.

Синя Катерина Олегівна, учениця 10 класу Г№19

Секція – англійська мова

Науковий керівник: Голуб О.І.,

учитель англійської мови Г № 19

2 місце

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ АДАМА МІЛНА «ВІННІ-ПУХ ТА ВСІ, ВСІ, ВСІ»

Проблема лінгвостилістики й інтерпретації художнього тексту займають в останні десятиліття особливе місце в філологічній науці і привертають до себе пильну увагу й інтерес мовознавців. Незважаючи на появу великої кількості робіт, присвячених дослідженням в області лінгвостилістики, проблема мови і стилю художньої літератури ще не отримала однозначного освітлення.

Актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення проблем перекладу художнього тексту у сфері англійської авторської казки і різноманітних підходів до його сприйняття.

Об'єктом дослідження є казка А. Мілна «Історії про Віні Пуха та всі всі всі»

Предметом дослідження є особливості художнього перекладу жанру англійської авторської казки.

Мета роботи полягає у проведенні порівняльного аналізу перекладу казки А. Мілна.

Для реалізації поставленої мети в роботі було виконано наступні завдання:

- визначити основні характеристики художнього тексту, загалом, і жанрові характеристики англійської авторської казки, зокрема;
- виявити проблеми перекладу художнього тексту;
- визначити основні завдання перекладача художнього тексту;
- визначити особливості оптимальних відповідностей і варіантів передачі основних ідей, закладеною у творі А. Мілна;

- виявити основні відмінності мовних коштів перекладів, філософських і естетичних поглядів перекладачів та його причини.

Методологічну основу роботи склали праці Бархударова Л., Виноградова В., Грабовського Н., Комісарова В., Левицької Т., Мамаєвої М., Овчиннікової Л. та ін..

Тексти казок важко піддаються перекладу, так як вони є невід'ємним елементом культури та соціуму, в якому створювався твір. Тексти казок включають смислові елементи принципово неперекладні, засновані на мовній багатозначності, що містять гру слів, оновлення фразеологізмів, визначені в силу своєї етнокультурної специфіки реалії і т.п., що вимагає післятекстового, країнознавчого та культурологічного коментаря перекладача.

Для перекладу важлива повноцінність, або адекватність, щоб зберегти комічний задум оригіналу. Повноцінність перекладу полягає у передачі специфічного для оригіналу співвідношення змісту і форми шляхом відтворення особливостей останнього або створення функціональних відповідностей цим особливостям.

Варто зазначити, що текст англійської літературної казки простий, упорядкований, має високий рівень зв'язаності. Оскільки тексти казок переважно орієнтовані на дітей, вони не містять складних граматичних конструкцій, виражають логічні зв'язки між частинами висловлювання, в їх текстах присутні переважно прості речення. Часто зв'язок між окремими реченнями реалізується не за допомогою спеціальних граматичних засобів, а послідовністю їх розташування та ритміко-інтонаційними засобами. Також у текстах англійських літературних казок присутні незакінчені речення, що свідчать про незакінченість думки, або різку зміну теми розмови. Автори англійських літературних казок активно використовують стилістичні засоби з метою надати своїм творам власної самобутності та неповторності [15, с. 241].

Ми зробили висновок, що англійська літературна казка, яка останнім часом викликає особливий інтерес у літературознавців та лінгвістів, є унікальним літературним явищем, розрахованим як на дитячу, так і на дорослу публіку. Вона має навчальні моральні та художньо-естетичні цінності, змінює світогляд людей. А. А. Мілн, як представник жанру літературної казки зробив неоціненний вклад у світову літературу, адже його твори живі, насичені, цікаві, подобаються як дорослим, так і дітям [17, с.186].

Англійський письменник А. А. Мілн увійшов в історію дошкільної дитячої літератури як автор казки про плюшевого ведмедика Вінні Пуха і ряду віршів.

Порівнюючи більш детально лінгвістичні та літературні особливості, перш за все зупинимось на перекладі імен персонажів. Англійською мовою між ім'ям Winnie та прізвиськом Pooh є артикль the, я це завжди і буває з прізвиськами. В

англійській мові кінцевий приголосний «h» в імені Pooh не вимовляється, тому постійно римується з who або do [22, с.5]. А саме завдяки Заходеру російською мовою досить вдало увійшло ім'я Пух. В російській мові таке ім'я дещо натякає на його пухлість, пухнастість головного героя. Хоча в книзі Бориса Заходера є й інше пояснення «Якщо йому на ніс сідала муха, йому доводилося здувати її «Пухх! Пуххх!» І, можливо, саме тоді його назвали Пухом». У перекладах Заходера ім'я Пуха пишеться як і в оригіналі Мілна через дефіс: Вінні-Пух [9, с. 17]. У 1990-ті роки, певно під впливом діснеєвських мультфільмів, де ми зустрічаємо назву Winnie the Pooh без дефісу, розповсюджується варіант назви Вінні Пух (саме так ми зустрічаємо її в роботах Руднєва та Михайлової; що стосується Вебера, то в одних виданнях дефіс присутній, в інших – ні).

Як ми бачимо в перекладах Вебера та Руднєва немає ні Пятачка, ні Тигри, ні Іа-Іа, ні Слонопотама – на ці імена авторські права має Борис Заходер. У варіанті Вебера Пятачок стає Хрюкою, а Слонопотам – Хоботуном.

У перекладі Вадима Руднєва і Тетяни Михайлової ряд власних імен, наприклад Winnie, Heffalump, Woozle залишені без перекладу. З'являються Поросятко, Сич, Віслук, Тигтр.

Як показав аналіз, усі переклади в тій чи іншій мірі відрізняються один від одного. Головна їх відмінність полягає не тільки у виборі перекладачами тих чи інших мовних засобів, не в строгій або вільній передачі тексту оригіналу, а в передачі основного змісту твору, думки, ідеї, філософії перекладного автора і в тому, яке художньо-естетичний вплив надає перекладна читача.

Аналіз перекладів, проведений в рамках даної роботи, дозволив розробити кілька змістовних рекомендацій щодо перекладу літературної казки: у перекладі лексика не повинна позначати поняття, що знаходяться поза реальністю дитини; стилістичне забарвлення каламбуру повинне відповідати особливостям мови дитячого твору; каламбур повинен природно входити у всю систему стилістичних і образних засобів перекладу, підкорятися головній меті всього твору і не спотворювати ідейно-художній характер оригіналу, створюватися тільки в типовій для нього ситуації; для підсилення компенсуючих або створених на зміні семаантичній основі каламбурів слід використовувати алітерацію, риму або графічні засоби: шрифтові виділення, курсив і т.п.

Як ми з'ясували, причиною відмінностей у перекладах з'явилися цілі і завдання, які ставили перед собою перекладачі, приступаючи до роботи над перекладом казки, а також їх професійна приналежність.

Отже, ми можемо дати наступну характеристику вивченим перекладам: переклад Б. Заходера – Чарівна казка для дітей, переклад В. Вебера – казка, переказ В. Руднєва – філософія для дорослих.

В.Вебер і В.Руднєв критикували переклад Б. Заходера за його інфантильність і вільність переказу. Однак, незважаючи на те, що вже кілька років минуло з часу появи інших версій, більш близькою до оригіналу і менш «дитячою», інший Вінні не прижився. Як не прижилися І-А, Сич, Порося. Та й від тирси в голові Пуха, які у Мілна не згадувалися, відвикати читачам теж не хочеться.

Б. Заходер, на наш погляд, знайшов свій шлях і подарував нам унікальну можливість знайомства з казкою А. Мілна «Вінні-Пух».

Узагальнюючи вище сказане, можна зазначити, що А. Мілн у своїй дитячій і, на перший погляд, наївній казці «Вінні-Пух» створив свою філософію для дітей і дорослих. Саме ця філософія викликає інтерес у багатьох перекладачів і виявляється цілком актуальною для дорослої літератури, лінгвістики і психології XXI століття.

**Ромашенко Валерія В'ячеславівна, учениця 10 класу
ГМ№19**

Секція – англійська мова

**Науковий керівник: Коноваленко Т.В., к.пед.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
2 місце**

РОЛЬ ПРИКМЕТНИКІВ У ТВОРЕННІ ОБРАЗІВ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН У РОМАНІ АННІ СЮЕЛ “BLACK BEAUTY”

Актуальність дослідження. Вивчення потенціалу прикметника викликало зацікавленість великої кількості вчених.

Проте на сьогодні відсутні дослідження прикметників у багатьох творах, зокрема щодо з'ясування їх впливу на авторський стиль письменників та творення художніх образів. Так, прикметники роману Анни Сюел “Black Beauty” не ставали предметом дослідження науковців і вимагають окремої уваги, що доводить актуальність обраної теми.

Мета дослідження – визначити роль прикметників у творенні художніх образів у романі Анни Сюел “Black Beauty”.

Об'єкт дослідження – роман Анни Сюел “Black Beauty”.

Предмет – прикметник як виражальний засіб творення образів у романі Анни Сюел “Black Beauty”.

Наукова новизна роботи полягає в розкритті функціонування прикметника як виражального засобу творення художніх образів людей і тварин у романі Анни Сюел “Black Beauty”, їх класифікації за різними

критеріями.

Висновки. У науковій роботі вперше було здійснено спробу з'ясувати специфіку функціонування прикметників у романі Анни Сюел “Black Beauty”. На шляху до цієї мети нами було виконано кілька проміжних завдань.

Для встановлення ролі прикметників у творенні образів людей і тварин здійснено аналіз основних художніх засобів творення образу літературного героя: портрет, психологічний аналіз, характер персонажу, порівняння героя з іншими персонажами, інтер'єр, художня деталь, мовлення.

З'ясовано, що оповідь ведеться від першої особи як автобіографічні спогади коня на ім'я Чорний Красень – починаючи з безтурботних днів лошати на англійській фермі до важкого життя в Лондоні та щасливого відпочинку в селі наприкінці. Кожен розділ являє собою окрему сторінку з життя Чорного Красеня, повного як труднощів, так і радощів. Хоча основними героями роману є коні, не менш яскраво описано контрасти в житті людей – бідних та багатіїв. Проте автор не проводить контрасту тільки на основі заможності цих людей. Як серед багатих, так і серед бідних, читач зустрічає позитивних і негативних героїв. Особливу роль у творенні образів тварин і людей та подій у творі відіграють прикметники.

З метою з'ясування особливостей і ролі прикметників в авторському стилі Анни Сюел їх було проаналізовано за загальною характеристикою та існуючими класифікаціями.

Результати якісного аналізу свідчать, що найпоширенішими підкласами прикметників, які поєднуються з іменниками відповідно до художніх засобів утворення образів, є підкласи *emotion*, *assessment*, *dimensions* та *character*. Нерівномірний характер має й частота сполучуваності цих підкласів прикметників з художніми засобами творення образів героїв. Так, частота вживання прикметників підкласу *emotion* з такими засобами утворення образів, як портрет, психологічний аналіз, характер, порівняння з іншими персонажами, інтер'єр, художня деталь та мовлення героїв співвідносяться відповідно приблизно 3:1:7:1:1:1:3. Тобто найбільшою є частотність використання прикметників підкласу *emotion* для зображення характеру художніх образів, середньою – для їх портрету та мовлення, низькою – для психологічного аналізу, порівняння з іншими персонажами, зображення інтер'єру та художньої деталі. Прикметники підкласу *assessment* вживаються в усіх засобах творення художніх образів у такій пропорції: 3:1:3:1:2:1:1. Як бачимо, прикметники цього класу досить рівномірно вживались для зображення образів: середня частота використання для портрету, характеру та інтер'єру. Нижчою є частота вживання прикметників для психологічного аналізу, порівняння з іншими персонажами, художньої деталі і мовлення героїв.

Аналіз кількості вживання прикметників у кожному художньому засобі утворення образів людей і тварин показав, що найбільшу кількість прикметників Анна Сюел використовує для створення портретів героїв, виділяючи цей художній засіб як найважливіший елемент в їх утворенні. Вдвічі меншою є кількість прикметників, використаних для опису характеру персонажів і художньої деталі. Ще меншою є кількість прикметників для опису інтер'єру, мовлення героїв, порівняння з іншими персонажами, психологічного аналізу.

Комплексний аналіз прикметників в авторському стилі Анни Сюел було здійснено і за такими двома групами: денотативні та конотативні. Більшою за обсягом є група денотативних прикметників (3025 випадків вживання), які на відміну від конотативних, не викликають труднощів у сприйнятті образу головного героя дитячою аудиторією. Загалом кількість конотативних прикметників у романі складає лише 28 одиниць. Це є однією з особливостей авторського стилю Анни Сюел, оскільки це дозволяло їй з максимальною реалістичністю змальовувати сцени з життя бідних тварин і незаможних людей, людської жорстокості і негуманності.

Для створення образів людей і тварин письменниця вживає складні прикметники, побудовані за такими моделями, як “Adjective+Participle II”, “Adjective+Participle I”, “Adjective+Noun”, “Noun+Adjective”, “Noun+ Noun” та “Numeral+Adjective”. Найактивніше автор використовувала модель “Adjective+Participle II”, яка дозволила їй поєднувати якість із певними діями або рухом. Саме прикметники цієї групи дозволяли створювати яскраві картини поневірянь тварин і людей.

Важливу роль у творенні образів людей і тварин відіграють їх імена, завдяки яким читач отримує уявлення про провідні риси їх характеру. Саме у складі імен прикметники допомогли письменниці чітко і лаконічно наголосити на особливостях образів роману.

У своєму творі Анна Сюел використовує невелику кількість авторських прикметників. Тим не менш, наявність власних прикметників яскраво характеризує авторський стиль письменниці, яка вживає не тільки поширені в сучасній англійській мові прикметники, а й свої власні, що поширює уявлення читача про образи героїв, їх внутрішній світ та дійсність, що їх оточує.

Отже, прикметники, вжиті Анною Сюел у її романі “Black Beauty” мають велике значення для творення образів людей і тварин, вираження теми та ідеї твору, виконання усіх функцій художнього твору та його емоційно-виховного впливу на читача.

Мітєва Кристина Олексіївна, учениця 11 класу НВК №16

Секція – англійська мова

*Науковий керівник: Лапіна О.О., учитель англійської мови
НВК № 16*

2 місце

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ПІДЛІТКА У ТВОРАХ СТІВЕНА КІНГА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ С. КІНГА «КРІСТІНА»)

Актуальність дослідження полягає в тому, що вперше зроблено аналіз художніх засобів створення образу підлітка у романі С.Кінга «Крістіна»

Об'єкт дослідження – семантико-стилістичні засоби створення художнього образу підлітка у романі С.Кінга «Крістіна».

Предмет дослідження – художній образ підлітка у романі С. Кінга «Крістіна»

Мета наукової роботи: дослідити художні засоби, використані С. Кінгом для створення образу підлітка у романі «Крістіна». Створити структурну модель художнього образу підлітка.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- проаналізувати поняття художнього образу;
- вивчити різні погляди науковців щодо визначення основних рис художнього образу;
- розглянути типологію створення образу підлітка в англо-американській літературі;
- дослідити семантико-стилістичні засоби створення художнього образу підлітка у романі С.Кінга «Крістіна» та зробити аналіз художніх тропів, використаних автором.

Новизна роботи полягає в аналізі семантико-стилістичних засобів створення художнього образу підлітка у романі С. Кінга «Крістіна» та їхньої ролі у розкритті авторського задуму.

Висновки. Образ є сутністю, основною мовою мистецтва і в індивідуальному розкриває загальне. Слово "образ" використовується в якості терміну у різних областях знань. Матеріальним носієм образності в художній літературі є слово, мовлення.

Художній образ, по Гегелю, – результат "очищення" явища від усього випадкового, того, що затьмарює сутність, результат його "ідеалізації". Виділені положення естетики Гегеля виявилися довговічніше свого

методологічного контексту, і в трансформованому вигляді вони входять в сучасне мистецтвознавство.

Художній образ експресивний, тобто висловлює ідейно-емоційне ставлення автора до предмета. За силою емоційного впливу зображення зазвичай перевершує міркування.

Художні образи покликані бути яскравими втіленнями загального, істотного в індивідуальному. Так, власні імена літературних героїв стають загальними.

В розпорядженні письменника - весь арсенал літературних прийомів, за допомогою яких він виражає (явно або завуальовано) свою оцінку. Про ідейно-емоційну оцінку зображуваних автором характерів свідчить міцно вкорінена традиція ділення героїв на "позитивних", "негативних", "суперечливих", або "роздвоєних". Найважливішими видами оцінки виступають естетичні категорії, при яких письменник сприймає явища суспільного життя, людей.

Художній образ самодостатній. Він виступає основною формою вираження змісту в мистецтві. Це особливо очевидно на тлі образів в структурі наукової праці, що ілюструють ті чи інші положення, а також фактографічних образів публіцистики, документальних жанрів, де авторські міркування, часто досить емоційні, утворюють ряд, паралельний по відношенню до досліджуваних явищ.

Вивчення підліткового періоду - дуже складний, довгий і багатоплановий процес, який не завершений і донині. Не випадково цей вік називають «перехідним» від дитинства до зрілості, проте шлях до зрілості для підлітка тільки починається, він багатий на безліч драматичних переживань, труднощів і криз. У цей час складаються, оформляються стійкі форми поведінки, риси характеру та шляхи емоційного реагування, які в подальшому багато в чому визначають життя дорослої людини, його фізичне і психологічне здоров'я, громадську та особисту зрілість.

Поряд з мінливим життям змінюється і образ літературного героя, що найяскравіше проявляється у творах підліткової літератури.

Для англо-американської літератури ХХ в. про молодь в цілому характерна дегероїзація центрального персонажу, у романі-вихованні, романі-кар'єрі чи романі-сповіді. В 80-і та 90-і рр. у молодіжній прозі проявляються психологічні мотиви (К. Уотерхауз, С. Таунсенд). Ускладнюється процес входження підлітка в доросле життя у зв'язку зі змінами соціально-економічних та суспільно-культурних умов.

Сучасна підліткова проза, гідно продовжуючи традиції класики, відображає реалії сучасного життя і служить його ілюстрацією; до того ж вона створює відчуття живого, реального образу підлітків.

Герої-підлітки прагнуть знайти соціальну незалежність за відсутності такої можливості. Проблема самоствердження підлітка, його самовизначення розглядається в динаміці: з морально незміцнілої герой-підліток перетворюється в особистість, здатну нести відповідальність за свої вчинки.

Художнє трактування образу тинейджера, розкриття його внутрішнього світу і потреб знаходиться в тісному взаємозв'язку із світовідчуттям автора, з його ставленням до майбутнього своєї країни, її підготовленості до зняття конфлікту поколінь.

Мовлення і особистісні характеристики героїв предстають як результат лінгвостилістичного аналізу мислення і мовлення в їх діалектичній єдності. Даний симбіоз творить образи персонажів колоритними, індивідуальними, психологічно складними, об'ємними, соціально завершеними.

Творчість Стівена Кінга належить, безумовно, до області масової літератури з її специфікою і особливою системою відносин з іншими жанрами літератури.

Художній образ — будь-яке явище, відтворене автором в художньому творі за допомогою творчої діяльності. Він являє собою результат осмислення художником якогось явища, процесу. При цьому художній образ у автора узагальнює дійсність, розкриває в одиничному вічне.

Кінг у своєму творі порушує класичні норми розкриття художнього образу, спочатку розкриваючи персонажа ззовні, і лише у другому розділі зображуючи внутрішні аспекти його особистості — емоції, відчуття та думки. Таким чином читач має можливість ще глибше зануритися у зміст та проблематику твору, побувати «у шкурі» головного героя.

Нами був проведений аналіз художнього образу підлітка у творі «Крістіна». Ми визначили, що:

- тип літературного героя — реалістичний: Ерні Каннінгем — типовий американський тинейджер із типовими інтересами;
- він — головний герой, навколо якого обертаються всі події роману;
- образ є збірним. Це значить, що Стівен Кінг визначив риси характеру, найбільш притаманні сучасним підліткам, і за допомогою їх поєднання створив образ головного героя-підлітка;
- характеристика героя широко розкриває особливості образу. Кінг створює зовнішній і психологічний портрети, використовуючи безліч вдалим художніх прийомів, які роблять образ більш виразним. Окрім того, важливою складовою образу виступають діалоги та поведінка Ерні.

Після проведення аналізу образу головного героя Ерні нами було створено структурну модель художнього образу підлітка, що складається з трьох шарів. Перший шар — зовнішній, який складається із зовнішності героя. Другий шар —

собою особливості поведінки персонажу, його реакцію на різні події, його слова. Внутрішній шар є найглибшим і відображає почуття та емоції головного героя. Структурна модель художнього образу важлива для більш повного сприйняття змісту тексту і авторського задуму.

Для створення поданої структурної моделі художнього образу підлітка Кінг користується різними художніми засобами та прийомами. Так, на основі кількісного і якісного аналізу художніх засобів, використаних Кінгом, для створення зовнішнього шару використано 17 епітетів, 7 метафор, 1 гіперболу і 4 порівняння. Середній шар включає 39 епітетів, 24 метафори, 13 порівнянь і 7 гіпербол. Для означення емоційного, внутрішнього шару у романі Кінг використав 19 епітетів, 24 метафори, 5 порівнянь і 2 гіперболи.

Найбільше художніх засобів Кінг використовує для змалювання середнього і внутрішнього шарів. Для створення яскравого та колоритного персонажу автор надає перевагу емоційному стану, а не зовнішньому вигляду. Саме тому роман близький молодіжній категорії читачів, адже автор описує внутрішні переживання героя-підлітка та його проблеми. Образ реалістичний і тому сприймається легко.

Роман набув популярності у тінейджерів, так як проблеми Ерні переживають безліч тінейджерів по всьому світі. Книга також допомагає зрозуміти себе – свої емоції, поведінку та почуття.

Аксютьонок Олеся Едуардівна, учениця 10 класу Г№19

Секція – англійська мова

Науковий керівник: Коноваленко Т.В., к.пед.н., доцент

МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

3 місце

КОНЦЕПТ MAGIC У РОМАНІ КЛАЙВА СТЕЙПЛЗА ЛЬЮІСА “THE LION, THE WITCH AND THE WARDROBE”

Актуальність теми роботи зумовлена посиленням лінгвістичного інтересу до вивчення концептуальної картини світу в окремих художніх творах та їх роль у створенні індивідуального стилю письменника. Подібні дослідження відсутні й по відношенню до творів Клайва Стейплза Льюїса.

Мета роботи полягає у встановленні суті та ролі концепту *magic* в романі К.С. Льюїса "The Lion, the Witch and the Wardrobe".

Об'єктом дослідження є роман К.С. Льюїса "The Lion, the Witch and the Wardrobe".

Предметом – концепт *magic* у романі К.С. Льюїса "The Lion, the Witch and the Wardrobe".

Наукова новизна полягає у проведенні детального дослідження суті, характеристики і ролі концепту *magic* у романі К.С. Льюїса "The Lion, the Witch and the Wardrobe", з'ясуванні суттєвих характеристик концептуальної картини чарівної країни Нарнії.

Особистий внесок у роботу полягає в систематизації досліджень у сфері концептосфери англійської мови, зокрема обґрунтуванні функцій концептуальної картини світу у художньому творі та з'ясуванні специфіки функціонування концепту *magic* у романі "The Lion, the Witch and the Wardrobe".

Реалізувавши поставлені мету і завдання в роботі ми дійшли **висновків**, що основними характеристиками концепту є комплексність існування, ментальна природа, ціннісність, умовність, нечіткість, мінливість, обмеженість свідомістю носія, трикомпонентність (ціннісний, образний і понятійний компоненти), поліапеляційність, багатовимірність, методологічна відкритість та полікласифікація. Структура концепту містить три базові елементи – образ, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле.

Сукупність концептів формує концептуальну картину світу. З'ясовано відмінності між поняттями мовної і концептуальної картини світу. Це система уявлень, знань людини про навколишній світ, ментальне відображення культурного досвіду нації. Мовна ж картина світу виступає як її репрезентація. Істотним є те, що концептуальна картина світу освоюється мовою лише частково, оскільки в її формуванні беруть участь різні типи мислення, а не тільки вербальні.

Роман К. С. Льюїса "The Lion, the Witch and the Wardrobe" написаний у жанрі високого (епічного) фентезі, оскільки в ньому описується боротьба з надприродною силою зла. Його зміст характеризується наявністю фантастичних рас (фавни, гноми, гобліни тощо), концепції магії, докладними мапами місць дії, пророцтвами, що віщують лихо або умови порятунку.

Когнітивними ознаками концепту *magic* є надзвичайна можливість робити щось неможливе у реальному світі, неймовірні здібності і здатність перетворювати щось або когось на щось інше; перетворюватись, переміщуватись невідомими людству способами, а також ці здібності в окремих осіб, що живуть у вигаданому світі.

Під час дослідження вербальних засобів вираження концепту *magic* у романі знайдено різноманітні художні засоби виразності: епітети (*something soft and powdery and extremely cold; this is very queer; a very strange person; horrid*

solid hoofs, beautiful clove hoofs; horrible house; a beautiful face, ... but proud and cold and stern, a nasty idea, in a hoarse throaty whisper та багато інших), евфемізми(*a Daughter of Eve* замість звичайного слова *a girl*, *a Son of Adam* замість *a boy*, *a Son of Earth* замість *a leopard*), порівняння(*a strange little flute that looked as if it were made of straw, the animal put its paw against its mouth just as humans put their finger on their lips when they are signalling to you to be quiet; courtyard looked no longer like a museum; it looked more like a zoo*), антитеза(*It if comes to that, which is the right side? How do we know that the Fauns are in the right and the Queen (yes, I know we've been told she's a witch) is in the wrong?*), метафори(насамперед зустрічаються у поезіях про Аслана: *When he bares his teeth, winter meets its death*; та в Давньому Переданні: *When Adam's flesh and Adam's bone Sits at Cair Paravel in throne, The evil time will be over and done*), сталі мовленнєві фрази(стосуються розмежування Добра і Зла, а також порівняння Нарнії і світу людей: *They're good birds in all the stories I've ever read. I'm sure a robin wouldn't be on the wrong side.*), градація(представлена у наступному уривку: *...whether it was that they lost their heads, or that Mrs Macready was trying to catch them, or that some magic in the house had come to life and was chasing them into Narnia they seemed to find themselves being followed everywhere*), іронію(*it doesn't seem particularly safe here and it looks as if it won't be much fun either*), гру слів(наприклад, після питання фавна про те, чи прийшла Люсі з диких лісів Заходу, і її відповіді про те, що вона пролізла через шафу з порожньої кімнати, Тамнас говорить *if only I had worked harder at geography when I was a little Faun, I should no doubt know all about those strange countries*) та інші засоби. Мовні засоби допомагають письменнику створити яскраві картини чарівної країни Нарнії і підсилюють враження читача від уявного відвідування цієї країни.

З'ясовуючи роль концепту *magic* у створенні авторської концептуальної картини чарівного світу, ми розподілили ситуації виявлення ірреального в чотири лексико-семантичні групи: «Дії і процеси» (13 назв: *Give wishes, run with wine, turn into, always winter and never Christmas, appeared, the magic works, magic had come to life, magic is weakening, make things look like what they aren't, wave wand, this was enchanted, leads to some other world*), «Чарівники» (3 назви: *Lion Aslan, White Witch, Father Christmas*), «Чарівні предмети» (10 назв: *A wand, a flute, a wardrobe, Turkish Delight, A house, a shield and a sword, a quiver full of arrows and a little ivory horn, a little bottle of cordial*) і «Чарівні істоти» (36 назв: *Faun, the Dryads, the Nymphs, the milk-white stag, the wild Red Dwarfs, the Robin, trees, beavers, centaurs, a winged horse, a dragon, the Wolf, satyrs, squirrels, a dogfox, a unicorn, a bull with the head of a man, leopards, a pelican, the Ghouls, the Boggles, the Ogres, the Minotaurs, the Cruels, the Hags, the Spectres, Cruels,*

Hags, Incubuses, Wraiths, Horrors, Efreet, Sprites, Orknies, Wooses, Ettins). Докладно вивчено зміст кожної з цих груп.

У межах структури концепту *magic* виділено ядро (смилова сфера «Чарівники», у складі образів Аслана і Білої Чаклунки як двох протидіючих сил Добра і Зла), ближньої периферії (смилова сфера «Чарівні предмети» у складі чарівної палички та подарунків Батька Різдва дітям, які допомагають їм у боротьбі зі Злом) і дальньої периферії (усі інші представники вказаних чотирьох лексико-семантичних груп).

Специфічними є часові і просторові відносини у романі. Час у Нарнії ніяким чином не залежить і не відповідає часу у світі людей. Вхід до Нарнії лежить через шафу, але не завжди. Коли хтось увіходить до неї з метою побачити вхід до іншого світу, його там немає. Тобто на час і простір подій мають вплив особливі обставини. Герої роману інколи, самі того не знаючи, діють під впливом якоїсь чарівної сили.

Характерною особливістю твору є те, що поруч із відомими з інших казкових творів чаклунок і Батька Різдва, образ чарівного лева Аслана є унікальним, особливо в тій його ролі, що сама поява його вже спричиняє відродження і розквіт Нарнії. Звичайно ж образ Аслана має прообраз лева як царя звірів, проте якості, якими його наділено у творі, з'являються лише у творах К. С. Льюїса.

Концепт *magic* є багаторівневим. Базовий шар цього концепту визначається як розумова одиниця в універсально-предметному коді для позначення діяльності, яка виконується як щось ірреальне і передбачає дії, які не можуть бути відтворені в реальному житті. Інформаційний зміст цього концепту має структурований характер та пов'язаний з різновидами чарівних предметів, дій та подій. У свою чергу інтерпретаційне поле концепту *magic* являє собою значний інтерес для науковців, оскільки постійно розширюється унаслідок об'єктивних і суб'єктивних змін в людському суспільстві, зокрема в літературній діяльності, та впливу цих змін на всі концептосфери.

Перспективу подальших досліджень концепту *magic* вбачаємо в детальному вивченні його історичного нашарування, розробці окремих семантичних груп, аналізі його функціонування в інших художніх творах та порівнянні особливостей концептуальної картини світу в ідіостилях різних письменників.

Отже, **теоретичне значення** даної роботи полягає в тому, що її результати є внеском у розробку проблеми дослідження концепту щодо з'ясування його суті і структури, встановлення тенденцій функціонування концепту *magic* у художньому творі, специфіки створення К.С. Льюїсом концептуальної картини чарівної країни. А **практичною цінністю** є те, що її результати можуть бути

використаними на уроках англійської мови, зарубіжної літератури, в позакласній діяльності у межах роботи мовознавчих і літературознавчих гуртків.

Пилипенко Єлизавета Олександрівна, учениця 9 класу Г№19

Секція – англійська мова

Науковий керівник: Кулішова В.М., учитель англійської мови Г № 19

3 місце

РІЗНОМАНІТТЯ ГАЗЕТНИХ ВИДАНЬ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЯ ГАЗЕТНИХ СТАТЕЙ

Актуальність теми дослідження. Читання газет англійською мовою он-лайн сьогодні стало доступним для широких кіл читачів. Але виникають певні труднощі у розумінні газетного стилю мови, тому актуально дослідити як можна покращити та спростити розуміння прочитаного. Словниковий запас новин в першу чергу цікавий тим, що він відображає сучасний стан мови.

Об'єктом дослідження є газетна стаття британських англословних видань.

Предметом дослідження є особливості мови газетного стилю статті.

Мета роботи полягає в знайденні шляху для розуміння тексту англословної статті. Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- ознайомлено з видами газетних видань Великобританії;
- досліджено особливості газетного стилю різних газетних видань;
- проаналізовано на практиці різницю перекладання таблоїдів та «серйозних» газет (quality paper) на основі он-лайн видань;
- складено словник найуживаніших фраз газетної статті з теми «Суспільство».

Методологічну основу роботи склали праці Гальперина І.Р., Федорова А.В.

Методи дослідження: аналітично-описовий, порівняльний, теоретичний аналіз, системний аналіз.

Новизна роботи полягає у тому що в ході роботи було складено словник найуживаніших газетних фраз та слів до теми «Суспільство», який можна використовувати учням на уроці. Це допоможе учням у написанні власних статей.

Висновки. Дана робота знайомить з газетними виданнями Великобританії та особливостями стилю газетної статті. Особливі труднощі перекладу представляють читання серйозних політичних газет, які спрямовані на опис політичної ситуації та містять багато термінів, кліше, неологізми.

Яшина Діана Олександрівна, учениця 8 класу Г№19

Секція – німецька мова

*Науковий керівник: Жила Н.В., к.ф.н., доцент МДПУ
ім. Б. Хмельницького*

3 місце

ЗНИЖЕНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У МОЛОДІЖНІЙ МОВІ

Актуальність теми дослідження зумовлена, з одного боку, різкою активізацією в досліджуваний період вживанням стилістично зниженої лексики в мові німецьких газет, а з іншого боку, недостатньою вивченістю функціонування стилістично зниженої лексики сучасної німецької мови.

Об'єктом наукової роботи обрано мову сучасної німецької молоді.

Предметом дослідження є соціолінгвістичний та лінгвокогнітивний аспекти сучасного німецького молодіжного сленгу.

Мета даного дослідження - виявлення функціонального навантаження і джерел поповнення зниженою лексикою німецької мови в молодіжному сленгу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд **завдань**:

- розглянути теоретичні положення, що стосуються визначення таких понять, як «знижена лексика», «сленг», «жаргон» в різних дефініції, серед яких немає єдності;
- зробити власний внесок у вирішення проблеми лексикографічного відображення зниженої лексики;
- виявити найбільш характерні риси мови молоді;
- виявити функціональне навантаження знижених лексичних одиниць в мові молоді, спираючись на контекст.

Наукова новизна нашого дослідження полягає в тому, що в роботі вперше здійснено комплексну характеристику зниженої лексики в німецькій мові, на матеріалі живої мови молоді.

Висновки. Мету дослідження було досягнуто, було виявлено функціональне навантаження зниженої лексики німецької мови в молодіжному сленгу. Важливою причиною вживання молоддю сленгу є прагнення комунікантів до виразності, часто неможливої при використанні літературної лексики. Взагалі молодіжне середовище демонструє значну свободу в спілкуванні, фривольність, демократизм у колі своїх. Якщо для людей старшого покоління людина, яка веде себе неформально, вважається несерйозною, то молодь майже завжди веде себе неформально, щоб підкреслити ступінь довіри до співрозмовника, свою прихильність до нього.

На основі поставленої мети було вирішено завдання: розглянуто теоретичні положення, таких понять, як «знижена лексика», «сленг» та «жаргон»; виявлено найбільш характерні риси мови молоді; досліджено функціональне навантаження знижених лексичних одиниць в мові молоді.

Розмовна лексика – це лексика, що вживається в побутовому діалозі, властива усному мовленню.

У реальному повсякденному житті мовна комунікація відображається в соціально-культурних групах населення, мікрогрупах, різного роду соціальних колективах.

Інтенсивне використання стилістично зниженої лексики є, з одного боку, безумовним результатом демократизації всього суспільства, яка, відповідно, призвела й до демократизації всієї мови. З іншого ж боку, у своїх крайніх формах вияву це стає вже негативним явищем, що виражається використанням великої кількості лексичних засобів, які перебувають як на межі літературної мови (розмовно-літературна лексика - власне розмовна і розмовно-просторічна), так і поза нею (розмовно-нелітературна лексика - просторічна, включаючи вульгарну й лайливу, жаргонна, включаючи сленг і аргі, діалектна, лексика позанормативних запозичень).

У мові дедалі частіше вживаються експресивні слова, що надають висловленню виразності, образності, емоційної забарвленості. Спостерігається також безпосередній вплив на мову емоційної лексики. Дослідження емоційно-оцінної лексики сучасної німецької мови посідає вагомe місце в дослідженні категорії емоційного в мові. На основі емоцій формується сприйняття індивідом навколишнього світу, складається мовна картина світу людини, в якій у вербальній формі представлено наявний досвід індивіда, соціуму, нації, людства.

Зайко Катерина Сергіївна, учениця 11 класу НВК№16

Секція – німецька мова

Науковий керівник: Стольнікова В.С., учитель німецької мови НВК № 16

3 місце

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ GLUCK/ЩАСТЯ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Актуальність дослідження обумовлена браком досліджень, які б враховували новітні напрямки мовознавства в аспекті аналізу мовної картини

світу носіїв певної лінгвокультури.

Об'єктом дослідження є - ядро концепту GLÜCK /ЩАСТЯ, вербалізоване у німецькій та українській мовах.

Предметом дослідження є універсальні й специфічні характеристики структури лексико – семантичного поля, способи й засоби його мовної реалізації, що спільним впливом актуалізують значення «щастя» у німецькій та українській мовах.

Метою роботи є виявлення та опис концептуальних складників концепту GLÜCK /ЩАСТЯ як феномену німецькомовної культури.

У відповідності з поставленою метою були висунуті такі **завдання**:

- ✓ дослідити теоретичні джерела щодо вивчення концептів у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві;
- ✓ розглянути трактування семантичної сіті «щастя» в українських та німецьких лексикографічних джерелах;
- ✓ виявити концептуальні класифікатори для лексем зі значенням «щастя» та скласти їх перелік;
- ✓ створити модель лексико-семантичного поля концепту GLÜCK/ ЩАСТЯ.

Методи дослідження. В якості основних методів дослідження в роботі була використана група прийомів структурно-семантичного аналізу, методи когнітивної інтерпретації емпіричного матеріалу, концептуальний аналіз, метод інтерпретації.

Ключовим методом вивчення став **інтерпретативний аналіз** – основний метод герменевтики, за допомогою якого встановлено характер переломлення концепту в людській свідомості на основі різноманітних засобів його реалізації.

Прийомом зіставлення того, як вживається слово в художньому мовленні і в повсякденному мовленні став **концептуальний аналіз**.

Наукова новизна роботи полягає у створенні моделі лексико-семантичного поля – ядра концепту GLÜCK /ЩАСТЯ та набору семантичних класифікаторів для виявленої вибірки лексики зі значенням «щастя».

Висновки. Термін «концепт», порівняно новий для вітчизняного мовознавства, часто вживається в лінгвістичних роботах, які спрямовані на розгляд різноманітних асоціативних, образних уявлень, котрі фіксуються в мові і значною мірою визначають використання мовних одиниць для опису тих чи інших об'єктів та явищ дійсності.

Між тим термін «концепт» використовують не тільки представники гуманітарних напрямків, а й представники природних та точних наук. Можливо, причинами широкого використання є його недостатня визначеність з одного боку і високий рівень абстрагованості значення з іншого. Різні дослідники вкладають у цей термін різний зміст.

Концепт визначається як основна одиниця національного менталітету як специфічного індивідуального й групового способу світосприйняття й світорозуміння, що задається сукупністю когнітивних і поведінкових стереотипів і установок, головною характеристикою якого є особливість мислення.

З усієї вибірки дефініцій концепту найбільш перспективними виглядають формулювання З. Д. Попової та І. А. Стерніна, котрі бачать під концептом «дискретне ментальне утворення, яке є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, яка являє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості і суспільства і несе комплексну, енциклопедичну інформацію про зображуваний предмет чи явище, про інтерпретацію даної інформації громадською свідомістю і відносно суспільної свідомості до даного явища або предмету».

Інтерпретативний аналіз допоміг встановити характер переломлення концепту в людській свідомості на основі різноманітних засобів його реалізації.

В результаті роботи зроблено суцільну вибірку, яка розділена на фразеологізми, ідіоми та в окрему групу винесено набір семантичних характеристик для лексем зі значенням «щастя».

У главу фразеологізми увійшло близько 170 крилатих та загальновідомих висловлювань, прислів'їв та приказок.

Глава ідіоми складається з 30 сталих загальновживаних словосполучень.

Глава, котра присвячена семантичним характеристикам для лексем зі значенням «щастя» розгалужується на такі напрямки: успіх, талант, гра, випадковість тощо. Також було виявлено такі семантичні класифікатори як: благополуччя, психологічні відносини у родині, діти, власне майно тощо.

Слід звернути увагу, що вельми продуктивним бачиться напрямок досліджень антонімів щодо значення щастя, бо часто саме антоніми допомагають виявити характерну глибину значення, котра недосяжна для «поверхневих» трактувань, що наводяться в традиційних тлумачних словниках та довідниках.

Поняття «щастя» представляє особливий інтерес для семантичного аналізу в силу двох основних причин: різноманітності утворюють його семантичних ознак (його змісту) і різноманітності його предметної області (його об'єму). Дійсно, в семантичному складі щастя, поряд з іншими, що дозволяють подальший аналіз, присутні, як мінімум, дві семантично нерозкладних ознаки: «бажання» і «благо». Список «семантичних антиномій» щастя можна продовжити: щастя – це одночасно оцінка людиною свого життя і цінність, до якої слід прагнути; це «поняття моральної свідомості» але в той же час «ніхто не хвалить щастя так, як правосуддя» (Арістотель), і воно «містить у собі і

випадковість, до категорії чесноти не має майже ніякого відношення» (Ф. Бекон); щастя – це емоція, і щастя – це інтелектуальна оцінка – позитивний баланс життя; щастя – це блаженство, спокій і щастя – це діяльність, боротьба тощо.

Можна відзначити специфічну, «суб'єктну проточність» щастя, що відрізняє його від «об'єктної проточності» іншого поняття моральної свідомості – любові, яка приймає форму свого об'єкта (любов статева, родинна, до батьківщини, до праці і т.д.).

Перспективою дослідження є аналіз та визначення концепту GLÜCK /ЩАСТЯ в німецькій та українській літературах

.

*Відділення
історії, наук про Землю,
філософії та
суспільствознавства*

Гуйванюк Аліна Василівна, учениця 11 класу ЗОШ№7
Секція – філософія
Науковий керівник: Афанасьєва Л.В., к.ф.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце

КУЛЬТУРНЕ МАПУВАННЯ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ МІСТА

Актуальність теми дослідження полягає у дослідженні різноманітних аспектів міського життя та його специфіки на сучасному етапі розвитку вітчизняного державотворення. Річард Флорида називає місто одним з найбільш видатних винаходів людства. На його думку, місто - це справжній магнетрон творчості й тому саме міський простір стає останнім часом головним об'єктом вивчення філософів та економістів, політологів і соціологів, урбаністів, тощо. Міський простір несе в собі всі проблеми, протиріччя і можливості, з якими стикається і які відкриває для себе в 21 ст. людство в цілому і окремі нації. Сучасне місто представляє собою динамічне середовище, яке здатне змінюватись у залежності від існуючої факторної обумовленості, як зовнішнього так і внутрішнього характеру. Тому, процеси, що відбуваються у міському середовищі та завдяки яким формуються уявлення про те чи інше місто, представляють значний дослідницький інтерес. В рамках вивчення проблем культурної модернізації міського соціокультурного простору філософська антропологія знаходить практичне і навіть емпіричне значення, що виражається в конкретизації її проблематики, – зосередженості на вивченні діяльності та ментальності громади в міському середовищі.

Вивчення особливостей розвитку міста сьогодні важливе як ніколи, оскільки фактори, що впливають на формування його культурного простору за допомогою активності городян, засвоєння елементів комунікаційної культури, зумовлюють суб'єктно-об'єктні відносини, які згодом і визначають рівень розвитку громадянського суспільства в державі. Таким чином, дослідження різноманітних аспектів міського життя та його специфіки на сучасному етапі розвитку вітчизняного державотворення, враховуючи тенденції до децентралізації влади, робить дану розвідку своєчасною та актуальною.

Метод культурного мапування – один із активних підходів до розвитку культури завдяки відкритості та залученню громади до розробки культурної політики міста.

Мета роботи полягає в аналізі домінантних соціально-філософських підходів до культурного мапування, як чинника і необхідного етапу формування дієвого механізму модернізації сучасного міста

Об'єктом роботи є соціально-просторові чинники соціокультурного самовизначення і сталого розвитку міських громад

Предметом є культурне мапування в контекстах культурної модернізації міського соціального простору

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- виявлено філософсько-антропологічні і теоретико-методологічні підстави дослідження людини в міському просторі;
- розглянуто процес соціокультурної модернізації сучасного міста через призму місця городянина в цьому процесі і його відношення до нього;
- виявлено особливості і методологічні проблеми культурного мапування як одного з ключових завдань культурної політики та чинника модернізації сучасного міста;
- висвітлено сучасні тенденції регіональних підходів до культурного мапування в загальносвітових контекстах інсталяції і просування певних культурних зразків і практик.

У роботі застосовано **методи** аналізу та синтезу, критичний і міждисциплінарний підхід, логічний і системний аналіз, метод ідеального типізування, систематизації матеріалу, порівняння та узагальнення даних.

Методологічну основу роботи становлять праці В. Андрущенка, Р. Барта, М. Бахтина, Ф. Броделя, Х. Гадамера, Є Головахи, Л. Гуревича, О. Злобіної, С. Іконникової, М. Кагана, В. Лелеки, С.Макеєва, Б. Маркова, В. Оссовського, Х. Плеснера, П. Рікьора, В. Розіна, А. Ручки, П. Сорокіна, Ю. Степанова, Л. Тидмана, Б. Успенського, М. Шелера, Ф. Шлейєрмахера, М. Шульги.

Наукова новизна роботи полягає у філософсько-антропологічному узагальненні різноманітних теоретичних і практичних підходів і методів до вивчення проблеми культурного планування, модернізації та сталого соціокультурного розвитку сучасного українського міста; в осмисленні міського простору, як особливого соціально-історичного поля діяльності людини, в якому діє і створюється людина нового типу – міська людина.

Висновки. Аналіз філософських, культурологічних, та соціологічних джерел дослідження соціального простору сучасних урбанізованих територій дозволяє нам стверджувати, що рівень соціалізації і комунікативної активності міських жителів пов'язує між собою розрізнені міські осередки, виконуючи логістичну функцію та відіграє соціально значущу роль інтеграції міського населення, забезпечує середовище для комунікації та взаємодії. Власне суспільний простір і визначає суть міста, відображає його суспільний прояв і є

місцем обговорення суспільно значущих питань. Разом із тим, міський спосіб життя визначає характер і зміст соціалізації мешканців міста, надає наростаючу у зв'язку з розміром міста, різноманітність можливостей і стимулів розвитку особистості та її самореалізації.

Активне, багатоманітне та цікаве культурне життя, доступне й відкрите для представників усіх місцевих груп і субкультур, становить важливу частину соціальної структури міського простору, що визначає дієздатність і привабливість місць проживання – пропоновану певною місцевістю якість життя, завдяки чому саме культурні аспекти побутування значною мірою і роблять окрему людину мешканцем певного міста чи місцевості.

Культурний розвиток сучасного українського міста потребує дієвих механізмів залучення громадян до співпраці, а культурне планування, орієнтоване на задоволення потреб територіальних, етнічних, творчих та інших спільнот, має стати основою культурної політики, мета якої підтримка їхньої активності у сфері культури.

Культурна політика міста – важливий елемент його розвитку, що сприяє вирішенню на муніципальному рівні соціальних, економічних, культурних проблем. Саме громадськість, експерти з її середовища, повинні формувати коло цих проблем та впливати на розв'язання завдань.

Культурне мапування є одним з ключових практичних завдань сьогодення в культурній модернізації міста – і як процес збору, зведення і аналізу інформації про наявні культурні ресурси у спільноті, що дає можливість визначити прогалини і сфери потенційних часових, людських, фінансових інвестицій. Важливим принципом цього методу аналізу культури є залучення не лише експертів, а й усіх зацікавлених. В Україні вперше такий метод на рівні міста застосував Центр культурного менеджменту у Львові у 2008 році.

Проблема контролю громадськості над культурною політикою може бути розв'язана: а) сформованим інформаційним середовищем; б) спеціальними дослідженнями у вигляді моніторингів, соціальних опитувань та іншими практичними засобами. У вказаному контексті культурне мапування є не тільки важливим методом аналізу стану культури міста через залучення не лише експертів, а й усіх зацікавлених та дійовим засобом інсталяції і просування певних культурних зразків і практик, необхідних для подальшого розвитку українських урбанізованих територій.

Дослідження дозволяє констатувати, що узгодження дій місцевої влади з діяльністю місцевих громад є необхідною умовою розвитку сучасного міста та його культурного середовища. Процес створення платформи для співпраці між міською владою та громадянами матиме позитивний результат у випадку

відкритої конкуренції та суперництва, якщо ініціативи вийдуть за межі суто експертного середовища у простір відкритих дискусій та обговорень.

Послідовні й сталі процеси складання культурної мапи та планування ще не стали визначальними в Україні, і, хоча деякі українські міста зверталися до них при розробці своєї культурної стратегії, лише декілька з них досягли певного успіху в довгостроковій перспективі, використавши згадані ідеї повною мірою, що є водночас як свідченням слабкості культурних агентів, так і обумовою необхідності поглибленого вивчення сучасних тенденцій та потреби ґрунтовного наукового супроводу регіональних підходів до культурного мапування, оскільки від вірної культурно-світоглядної стратегії і домінантних культуротвірних векторів, обраних укладачами культурних мап міст залежить і дієвість механізмів, і продуктивність докладених зусиль.

***Зіненко Михайло Олександрович, учень 11 класу НВК№16
Секція – соціологія***

***Науковий керівник: Букрєєва І.В., к.ф.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце***

РЕГІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ МЕНТАЛІТЕТУ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ МЕЛІТОПОЛЯ)

Актуальність теми дослідження. Український народ як носій суверенітету, і як основа нації перебуває зараз саме на стадії консолідації та вироблення спільних національних структур державності. В таких умовах існує гостра необхідність звернення до вивчення духовних підвалин українського суспільства та виявлення його ментальності.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена насамперед постійними процесами самоусвідомлення людиною себе не лише як суб'єкта, а й об'єкта духовної та соціально-політичної діяльності. Тому існує потреба виділити деякі характерні риси свідомості, духу, соціальні установки, орієнтації, цінності української нації.

Цей пошук ускладнює той факт, що внаслідок об'єктивних історичних та соціально-політичних умов українське суспільство знаходиться в суперечливих процесах взаємодії, взаємовпливу регіональних ідентичностей, що є вагомим чинником впливу на суспільно-політичні процеси.

Сьогодні будь-які спроби здійснити зміни в Україні, нехтуючи менталітетом громадян, приречені на невдачу, тому що для усвідомлення особистістю себе як суб'єкта історичного процесу треба ідентифікувати особливості конкретних етносоціальних та регіональних спільнот. Водночас в науці існує думка, що деякі регіони України мають слабку виразність ідентифікаційних ознак, не визначену систему соціально-політичних орієнтацій, що ускладнює процес формування загальновизнаних орієнтирів.

Одним із таких регіонів є Запорізьке Приазов'я, мешканці якого десятиліттями знаходилися під впливом спочатку радянської, а потім російської політичної системи, що в сучасних умовах зумовило низький рівень громадянської культури й таких цінностей як солідарність, відповідальність, громадянська активність.

Ступінь наукової розробки теми. Поняття «менталітет» західного походження і початок систематичного аналізу цього багатопланового терміна було покладено в 20 р. XX ст. дослідниками Л. Леві-Брюль, Ж. Лефевр. Пізніше французькі вчені школи «Анналів» (М. Блок, Л. Февр, Е. Барбу та ін.) почали розглядати історичну науку, виходячи, в першу чергу, не з соціально-економічних взаємин, а з точки зору структур духовного життя соціуму. Поняття «менталітет» через звернення до більш загальних структур соціокультурної свідомості розглядалося в працях М. Вебера, Г. Беккера, Т. Парсонса.

У вітчизняній науковій думці аксіологічні особливості ментальності досліджували А.Кульчицький, М. Кушнір, Д. Чижевський, М. Шлемкевич, Б. Цимбалистий, В. Янів.

Аналізували сутність духовних підвалин соціуму, фактори формування української ментальності в наш час І. Бичко, П. Гнатенко, І. Грабовська, Р.Додонов, С. Кримський, О. Лісеєнко, М. Попович, Л.Нагорна, І. Старовойт та ін.

В сучасних умовах ряд українських вчених – О. Донченко, В. Храмова, І. Лисий, П. Гнатенко, М.Міщенко та інші – активно і плідно розробляють проблеми сутності і функції менталітету. Водночас, не дивлячись на значний доробок вчених, досі існує методологічна та термінологічна складність вивчення менталітету як наукової категорії, що можна пояснити, насамперед, тим, що це складний «підсвідомий» феномен, який важко адекватно опанувати.

Об'єкт дослідження становить менталітет як складне соціокультурне явище та фактор суспільного буття.

Предметом дослідження є зміст поняття менталітету та особливості його регіональних проявів у контексті системної трансформації українського суспільства (на прикладі Мелітополя).

Мета дослідження – дослідити сутнісні характеристики менталітету та особливості його регіональних проявів у контексті системної трансформації українського суспільства (на прикладі Мелітополя).

Гіпотези:

- полікультурний склад населення та статус інтеркультурного міста впливає таким чином на специфіку місцевого менталітету, що більшість представників місцевої громади визначають його особливістю таку рису як толерантність;
- менталітет мешканців міста носить багато елементів радянськості, що проявляється в домінуванні в свідомості ментальних рис, орієнтованих на колективізм, центризм, законослухняність, низку громадянську активність, а отже утруднює системні трансформації суспільства;
- менталітет мешканців міста перебуває в процесі ціннісних змін під впливом внутрішніх і зовнішніх викликів, що проявляється в переструктуруванні ідентифікаційних ознак з локальних і етнічних на рівень загальнонаціональних (громадянських), домінуванні демократичних цінностей у формуванні спільних національних інтересів.

Реалізація поставленої мети передбачає виконня таких **завдань**:

- здійснити аналіз генези поняття «менталітет» та висвітлити головні сучасні підходи щодо його вивчення;
- виділити основні елементи, які складають структуру менталітету як соціокультурного феномена;
- на основі емпіричного дослідження:
- визначити основні чинники, що вплинули на формування особливостей регіонального менталітету мешканців Мелітополя;
- виявити регіональні особливості проявів деяких рис менталітету мешканців міста, що об'єктивно утруднюють системні трансформації за сучасному етапі розвитку суспільства;
- дослідити динаміку ідентифікаційних ознак в контексті суспільних, політичних та структурних змін суспільства.

Методи дослідження. У даній роботі використаний міждисциплінарний підхід до аналізу поняття «менталітет». Автор спирається на розроблені в гуманітарних науках положення, що стосуються взаємозв'язку різних форм і засобів людського існування з ментальними структурами. В дослідженні використовувалися такі теоретичні **методи як:** метод історичного аналізу для дослідження генезису поняття «менталітет»; системний та структурно-функціональний при розгляді менталітету як складного соціокультурного феномену та визначенні його складових.

Емпірична складова дослідження побудована на результатах Всеукраїнських соціологічних досліджень щодо проблематики менталітету та результатів соціологічного опитування, проведеного лабораторією соціологічних досліджень МДПУ ім. Б. Хмельницького, безпосередню участь в якому брав автор.

Висновки. Сучасна наука для дослідженні менталітету не виробила усталеної методології. Це можна пояснити, насамперед, тим, що менталітет – складний «підсвідомий» феномен, який важко адекватно опанувати. В історії дослідження даного феномену склалися декілька наукових підходів. Так, історико-культурологічний підхід трактує менталітет як інтегральну характеристику людей, які живуть в окремій культурі, що дозволяє описати своєрідність бачення цими людьми навколишнього світу і пояснити специфіку їхнього реагування на нього. Звідси ментальність це сукупність способів виробництва суспільства, його взаємодії з природою, діяльність соціальних інститутів та інших регуляторів суспільного життя, а також вірування, ієрархія цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки та самовираження, та чи інша мова, спосіб передачі досвіду через покоління. У вітчизняній культурології ментальність, зазвичай, вживається для характеристики національних особливостей народів та їх культури.

Філософи розглядають менталітет через світогляд особистості і тлумачать його як певний психологічний рівень духовності людини, який відображає її характер думок, сукупність розумових навичок і духовних інтересів, притаманних окремій людині або суспільній групі.

В соціологічній науці категорія «менталітет» вживається непослідовно і недостатньо обумовлений методологічно. Стосовно аналізованого феномена загальноприйнятими поняттями є «цінність» та «ідентичність», що не дають точного його тлумачення. Соціологи досліджують менталітет як феномен, який визначає структуру взаємодії особистості та суспільства, який чином соціальне середовище впливає на металні настанови особистості та групи. Це дає можливість пояснити, або ідентифікувати особливості конкретних національних та етносоціальних типів, визначити соціальні установки, орієнтації, цінності як окремого індивіда, так і певної соціальної групи або народу в цілому.

Попри всю різноманітність підходів, домінуючим аспектом вивчення менталітету залишається його здатність відображати сталі психосоціальні властивості людини, групи, етносу, які повністю не усвідомлюються людиною, але впливають на її повсякденну та суспільну практику.

З огляду на це, менталітет розглядається як досить складне та багаторівневе явище і на сьогоднішній день, вчені-суспільствознавці

переходять до комплексних трактуванням поняття менталітет, який поєднує історико-культурологічне та соціопсихологічне трактування даного терміну.

З точки зору даного підходу менталітет можна трактувати як певний соціально-психологічний стан суб'єкта - етносу, нації, громадян, що склався в результаті засвоєння індивідом домінуючих цінностей і комплексу настанов, опосередкованих системою суспільних відносин, в наслідок історичного впливу етнічних, соціально-економічних та політичних умов. Носій менталітету відображає сукупність відносин, що практикуються даними суспільством через діяльність соціальних інститутів та інших регуляторів суспільного життя, а також включає в себе ієрархію цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки і самовираження, способи передачі досвіду через покоління.

У найширшому розумінні до структурних елементів менталітету можна віднести ідентичність, цінності, звички, традиції, особливості мислення, почуття, соціальні уявлення про минуле й майбутнє того суспільного середовища, професійну діяльність тощо. На формування менталітету впливають такі чинники як історичний досвід, набутий народом, територія проживання, економічні та соціально-політичні умови.

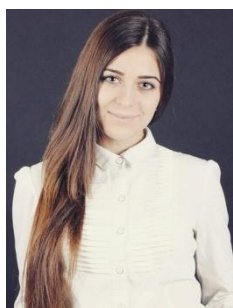
Сучасні дослідники висловлюють думку, що українське суспільство не виробило єдиного національного менталітету, оскільки регіони зазнали впливу різних культурних систем – Західної, в якій домінує автономність та демократичні цінності, та Східної – з домінантою центрризму та колективізму.

Найважливішим, базовим чинником у формуванні регіонального менталітету як Запорізького Приазов'я, так Мелітополя, на нашу думку, став:

- по-перше, історичний досвід: «змішування» етнокультур, поступову їх асиміляцію;
- по-друге, індустріалізації регіону і міста, нав'язування політичної системою російської культури і владного патерналізму, що сформувало особливий регіональний тип культури.

Результати опитування показали, що й досі менталітет мешканців зберігає досить значні елементи радянськості, що проявляється у відношенні до пам'ятників минулого, істотній підтримці комуністичної ідеології. Водночас, частина мешканців міста (23,7%) в якості особливостей менталітету громади називають толерантність і взаємоповагу. Дивлячись на те, що в минулі роки відбулася деградація соціокультурних практик, то такий відсоток можна вважати незначним як для інтеркультурного міста. Проте, даний бренд популяризується в місті не так багато часу і тому, на нашу думку, може в подальшому вплинути на формування свідомості мешканців у напрямку його розвитку, а значить може вигідно відрізнити менталітет міста від інших міст України.

Щодо особливостей економічного та політичного менталітету, то значна частина мешканців в якості його відмінних рис називають законослухняність і низку громадянську активність, пріоритет колективної думки над індивідуальною, цінності групової належності, общинні форми господарювання, а серед наративів та символів виділяють трудовий героїзм народу. Водночас, від впливом зовнішніх суспільно-політичних факторів відбуваються процеси трансформації свідомості місцевої громади. Це проявляється в усвідомленні своєї загальнонаціональної приналежності, баченням спільного майбутнього на основі реформування економічного життя та громадянських цінностей.

Цонєва Аліна Андріївна, учениця 11 класу Г№9

Секція – соціологія

*Науковий керівник: Букрєєва І.В., к.ф.н., доцент МДПУ
ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН*

2 місце

ОСОБЛИВОСТІ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ МЕЛІТОПОЛЯ)

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі дедалі набирають обертів процеси ускладнення етнокультурної палітри суверенних держав, і як наслідок відбувається інтенсифікація міжкультурних контактів.

Наявність у складі населення України представників понад 100 етносів є свідченням її поліетнічності. Безперечно, що подальший успішний розвиток країни та її суспільства неможливі без врахування реалій етносоціальних процесів, характеру, особливостей та тенденцій розвитку етносів та народів, що населяють територію України.

Загальні процеси міжетнічної взаємодії опосередковані локальними умовами. Їх наслідки залежать від опосередкованого ефекту місцевих соціальних, економічних і культурних умов, а також від дій індивідуальних факторів у деяких ситуаціях. Наявність на обмеженій території різних культур, різних світоглядів, різних поглядів на життя та необхідність і неминучість їх взаємодії у повсякденному житті роблять нагальним завдання дослідження міжетнічних відносин з метою недопущення виникнення конфронтацій, протистоянь та конфліктів.

Толерантність – глобальна проблема, і найбільш ефективним способом її формування у підростаючого покоління є виховання. Особливу актуальність формування толерантності набуває в умовах багатонаціональних груп і колективів, де треба не допускати ситуацій прояву нерівності дітей у правах й обов'язках. Різномовність у середовищі учнів частенько призводить до вибірковості у спілкуванні, національної ізоляваності груп та окремих їх членів. Відмінність національно-етнічних особливостей, яким учні часто надають оцінний характер, а також специфіка сімейних установок, традицій накладають певний відбиток на поведінку і на взаємовідношення дітей з оточенням.

Об'єкт – учні старших класів загальноосвітніх шкіл Мелітополя віком від 15 до 17 років.

Предметом – є особливості виявлення міжетнічної толерантності учнівською молоддю шкіл в умовах полікультурного середовища м.Мелітополя.

Мета – дослідити рівень міжетнічної толерантності та форми її прояву учнівською молоддю шкіл міста

Гіпотези:

- полікультурне середовище міста впливає на представників учнівської молоді загальноосвітніх шкіл таким чином, що більшість з них виявляють досить високий рівень міжетнічної толерантності;
- учнівська молодь, яка задіяна у шкільних заходах з інтеркультурності виявляє більш високий рівень толерантності;
- використовуючи «гіпотезу контакту» Г. Олпорта, яка заснована на тому, що безпосередні контакти між членами різних соціальних груп сприяють зниженню ворожості в їх стосунках, ми припустили, що учні, які постійно спілкуються з представниками різних етнічних спільнот, демонструють більш високий рівень толерантності, ніж ті, які не мають таких контактів;
- представники учнівської молоді шкіл міста, як і молодь у цілому, продукують достатньо низький рівень соціальної дистанції до східнослав'янських етносів (росіяни, українці, білоруси) і навпаки демонструють соціальну ізоляваність до вихідців з Кавказу (грузини, азербайджанці, вірмени), Криму (караїми) та ромів.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких **завдань:**

- здійснити аналіз теоретико-методологічних концепцій міжетнічної толерантності, вироблених як західною, так і вітчизняною соціогуманітарною думкою;
- на основі аналізу наукової літератури розкрити сутність поняття «толерантність», «міжетнічна толерантність», «міжетнічна взаємодія»;

- на основні результатів соціологічного опитування виявити:
- соціальну дистанцію щодо найчисельніших етнічних спільнот Мелітополя, яка сформувалася в середовищі учнівської молоді;
- рівень міжетнічної толерантності учнівської молоді Мелітополя та специфіку її прояву;
- визначити основні форми залучення учнівської молоді до формування міжетнічних цінностей та знань
- проаналізувати вплив освітнього середовища на формування рівня міжетнічної толерантності.

Емпірична база дослідження заснована на поєднанні кількісних і якісних методів, і включає три складові: матеріали соціологічних досліджень Київського міжнародного інституту соціології, Донецького національного технологічного університету та результати соціологічного опитування «Особливості етнічної толерантності учнівської молоді Мелітополя», яке проводила лабораторія соціологічних досліджень МДПУ ім.Б.Хмельницького, безпосередню участь в якому брала авторка; метод якісного аналізу інформації – глибинне інтерв'ю з методистом з виховної роботи управління освіти Мелітопольської міської ради.

Висновки. В сучасному комплексі соціогуманітарного знання сформувалася низка підходів до трактування поняття «толерантність». Так, аналіз генезису розвитку даного терміну дозволив виділити наступні підходи: діалогічний (М. Бахтін, В. Біблер, В. Саф'янов та ін.), комунікативний (К. Апель, Ю. Хабермас, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.), динамічний (Л. Буєва, М. Каган, О. Потебня та ін.).

Соціологічні дослідження толерантності переважно здійснювалися у площині міжкультурної комунікації і розглядаються в межах аналізу соціальної комунікації взаємодії членів суспільства, організацій, інститутів.

Толерантність автор розуміє не лише як терпимість, повагу, а перш за все – це розширення власного досвіду і критичний діалог. Саме таке розуміння забезпечує активне ставлення до представників інших груп, спробу зіставити власну позицію з чужою, зрозуміти підстави кожної з них і, можливо, через цю взаємодію скорегувати свої погляди.

Етнічна ж толерантність визначається в межах шанобливого діалогу і взаємодії різних етнічних груп. Принцип етнічного толерантного діалогу передбачає безліч позицій, установок, ціннісних параметрів, які вважаються рівноправними. Вона ґрунтується на визнанні того факту, що за національними відмінностями ховається суттєва подібність та спільність.

Узагальнюючи різні підходи до поняття етнічної толерантності, автор розуміє її як складну соціально-психологічну установку особистості, що

виражається в терпимості до чужого способу життя, чужих звичаїв, традицій, звичаїв, іншим почуттям, думкам і ідеям.

Виховання толерантності у людських відносинах є найважливішим завданням освіти. Особливої актуальності даний процес набуває для учнівської молоді шкіл, які незабаром поповнять лави студентів. Юнацький вік – етап життя, на якому відбувається не тільки інтенсивний фізіологічний і психічний розвиток організму, формування бачення перспективи індивідуальної самореалізації, але й здійснюється перехід від однієї (дитячої) системи світосприйняття до іншої (дорослої), яка є практично незмінною протягом усього життя.

Аналіз проведеного соціологічного опитування свідчить, що старшокласники Мелітополя виявляють досить помірний рівень толерантності та добре розуміють що таке толерантність.

Більшість опитаних не відчувають дискомфорту та незручностей якщо поряд з ними знаходяться представники інших етнічних спільнот. Водночас старшокласники демонструють і латентні ізоляціоністські тенденції, які проявляються в тому, що частина опитаних (20,9%) вважають, що люди, які мають історичну Батьківщину за межами України, мають повернутися до неї. Підростаюче покоління вважає, що в нашому місті, як і в Україні цілому відчувається негативне ставлення до людей через інше етнічне походження, релігію, мову тощо.

Отримала підтвердження гіпотеза про те, старшокласники як і мелітопольська молодь в цілому, продукують достатньо низький рівень соціальної дистанції до східнослов'янських етносів (росіяни, українці, білоруси) і навпаки, демонструють соціальну ізолюваність до вихідців з Кавказу (грузини, азербайджанці, вірмени), Криму (караїми) та ромів. Цікавим виявився й той факт, що, молодь не цікавиться культурою тих етнічних груп, до яких демонструє найбільшу соціальну дистанцію (чеченці, роми, караїми, азербайджанці, албанці).

Результати опитування та глибинного інтерв'ю виявили, що в навчально-виховному процесі відсутня система міжетнічного виховання школярів, а інколи проводяться позакласні заходи (спортивні змагання, проекти з презентації культури різних етнічних спільнот), класні години з питань міжетнічного виховання. Попри таку епізодичність, аналіз соціологічних даних виявив, що вони позитивно впливають на ставлення учнівської молоді до представників інших етносів.

Можна також стверджувати, що повсякденні особистісні контакти (спільна праця, дозвілля, заняття спортом, туризмом, відвідування культурних заходів) підвищує рівень толерантності, водночас і сприяють виникненню і негативних

почуттів – незручно почувають себе, відчувають дискомфорт, а у чверть опитаних взагалі не хочуть спілкуватися з представниками інших етнічних спільнот на повсякденному рівні.

Тому навчально-виховна робота у загальноосвітніх школах повинна спрямовуватися на оволодіння учнями фундаментальних загальнолюдських цінностей, таких як: права людини, свобода, демократична законність, мирне співіснування, солідарність, індивідуальний світогляд, рівність шансів, бережливе ставлення до природи, індивідуальна відповідальність, толерантне ставлення до оточуючих.

***Карпенко Діана Романівна, учениця 10 класу Г№19
Секція – теологія, релігієзнавство та історія релігії
Науковий керівник: Міщенко М.А., учитель історії Г № 19
1 місце у II (обласному) та 3 місце у III (національному)
етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту наукових робіт***

ІСТОРІЯ МОЛОКАНСЬКОГО РУХУ

Вважаємо тему дослідження **актуальною** тому, що сьогодні великого значення набуває вивчення надбань людства в духовній сфері. Тим більше, що багате духовне життя дозволяє розкрити деякі забуті сторінки історії, до яких належить таке явище релігійного життя як духовне християнство. Виникнувши в середовищі Російської православної церкви, общини духовних християн, серед яких значне місце посідають молокани, були поширеними на теренах сучасної України. Стан розробки даної теми характеризується відсутністю комплексного висвітлення історії молокан у джерелах та літературі XIX – XX століть, ґрунтовних дослідженнях науковців сучасного періоду.

Мета роботи: з'ясувати суспільно-духовні витоки, ідейно-доктринальні, історико-культурні особливості молоканського віровчення, його місце у суспільному, духовному і релігійному житті Російської імперії та Таврійської губернії як її складової частини.

Об'єктом дослідження є молоканський рух наприкінці XVIII – у першій половині XIX століть.

Предметом дослідження є розвиток молоканської віри, соціально-духовні витоки і особливості трансформації молоканської громади впродовж зазначеного хронологічного періоду

Наукова новизна роботи полягає в упорядкуванні процесу трансформації молоканства на толки різного спрямування у вигляді схеми, а також вивчення процесів становлення общин на нових землях, їх адаптації до місцевих умов.

Особистий внесок: вивчення історичних та документальних матеріалів Мелітопольського краєзнавчого музею; відстеження розділу молоканської громади на різні толки, визначення їх особливостей та упорядкування цього процесу у вигляді схеми; дослідження особливостей молоканського життя, побуту, звичаїв і традицій.

Значною течією православного коріння, поширеною на українських теренах в Катеринославській, Харківській губерніях та Криму, були молокани. Виникнення молоканства відноситься до 70-х років XVIII ст. Вперше слово «молоканія» зустрічається в 1756 р. у донесеннях Синоду Тамбовської духовної консисторії, вживане по відношенню до відступників офіційного православ'я. На думку молокан, їх релігійна громада своїми витокami сягає часів царювання Олексія Михайловича під назвою секти духоборів.

Засновником молоканського руху вважається тамбовський селянин Семен Уклеїн. Він прийняв духоборство і швидко завоював авторитет серед єдиновірців. Але, як людина, що сформувала свій світогляд за допомогою Біблії, не сприйняв заперечення духоборами основних догматів Православної церкви, особливо змісту Святого письма. Згодом Уклеїн пориває з духоборами і засновує власне вчення, яке й отримало назву молоканства, а його послідовники стали називатися молоканами.

Джерело віровчення молокани вбачають у Біблії, яка асоціюється у них з образом "духовного молока, яким годується людська душа". Саме в ній молокани знаходять докази для заперечення таїнств і обрядів православної церкви. Молокани визнають триєдиного бога, божественне походження Ісуса Христа. Характерною особливістю віросповідання основ молокан були іконоборські прагнення, які в свою чергу привели до заперечення культу святих мощів. Велике місце в догматиці відводиться пророкуванню скорого пришествя Христа й встановленню його тисячолітнього царства.

Основні положення у молокан викладено в спеціальних "обрядниках", а також у книзі "Догмати молокан". Громадами молокан керують виборні наставники і старці, котрі всі обряди здійснюють безплатно. Богослужіння складається з читання Біблії та співання псалмів.

Молокани уявляють собою не єдину церкву, а релігійний рух з єдиним коренем, але з відчутною різницею у поглядах, обрядовості тощо. Молокани розкололися на три основні течії: постійних, спільних та стрибунів, які, в свою чергу, теж поділилися на напрями.

Але не дивлячись на певні розбіжності різні вчення і толки зближувала спільна основа духовного християнства. Увага adeptів була зосереджена головним чином на з'ясування тих заповідей християнства, в яких вони особливо сильно розходились з православ'ям.

Молоканське вчення в Російській імперії було віднесене до «особливо шкідливих єресей» і зазнавало переслідувань аж до указів Олександра I у 1803 році, які надавали послідовникам духовного християнства дозвіл переселитися на береги річки Молочної. Молоканські переселенці мали значні труднощі у засвоєнні необжитих місць, але за короткий час змогли створити процвітаючі багатогалузеві господарства. Вони не тільки адаптувались в нових умовах, а й стали важливим елементом економічної структури регіону. Особливих успіхів вони досягли у хліборобстві і вівчарстві. Села, засновані першими молоканськими переселенцями, і сьогодні є центрами молоканської віри на території України.

Реалізуючи поставлені мету та завдання ми дійшли ми дійшли висновку, що молоканська секта були найчисельнішою серед прибічників духовного християнства. Ідеї загальної рівності перед Богом, які дуже приваблювали селянство, стали причиною переходу віруючих до сектантських общин. Масовий сектантський рух в XIX ст. був протестом не тільки пригнобленого селянського населення, але й міських ремісників, незадоволених своїм жебрацьким становищем і важкою працею. У ньому також прийняли участь представники заможних прошарків населення, які прагнули соціальної рівності у суспільстві. Строкатість соціального складу молокан стає причиною соціального розшарування їх об'єднання, яке з часом призвело до трансформації віросповідних засад і розпаду на течії і толки. В Російській імперії молоканська віра була віднесена до "особливо шкідливих єресей" і переслідувались аж до наказів Олександра I, який дозволив їм заселити землі Мелітопольського уїзду. З цього часу життя молоканських общин стає невід'ємною частиною історії нашого краю.

Мироненко Анна Юрївна, учениця 11 класу Г№19

Секція – педагогіка

***Науковий керівник: Курманська В.А., Заслужений учитель України, керівник гуртка-методист МАН
3 місце***

ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОЇ СУБКУЛЬТУРИ МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження. Концепція національного виховання молоді передбачає забезпечення національного виховання, розвиток і соціалізацію дітей та молоді. Субкультурні відносини є орієнтиром

ідеологічної, ціннісної основи усієї суспільної системи, вони виявляють соціально-економічні, соціально-політичні проблеми, що охоплюють одну з найбільш вразливих соціальних груп – молодь [11, с. 8].

Феномен молодіжної субкультури вперше був усвідомлений і досліджений в західній науці. В. Тернер вважав, що життя індивіда пронизано обрядами переходу, одним з яких може виступати молодіжна субкультура.

Дж. Хілл і Дж. Шелтон проводили дослідження в рамках циклічної моделі динамічних процесів в молодіжній субкультурі. Вже багато років у зарубіжній соціології свої роботи на тему підліткової субкультури присвячують М. Вебер, У. Бекет, Г. Ріккет, Т. Парсонс, У. Томас, Е. Тейлор, З. Фрейд, О. Шпенглер. У вітчизняній науці проблемами впливу субкультури на розвиток суспільного мислення займалися Ю.Г. Волков, Е.С. Маркарян, В.Є. Давидович, М.М. Бахтін, Ю.М. Лотман, В.М. Межуєв, В.І. Добренєв, А.А. Радуга.

У сучасній науці досліджують молодіжні субкультури в контексті ціннісної і світоглядної диференціації в молодіжному середовищі, а також на основі відмінностей у поведінці, зовнішній атрибутиці, особливостей реалізації дозволів неформальних молодіжних об'єднань. Вчені згодні з тим, що молодіжні субкультури – це головні складові соціальної взаємодії, на рівні яких і виникає оновлення культури.

Актуальність проблеми молодіжної субкультури, її недостатнє вирішення у сучасній психолого-педагогічній науці і зумовили вибір теми для наукової роботи.

Об'єктом дослідження є молодіжна субкультура, як феномен сучасного суспільства.

Предметом дослідження – особливості та проблеми підліткової субкультури на сучасному етапі розвитку освіти.

Мета роботи полягає у висвітленні особливостей та проблем підліткової субкультури Мелітопольщини на сучасному етапі розвитку освіти.

Для реалізації поставленої мети у роботі виконано такі **завдання**:

- вивчено стан проблеми підліткової субкультури у психолого-педагогічній, соціальній та філософській літературі;
- з'ясовано види і ознаки належності до субкультури;
- розкрито особливості формальної і неформальної субкультури підлітків;
- досліджено особливості та проблеми підліткової субкультури Мелітопольщини;
- розроблено методичні рекомендації класному керівнику щодо надання педагогічної допомоги представникам формальної і неформальної субкультури.

Методи дослідження. У роботі застосовано як теоретичні, так і емпіричні (діагностичні) методи дослідження: критичний аналіз, узагальнення, систематизація досліджуваної проблеми; бесіди, інтерв'ювання, анкетування;

Методологічну основу роботи склали праці Г. Андрієвої [1], І. Башкатова [2], Г. Коваль [7], Т. Кривко [8], О. Сич [16], А. Шабанова [22], Н. Слюсаревського [17] та інші.

Наукова новизна роботи полягає у спробі вперше висвітлити проблеми і особливості підліткової субкультури Мелітопольщини на сучасному етапі розвитку освіти, у розробці методичних рекомендацій соціально-педагогічної допомоги класному керівнику загальноосвітнього закладу.

Висновки. У роботі було висвітлено особливості підліткової субкультури на сучасному етапі розвитку освіти, з'ясовано проблеми підліткової субкультури, розроблено рекомендації на допомогу класному керівнику щодо надання педагогічної допомоги представникам формальної і неформальної субкультури, досліджено особливості підліткової субкультури Мелітопольщини.

У ході нашої роботи встановлено, що субкультура – це нечисленна за складом група, члени якої об'єднані загальною соціальною діяльністю і знаходяться у безпосередньому особистому спілкуванні, що є основою для виникнення емоційних відносин, групових норм і групових процесів.

Під час з'ясування проблем підліткової субкультури було визначено, що на сьогодні специфічними проблемами підліткової субкультури є: вибір певного зовнішнього середовища, конфліктність із дорослими та однолітками, викликана провокуючим іміджем, компенсація негативного ставлення до себе крайнім перебільшенням і представленням своєї інаковості.

Нами з'ясовано, що субкультури підлітків поділяють на два види – формальні (офіційні) і неформальні (неофіційні). Ознаками належності до субкультури є специфічний набір ціннісних орієнтацій, норма поведінки, взаємодія і стосунки їх носіїв, статусна структура в реальних групах, своєрідні захоплення, переваги, смаки, способи вільного проведення часу, жаргон та інші. Субкультури – це головні складові соціальної взаємодії, на рівні яких і виникає оновлення культури.

Щодо формальної субкультури, то зроблено висновок: особливість формальної субкультури в тому, що вона являє собою соціальну групу, яка має юридичний статус, є частиною соціального інституту, організації, де становище окремих членів суворо регламентоване офіційними правилами та законами. А особливість неформальної субкультури в тому, що це ціла система, дуже своєрідне соціальне утворення, яке не можна назвати групою, це швидше

соціальне середовище, коло спілкування, конгломерат груп чи навіть їх ієрархія, де існує поділ на «своїх» та «чужих».

Досліджуючи підліткову субкультуру Мелітопольщини, встановлено, що починаючи з 1989 року у нашому місті найпоширенішими підлітковими субкультурами є емо, трейсери, ролери, графітчики, хіпі, готи, любери.

Анкетування серед гімназистів показало, що особливість підліткової субкультури полягає у сприянні колективізму, формуванні соціально-психологічної спільності людей, наданні можливості самореалізації особистості, задоволенні своїх потреб, самоствердженні, згуртованості, яка виступає захисним фактором, створюючи у критичний для дитини період почуття безпеки і безумовного прийняття групою.

На запитання стосовно того, чи помічали серед своїх товаришів членів різних молодіжних об'єднань, 35 респондентів (64%) дали відповідь «ні», 16 (29%) – «так», 4 (7%) – «можливо». Дані свідчать, що деякі учні не мають уяви про молодіжні об'єднання, а значить не мають певних інтересів для об'єднання у певну молодіжну групу. Своє бажання вступити в різні молодіжні групи виявили 15 респондентів (27%), 36 (66%) відповіли, що не мають бажання бути членами молодіжних груп і лише 4 (7%) вагаються дати відповідь на це питання. Причинами вступити у різні молодіжні об'єднання є: перехідний вік, можливість бути схожим на інших чи навпаки виділятися з натовпу, не знають, чим зайнятися; для пошуку однодумців. Серед молодіжних напрямків учням найбільш відомі: готи, емо, скінхеди, спортсмени, панки, хіпі, ролери. На питання, чи не бачать підлітки небезпеку у молодіжних об'єднаннях, більшість респондентів (18 учнів, 33%) бачать все-таки небезпеку і обумовлюють це тим, що деякі об'єднання мають кримінальний вплив на суспільство, вороже ставляться до інших об'єднань, вживають наркотики; представники депресивних субкультур спроможні на спроби суїциду і мають нестійку психіку.

Вивчаючи підліткові субкультури Мелітопольщини, з'ясували, що за останні п'ять років у Мелітополі поширились такі субкультури: емо, ролери, готи, графітчики, хіпі, любери. Для представників субкультури **емо** характерні емоції, почуття, які вони черпають з музики, книг, кіно. Цій субкультурі притаманне самовираження, протистояння несправедливості, вираження протесту старому буденному суспільству. Встановлено, що найпоширенішою субкультурою серед підлітків визначаються **ролери** – поєднання спорту та стилю життя задля самовираження. Роликові ковзани, роликові дошки замінили в останні роки **трейсери**, молодь, яка займалася екстримальним спортом – мистецтвом руху або паркур, долаючи найрізноманітніші перешкоди – стіни, огорожі, використовуючи біг, акробатику, брейк, бойові мистецтва.

Усталеною в місті є група – **графітчики** – група молоді, яка займається урбаністичним живописом на стінах архітектурних споруд. Художники, що працюють у стилі графіті, організовують творчі конкурси райтерів, залучають їх до тематичного оформлення стін будинків, парканів, пустирів тощо. У 90-і роки поширеною у місті вважалась молодіжна субкультура – **готи**, музична течія. Свій світогляд готи характеризували як «романтично-деприсивний погляд на життя». Представники субкультури прагнуть до використання практик і сюжетів, пов'язаних зі смертю: відвідини кладовищ і руїн, запозичення деяких елементів декадентської естетики – гри у вампірів. Готам властиві прагнення до аристократичності і самовираження. Рідше в Мелітополі можна зустріти представників молодіжних субкультур **хіпі** та **люберів**, які були поширені у 1990 році. Серед неформальних субкультур виділяється у Мелітополі музична група «The Outland», об'єднана загальною любов'ю до відомого американського рок-гурту Red Hot Chili Peppers. Англomовні тексти, ухил у бік західної музики, оновлення репертуару і стилістики музики загалом – головна концепція творчої молодіжної групи. Плюсом маленької групи, як і субкультури, – це протест проти вживання наркотиків. У 2010 році з цією метою група виступила у селищі Мирному з концертом «Рок проти наркотиків».

Дерінг Валерія Ігорівна, учениця 9 класу ЗОШ №20

Секція – журналістика

Науковий керівник: Курманська В.А., Заслужений учитель України, керівник гуртка-методист МАН

2 місце

ЛІТЕРАТУРНО – КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПОЄДНАННЯ ЗАСОБІВ ЖИВОПИСУ І СЛОВА У НОВІЙ КНИЗІ О. ГОНЧАРЕНКА «КАТРЕНИ ОГОЛОШЕНИХ КАРТИН (НАВІЯНЕ ЖИВОПИСОМ ІВАНА МАРЧУКА) »

Актуальність теми дослідження. Літературна критика була і залишається важливим чинником у взаєморегулюючій системі красного письменства та суспільства. Сьогодні існують різні думки щодо початків літературної критики як однієї з важливих галузей журналістики, літературознавства, як різновиду публіцистики, породженої рефлексією з приводу мистецтва.

В українському літературознавстві проблеми теорії критики розглядалися у працях М. Костамарова, П. Куліша, І. Білика, М. Драгоманова, О. Терлецького. Як справедливо зазначав І. Дорошенко, «...критична діяльність

І. Білика, М. Драгоманова, О. Терлецького готувала ґрунт для появи Франкової реальної критики, що відповідала потребам громадського і літературного життя» [16].

На нашу думку, найвищим досягненням літературознавчої думки в Україні стали літературно-критичні праці І. Франка. Специфіка критики аналізується ним як галузь суспільної діяльності, завданням якої є формування естетичних смаків читачів. Ми розділяємо думку І. Франка про те, що літературний критик сугестує свої думки іншим, даючи первісну оцінку твору і мистецтва, що найефективнішою з точки зору навіювання своїх думок є поетична творчість.

Саме І. Франко аналізує літературні факти як процес цілісного явища культури, мисленнєвої діяльності на естетичному рівні. У кінці ХІХ століття літературна критика ставила передусім питання дослідження змісту літературного твору, його соціальної суті, яка у художньому полотні втілена у специфічний спосіб. Вона була засобом пізнання твору за допомогою життя.

Сьогодні жанрова класифікація літературно-художньої критики не знаходить єдиного критерію. Одні вчені схиляються до уподібнення літературно-художньої критики з публіцистичними жанрами, інші розрізняють і класифікують їх відповідно до структурно-композиційного співвідношення літературного явища або розглядають їх за зовнішніми ознаками, ще інші – за жанротворчими чинниками літературно-художньої критики та її функціональною включеністю у жанрово-стильові тенденції. Оскільки жанри літературно-художньої критики не мають сталеної визначеності, вони схильні до взаємного проникнення та синтезу. Найголовніше специфіка цього літературно-критичного явища розкрита у студіях Ю. Бурляя, В. Брюховецького.

У номінованому дослідженні ми спираємося на практичний тип мислення задля поцінування художньої своєрідності нових літературних творів, їх естетичної вартості, виявлення провідних тенденцій літературного процесу. Сьогодні Іван Марчук – один із геніїв сучасності, народний художник України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка. Він єдиний українець, який внесений у світовий список геніїв сучасності. Міжнародна академія сучасного мистецтва у Римі прийняла Івана Марчука у «Золоту гільдію» і обрала почесним членом наукової ради академії. Це перший в історії випадок визнання українського художника інституцією такого високого рівня. Про художника Івана Марчука сказано не просто багато, а дуже багато. Звичайно, це допомагає, до певної міри, наблизитися до розуміння створеного ним цілого космосу художніх творів, без яких неможливе повноцінне сприйняття української культури ХХІ століття. Проте, нова книга О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)» – небувале явище на

теренах світової культури. Книга значуща передусім її людинознавчому, історико-психологічному змісту. Зрошені на враженнях від картин відомого митця, «Катрени...» постають під пером художника слова цілком довершеними поезошедеврами. Поет задивився в таємничий світ геніального художника І. Марчука і талановито проілюстрував його роботи, гортаючи сторінку за сторінкою каталог майстра, що містить п'ятсот хрестоматійних шедеврів. Вважаємо заявлену тему роботи своєчасною і актуальною.

Об'єктом дослідження є нова книга Олега Гончаренка «Катрени оголошених картин(нав'язне живописом Івана Марчука)».

Предметом дослідження – літературно-критичний погляд на поєднання живопису і слова у новій книзі автора.

Мета роботи полягає у висвітленні літературно-критичного погляду на поєднання засобів живопису і слова у новій книзі О. Гончаренка «Катрени...»

Для реалізації поставленої мети у роботі виконано такі **завдання**:

- вивчено й осмислено основні етапи художньої майстерності Івана Марчука;
- розкрито особливості творчої манери художника;
- з'ясовано причини задуму нової книги О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (нав'язне живописом Івана Марчука)»;
- висвітлено основні цикли, мотиви, жанри нової книги О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (нав'язне живописом Івана Марчука)», та її значення на теренах краю.

Методологічну основу становлять дослідження С. Бушака [4], Н. Акулової [1], Г. Атрошенко[2], О. Даниліної [11], О. Забужко [12], А. Таран [26], Н. Зайдлер, В. Зотової [13-14], М. Ткача [27] та інші.

Методи дослідження. У роботі застосовано як теоретичні, так і емпіричні (діагностичні) методи дослідження: критичний аналіз, узагальнення, систематизація досліджуваної проблеми; бесіди, інтерв'ю, опитування.

Матеріал дослідження склали: публікації-відгуки на нову книгу О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (нав'язне живописом Івана Марчука)», інтерв'ю з поетом НСПУ і НСЖУ О. Гончаренком, альбом-каталог І. Марчука, диск з художніми шедеврами І. Марчука, книга О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (нав'язне живописом Івана Марчука)».

Наукова новизна. Вперше зроблено спробу висвітлити літературно-критичний погляд на поєднання живопису і слова у новій книзі О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (нав'язне живописом Івана Марчука)».

Висновки. У роботі висвітлено літературно-критичний погляд на поєднання засобів живопису художника Івана Марчука і поетичного слова

поета Олега Гончаренка у новій книзі «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)».

Нами встановлено, що Олег Миколайович Гончаренко просто, щиро і натхненно опоетизував десять різних мистецьких періодів художника І. Марчука, проникнувся його почуттями і болями, заглибився у свободу вибору тем митця, засоби втілення його художнього задуму, зрозумів національну самобутність художника, визначив філософську домінуючу тематику його живопису, ненав'язливо увійшов і зрозумів світ картин І. Марчука і створив власну поетичну інтерпретацію навколишнього світу українського митця, озвучивши п'ятсот його картин, став «голосом його душі». Нова книга «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)» – це «суголося двох споріднених українських душ», гармонія поетичного і живописного світів митців, явище світового значення.

У ході дослідження виявлено, що мистецький доробок Івана Марчука – це дві тисячі робіт на полотні, картоні, папері і в ранній кераміці, а творчий процес художника – це імпровізація, медитація, де твори народжуються у процесі живопису живого і розкутого спілкування з полотном і фарбами. Індивідуальна особливість митця – в його унікальній, неповторній манері творчості – пльонтанізмі, що принижує такі жанри творчості: пейзажі, портрети, натюрморти. Твори І. Марчука – метафорично-знакові, глибоко-філософські, містичні – змушують замислитися над сенсом буття, над проблемами сучасного часу і простору, над незбагненими загадками краси та безцінним даром від Бога – життям людини. У його полотнах немає традиційних християнських символів, але при всьому цьому твори І. Марчука надзвичайно містичні, що є найприкметнішою рисою сакрального мистецтва. Нами встановлено, що цикл полотен «Голос моєї душі» – серцевина творчості художника І. Марчука і поета О. Гончаренка. У центрі циклу – Всесвіт, ніби побачений «третім» оком художника, що дозволяє читачеві зазирнути в запаморочливі глибини форми, сховані за оболонкою звичної реальності. Дійовими особами містерії, яку відкриває нам майстер, стають люди, тварини, птахи, рослини як учасники і водночас символи одвічного міфу, що має назву – Життя. Картини та вірші до циклу «Золота панна», «Чарівна квітка», «Спокуса», «Зустріч», «Хтось у двері стукає», «Пробудження» – моделювання образу жінки, мотиву Дива, що реалізується через образ жіночності, кохання. Полотна художника та вірші поета «Земля материнська», «Лети, метелику», «Так плине час», «І спогади у просторі блукають», «Слід давнини», «Мислитель» – розкривають загадковість і своєрідне передчуття історичних змін у рідному краї, мотив любові та шани до рідної землі, малої батьківщини, а твори митців «У дорозі», «Плин часу», «Ніжність» розкривають мотив дива через образ митця та його мистецтва.

Цикл «Голос моєї душі» – це психологічний автопортрет художника, який перебуває у процесі безупинного становлення, фіксуючи плин часу і витворюючи при цьому нові й значущі дива. Пейзаж – один із головних жанрів І. Марчука.

О. Гончаренко у віршах «Ніч у степу», «Замріяний степ», «Спокій на планеті», «Весняне сонце», «Запах весни», «Сніги, кругом сніги» відтворив словесну українську природу, де образ степу є наскрізним. Нічні пейзажі одухотворені у картинах і віршах «Глянув місяць на подвір'я», «Місяць прокинувся», «Ніч яка місячна», «Тихо над річкою». Мотив дива поданий через образи черешні, сонця, краєвиди природи. Вірші та полотна «Великдень», «Писанки», «Білі вази», «Яблуко та ваза» – справжні шедеври жанру натюрморту.

У серії портретів – «Оксана», «Портрет Віктора Ющенка», «Портрет художника Романа Сельського», «Портрет академіка Миколи Амосова» – глибокий психологізм, характеротворення, типізація та індивідуалізація особистості. Провідною рисою у портретному жанрі є увага до портретних деталей.

Пропускаючи картини Івана Марчука через власне серце, поет і художник зливаються воедино, їхні душі споріднюються болем і добром, щирістю і прагненням здивувати світ, філософським осмисленням життя. О. Гончаренко – поет-новатор, талановитий, неповторний, визначний і великий український поет, що зберіг назви картин Івана Марчука, надавши деяким метафоричного, персоніфікованого змісту («Планета дихає», «До сонця осінь прихилилась», «Стомлена мелодія», «Дарунки осінь роздає», «І думи зростали в саду», «Місяць прокидається», «Сліди, залишень віками», «Пісню осінь проспівала», «Замріяний степ», «І вітер проходив крізь тіло його», «Глянув місяць на подвір'я», «І слухало поле думи його») і відтворив у слові малярський образ.

Зазначимо, що поета і художника можна назвати «Сонцеклонниками», оскільки у назвах чотирнадцяти віршів згадується слово «сонце», а до образу Сонця О. Гончаренко звертається майже в кожній з поезій. Сонце для митців – символ життя, життєлюбства заради справжньої України. Майстерно використовуючи прийом художніх асоціацій, автор передає внутрішній стан ліричних героїв творів, створює своєрідну степову казку, казку самого життя. Як і художник Іван Марчук, Олег Гончаренко неповторний, творчість його достойна копіткого вивчення, осмислення та визначення найвищими преміями України.

***Шквиря Ольга Вікторівна, учениця 11 класу ЗОШ №22
Секція – історія України
Науковий керівник: Гудзь В.В., к.і.н., професор МДПУ ім.
Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце***

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНІ СИЛИ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ У БОРОТБІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ (1985-1991 рр.)

Актуальність дослідження. Відродження та розбудова української державності, формування її політичної системи зумовлюють збільшення ролі політичних партій та громадських організацій. Саме їх зусиллями повинно розвиватися в нашій державі громадянське суспільство, притаманне розвинутим демократіям. Вищезгадані процеси потребують об'єктивного, всебічного вивчення вітчизняними науковцями.

Сутність модернізаційних процесів в українському суспільстві другої половини 80-х – поч. 90-х рр. ХХ ст. полягала в переході від тоталітарного до демократичного режиму, що відбувався на фоні боротьби за суверенітет і незалежність України. Трансформації в Україні протягом 1985-1991 рр. означали зміну політичного режиму та державного устрою; перехід від командно-адміністративної економіки до ринкових механізмів соціально-економічного розвитку країни; утвердження національних духовно-культурних цінностей тощо.

Доба перебудови поклала початок демократизації суспільно-політичного життя в СРСР. У другій половині 80-х років в Україні починають масово виникати національно-демократичні товариства, які не підпорядковувалися радянським органам влади. Становлення опозиційного руху в республіці відбувалося у формі різних за напрямками об'єднань, клубів і товариств на основі ключових проблем українського суспільства того часу – екологічної безпеки, відновлення прав української мови, дотримання громадянських прав і свобод людини, ліквідації «білих плям» історії.

Функціонування суспільно-політичних рухів в загальнодержавному масштабі добре відоме, їх місце і роль у становленні незалежної України визначені. Проте історія твориться не тільки в столиці. Важливе місце у державотворенні посідають суспільно-політичні процеси, що відбуваються в регіонах країни. Національне відродження мало свої територіальні особливості, що сформувалися під впливом економічних, історичних, соціальних та культурних чинників. Державотворчі процеси в Запорізькій області були

ускладнені багатьма факторами: міграційною політикою імперських урядів попередніх епох, строкатістю етнічного складу населення, глибокою русифікацією тощо. Тим не менш в регіоні виникають громадські рухи національно-демократичного спрямування. Варто підкреслити, що в переважній більшості випадків розбудова неурядових об'єднань відбувалася «знизу догори», тобто спочатку на місцевому ґрунті виникали первинні осередки і лише згодом товариство приєднувалося до всеукраїнського організаційного центру.

Вивчення зазначеної теми дасть можливість поглиблено розкрити причини та наслідки трансформацій українського суспільства, з'ясувати внесок національно-демократичних рухів у досягненні Україною державної самостійності, в розбудову громадянського суспільства, визначити специфіку суспільно-політичних товариств в залежності від регіонального розташування.

Об'єкт дослідження – суспільно-політична історія Запорізької області у 1985 – 1991 рр.

Предмет дослідження – суспільно-політичні рухи в Запорізькій області, їх роль у національно-державному відродженні України у 1985 – 1991 рр..

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі вивчення та узагальнення опублікованих документів, науково-дослідної літератури, матеріалів офіційної та самвидавської преси розкрити особливості суспільно-політичних рухів в Запорізькій області, з'ясувати їх роль в умовах модернізаційних процесів в суспільстві, пов'язаних з політикою перебудови та активізацією українського національно-визвольного руху.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з 1985 р. до 1991 рр.. Нижня межа пов'язана з початком доби перебудови та лібералізацією радянського режиму. Верхня межа обумовлена прийняттям Акту незалежності України у 1991 р..

Територіальні рамки дослідження охоплюють Запорізьку область.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає у постановці та розробці актуальної наукової проблеми, яка не отримала всебічного та об'єктивного висвітлення в історичній науці – розгортанні національно-демократичних та державотворчих процесів в межах Запорізької області.

Висновки. Проведений аналіз процесу вивчення проблеми суспільно-політичних рухів в Україні доби перебудови дозволяє виділити два історіографічні етапи. На першому етапі, з другої половини 80-х рр., було здійснено спроби осмислити хід та перші результати реформ, їх вплив на суспільство.

З 1991 р. розпочинається новий етап висвітлення горбачовської модернізації та розкриття її особливостей в Україні. Це зумовлено тим, що, по-

перше, перебудова як суспільний процес завершилась, що перетворило її у повноцінний об'єкт дослідження; по-друге, науковці, переставши бути учасниками перебудовних процесів, могли об'єктивніше вивчати суспільні зміни. По-третє, у вітчизняній науці склалась нова ситуація – було знято значну частину обмежень, з'явилася плеяда нових дослідників, почали розкривати свої таємниці раніше недоступні архіви. Разом з тим, проблема суспільно-політичних трансформацій в Україні доби перебудови ще не була предметом окремого комплексного та системного дослідження.

Джерельна база є достатньою для опрацювання даної проблеми. Огляд історіографічної та джерельної бази дозволяє зробити висновок про її достатній обсяг і зміст, потребу подальшого осмислення та поглиблення досліджень, спрямованих на з'ясування ролі громадських рухів в розвитку українського суспільства, виявлення закономірностей їх функціонування.

У роботі показано, що перебудова створила передумови для розгортання національного відродження в Україні. Його магістральними напрямками на стартовому етапі суспільної модернізації стали захист та відновлення прав і позицій української мови; повернення історичної пам'яті шляхом ліквідації “білих плям” вітчизняної історії; боротьба за екологічну безпеку; пошук та активізація суспільного життя національних меншин; релігійний ренесанс. У середині 80-х рр. основними тенденціями розгортання процесу національного відродження були: підвищення ролі у суспільних процесах громадської думки, стрибкоподібне зростання національної свідомості, усвідомлення народними масами сили консолідації та організаційного згуртування, прогресуюча політизація різних сфер суспільного життя.

У ході перебудовних суспільних трансформацій виник феномен неформального руху, значна частина якого з часом перетворилася не лише на активного прибічника та популяризатора національних ідей, а по суті на своєрідну школу політичних лідерів, організаційний стрижень процесу розгортання національного відродження. Найбільш впливовими серед неформальних об'єднань області були Товариство української мови ім.Т.Шевченка (ТУМ), історико-просвітницьке товариство “Меморіал”, екологічне громадське об'єднання “Зелений світ”, що вирости у ході суспільного дискурсу найбільш актуальних суспільних проблем. Їх історичне значення і роль, полягають у тому, що вони змогли, по-перше, оприлюднити нові ідеї та інформацію з болючих проблем сучасності; по-друге, виховати плеяду нових лідерів; по-третє, зайняти не традиційне місце помічника, яке зазвичай відводилося КПРС громадським організаціям, а місце партнера, інколи навіть опонента; по-четверте, сприяли становленню громадянського суспільства на вітчизняному ґрунті. Своєю діяльністю ці неформальні

об'єднання суттєво розширили базу демократичного руху, надали йому виразно національного акценту. Саме на цьому ґрунті і виріс феномен Народного руху України.

Виявлено основні напрямки та форми діяльності громадських організацій. Головними напрямками роботи громадських утворень були: мовно-культурницький (боротьба за державний статус української мови, відродження культури), національно-історичний (відродження історичної пам'яті шляхом розкриття правди про репресії, голодомор, святкування визначних історичних дат), політичний (реабілітація репресованих, боротьба за права українців та національних меншин, відновлення національної символіки, прийняття нормативних актів для врегулювання тих чи інших відносин). Недостатньо уваги приділялося економічним питанням.

Завдяки активній громадсько-політичній діяльності, культурологічні формування перетворилися на впливову політичну силу в Південній Україні, які посягнули на партійний монополізм у громадському житті регіону.

Авторитет радикальних організацій серед населення в Запорізькій області був слабшим у порівнянні з філіями в Західній Україні. У своїй діяльності члени організацій спочатку мали нівелювати вплив радянських ідеологічних міфів відносно української мови, культури та історії.

Національно-демократичні рухи, що діяли на території Запорізької області напр. 80-х – поч. 90-х рр. XX ст., відіграли роль руйнівника радянської комуністичної ідеології, зробили вагомий внесок у становлення незалежної України й сприяли реалізації її державотворчих засад.

Коваленко Поліна Ігорівна, учениця 9 класу ЗОШ №4

Секція – історія України

Науковий керівник: Петухова О.О.,

вчитель історії ЗОШ № 4

3 місце

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ БОРОТЬБИ З БЕЗПРИТУЛЬНІСТЮ У НАЦІОНАЛЬНИХ РАЙОНАХ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ

Вважаємо тему роботи **актуальною**, оскільки проблема безпритульності та бездоглядності не нова для України. Її практичне вирішення в сучасних умовах вимагає наукового аналізу досвіду подолання безпритульності дітей у першій половині 30-х років XX століття в Україні. Саме в цей час був накопичений

величезний історичний досвід, який може стати базовим для вирішення надзвичайно гострих питань сьогодення, надасть можливість звернутися до апробованих, тих, що дали позитивні результати, методів невідкладної допомоги знедоленим.

Об'єктом дослідження є боротьба із безпритульністю в період голоду 1932–1933 років.

Предметом дослідження є аналіз діяльності центральної та місцевих комісій з боротьби з безпритульністю під час голоду 1932–1933 років.

Метою роботи є проведення багатоаспектного аналізу проблеми безпритульності в національних районах УСРР, поглиблене розкриття схеми надання допомоги дорослим і дітям у межах урядової кампанії боротьби з «бродячим елементом».

Особистий внесок в роботу полягає в аналізі статистичного та архівного матеріалу, пошуку очевидців подій 1932–1933 років, доборі ілюстративного матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає у спробі багатоаспектного аналізу проблеми безпритульності в національних районах УСРР в 1932–1933 роках.

Висвітлення державних заходів щодо категорії безпритульного населення не тільки дає можливість усвідомити глобальний характер трагедії народу України, демографічні та морально-психологічні наслідки голодомору, а й стати основою для подальшої науково-дослідницької роботи.

Розкриваючи тему нами **встановлено**, що перші тривожні відомості про голод у національних районах з'явилися навесні 1931 року. На цей час діти в сім'ях ще певною мірою забезпечувалися продуктами харчування, а в школах-інтернатах, дитячих будинках, колоніях, притулках діти, які перебували на державному утриманні, вже страждали від голоду, бо ці заклади залежали цілком від зовнішнього постачання. Як наслідок, зростала кількість безпритульних.

Найвищі її показники спостерігалися у Мархлевському, Молочанському, Люксембурзькому національному районах.

Варто розглядати окремо безпритульність серед дітей і дорослих, оскільки вже саме ставлення влади до цих двох категорій населення, способи надання їм допомоги значно різнилися. До того ж, якщо Наркомат охорони здоров'я України від початку свого існування наполегливо переймався питаннями дитячої безпритульності, то у випадку з дорослими боротьбу з безпритульними обмежили стислими рамками санкціонованої урядом «кампанії» — з весни по осінь 1933 року.

Основними заходами комісій з боротьби з дорослою безпритульністю були створення спеціальних робочих загонів, вилучення хворих і виснажених через

прийомними-розподільниками, паспортизація, щотижневі «чистки» у «закритих» містах, розміщення на кордонах між республіками загороджувальних загонів.

Дитяча безпритульність стає масовою, починаючи з літа 1932 року. Боротьбу з дитячою безпритульністю в Україні проводили органи Наркомосвіти та Наркомздоров'я за допомогою громадських організацій, у першу чергу – комітетів «Друзів дітей».

Основними заходами з подолання дитячої безпритульності були розширення мережі дитячих будинків, створення сезонних ясел-майданчиків при школах, реевакуація, передача дітей до 3-х років на патронат, працевлаштування дітей старшого віку.

Незважаючи на усі заходи, масштаб дитячої безпритульності був дуже великим. Навесні 1934 року уряд навіть приймає репресивні закони щодо безпритульних.

Серед головних недоліків подолання безпритульності в I половині 30-х років слід уважати недосконалість нормативно-правової бази, відсутність скоординованих зусиль держави та громадськості, належного фінансового забезпечення практичної діяльності державних органів та установ.

Остаточно вирішити проблему дитячої безпритульності не вдавалося аж до 1939 року.

Реалізувавши поставлену мету і завдання можна зробити **висновок**: безпритульність у Радянській Україні в першій половині 30-х рр. XX ст. була соціальним явищем, яке характеризувалося відсутністю в людини сукупності необхідних умов для фізичного, духовного та інтелектуального розвитку. Зміст поняття безпритульності знаходиться в безпосередній залежності від рівня економічного й соціального розвитку країни, широти усвідомлення суспільством необхідності охорони дитинства і, відповідно, ступеня її законодавчого забезпечення.

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє поділити безпритульних на дві великі групи: **безпритульні** (особи, які втратили рідних або зв'язок із ними, унаслідок чого опинилися на вулиці) і **бездоглядні** (особи, які мали рідних, але не мали належного матеріального забезпечення та умов виховання, унаслідок чого більшу частину дня знаходилися на вулиці). Перша група потребувала повного соціального забезпечення держави, друга – соціально-правового захисту та тимчасової державної допомоги. Недостатність фінансування була вирішальною у визначенні основного принципу роботи комісій, які створювалися у складі представників ДПУ, міліції, органів Наркомпраці. Наслідками безпритульності були поширення хвороб та зростання злочинності

Вибірковим анкетуванням людей у віці 25–60 років встановлено той факт, що 67 % респондентів визнають безпритульність актуальною проблемою

сьогодення, пов'язуючи це явище зі складними економічними умовами та непослідовною соціальною політикою держави.

Перехід України до ринкових відносин, формування демократичних засад національної державності здійснюється в умовах гострої соціально-економічної кризи, що породжує властиві для неї негативні явища, зокрема безпритульність.

Для запобігання суттєвим помилкам та прорахункам при вирішенні в Україні аналогічних проблем у сучасних умовах держава повинна більше уваги приділяти соціально-профілактичній роботі як найбільш результативному та ефективному засобу подолання безпритульності, розвитку системи дошкільних та позашкільних закладів, поширенню нових форм сімейного виховання дітей – прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, реформувати систему опіки та посилити контроль за нею, підтримувати діяльність громадських організацій, створювати сприятливі умови їх узгодженої діяльності з державними структурами.

Отже, наша робота має не тільки теоретичне, а й **практичне значення**, яке полягає в тому, що **результати дослідження** можуть бути застосовані в подальшій розробці соціально-психологічних, морально-правових аспектів обраної теми, при написанні курсових і дипломних робіт з історії України та історичного краєзнавства, на уроках історії України, історичного краєзнавства, правознавства та гуртковій роботі.

Данилова Дар'я Олександрівна, учениця 9 класу Г№10

Секція – історичне краєзнавство

Науковий керівник: Вольнюк І.А., вчитель історії Г № 10

2 місце

З ЧЕХІЇ ДО УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження. В наш карколомний час значно підвищився інтерес до історії, з'явилося багато нових поглядів на історичний процес, по-іншому бачиться наша вітчизняна історія, надруковано чимало цікавих досліджень. Історію роблять люди, країна складається з мільйонів індивідуумів, окремих родин.

Обираючи тему, я вирішила відійти від якоїсь глобальної теми, а приділити увагу історії своєї родини. Справа в тому, що історія моєї родини, в якійсь мірі, віддзеркалює ті процеси які відбувались в Європі та Росії XIX– XX ст. Історія моєї родини доволі цікава. Свої корені вона веде з далекої Чехії, але в силу

обставин доля привела частину родини в Західну Україну, іншу частину – на Мелітопольщину, деякі проживають в інших областях нашої держави, біля десяти родичів мешкають в Австрії.

Цікавим є ще один факт з історії родини. Відомий чеський композитор Антонін Дворжак має до нас не аби яке відношення, адже його рідний брат Йосип мій прапра дідусь. І не дивно те, що в нашій родині багато музикантів, музика зайняла значне місце в житті. Так і виникла думка зібрати матеріал про свою родину, про нелегку долю переселенців, які вже багато років живуть в Україні, яка стала для них справжньою Батьківщиною.

Мета роботи: проаналізувати причини еміграції родини Долохових та Дворжаків до України, визначити, як склалась подальша їх доля в Україні.

Об'єктом роботи є родина Долохових.

Предметом дослідження є історія моєї родини на фоні історії моєї країни. Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання:**

- вивчити історію родини з 2-ї половини ХІХ ст. до сьогодення;
- визначити, які труднощі довелось подолати переселенцям з Чехії на новому місці, як члени родини адаптувались до нових умов життя;
- проаналізувати, яке місце займала моя родина в різні історичні періоди свого перебування в Україні;
- зібрати документальний матеріал про свою родину, про їх участь в економічному житті України;

Наукова новизна та особистий внесок в роботу полягає у власноручному збиранні матеріалу з теми, пізнанні історії власної родини.

Висновки. У роботі проаналізовано причини еміграції родин Долохових та Дворжаків до України, визначено, як склалась подальша їх доля в Україні. Також було встановлено, які труднощі довелось подолати переселенцям з Чехії на новому місці, як члени родини адаптувались до нових умов життя, проаналізовано, яке місце займала родина в різні історичні періоди свого перебування в Україні, зібрано документальний матеріал про участь Долохових та Дворжаків в економічному, політичному та суспільному житті України.

Отже, у роботі вивчено історію великої родини, простеживши її шлях протягом 150 років від Чехії до України. Мої пращури пройшли важкий шлях разом зі своєю Батьківщиною. Все, що відбувалося з державою, вони також пережили: війни, голодування, відбудови, перебудови, радощі та горе.

Працювати над цією темою було важко, адже немає написаних статей та книжок, звідкіля можна було б без проблем взяти матеріал. Все доводилося збирати самій, власноруч, навіть брати інтерв'ю, адже чимало потрібних документів загубилося. Але мені з радістю допомогло багато людей і установ. У пошуках матеріалів я зверталася до центру чеської культури Новгородківки,

музею м. Луцька, мелітопольського краєзнавчого музею, місцевого архіву. Допомогли їй родичі з Волині, з Новгородківки, Мелітополя, яких я розпитувала про основні моменти з родинної історії, та історичні події, що відбувалися на протязі часу, описаного у роботі.

В той же час, збирати матеріал було й цікаво, адже я більше дізналася про історію своєї родини, а разом з цим і більше про історію в цілому.

Я перший раз приймаю участь у конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, та вважаю, що це дійсно дуже цікаво і корисно. Тепер я мрію стати істориком і навички пошукової роботи стануть мені в нагоді.

Матеріал цього дослідження може бути використаний при вивченні історії України, історії рідного краю, в роботі історичного гуртка та краєзнавчій роботі. Апробація моєї роботи відбулася на спецкурсі «Видатні постаті», де я запропонувала презентацію дослідження своїм однокласникам. Робота мала позитивні відгуки слухачів.

Зараз наша родина волею долі розкидана по всій Європі. Є Дворжаки та Долохови у Чехії, відомо, що там їх більше 50. На Волині проживає більше 40, в Криму – 13, в Чехограді – 17. Мої батьки мешкають у Мелітополі, є наші родичі й на Херсонщині.

Вони працюють, навчаються. Родина стала багатонаціональною. Тепер у її складі є українці, болгари, росіяни. На щастя, Україна для нашої родини стала матір'ю, а ми намагаємося бути її гідними дітьми.

В подальшому планується продовжити дослідження та побудувати генеалогічне дерево родини Долохових.

Тітков Леонід Олександрович, учень 11 класу НВК№16

Секція – етнологія

Науковий керівник: Кеняєва В.М., вчитель історії

ЗОШ № 1, науковий керівник МАН

2 місце

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ТВОРЧОСТІ БОЙЧУКІСТІВ

Актуальність теми. Одне з найбільш яскравих явищ українського “розстріляного відродження” — школа М.Л. Бойчука. У 20-ті рр. , у роки українізації, відроджувалося українське мистецтво. Серед кількох варіантів національного стилю в Україні, запропонованих тоді різними художниками та архітекторами, що по-різному трактували його національні

витоки, — Г. Нарбут (українське бароко), Я. Струхманчук (ренесансна основа), В. Кричевський (українське народне мистецтво), - Михайло Львович Бойчук (1882 – 1937рр.) став засновником самобутнього стилю - «неовізантизму». Лише неовізантизм М. Бойчука являв цілісну систему, передбачаючи створення школи українського мистецтва і розвиток усіх форм мистецької діяльності, притаманних українській національній традиції, у їхньому синтезі[45] .

У мистецькознавчій літературі діяльність бойчукістів ще не знайшла належної оцінки. Художник Михайло Дмитренко, учень Кричевського, вважає, що творчість бойчукістів не була етнографічною, хуторянською, як це дехто намагався твердити. Вона була модерною, авангардом[12]. С.Б. Бутник-Сіверський протиставляє народних майстрів та бойчукістів, які начебто руйнували народну традицію [41, с.87]. Дослідниця Л. Соколюк вважає, що творчий метод М.Л. Бойчука будувався на поєднанні візантійських витоків української культури, традиціях національного образотворчого фольклору, культурної спадщини й найновіших досягнень європейського мистецтва[45].

З ініціативи владних структур все, що можна було знищити із творчості бойчукістів, знищено, зміст діяльності спотворено. Саме стилю Бойчука судилося стати одним із найяскравіших і нещадно втрачених явищ «розстріляного відродження», а його ідейному натхненнику розплатитися за творчі пошуки ціною власного життя.

Феномен бойчукізму в українському мистецтві першої третини ХХ ст. набуває нині особливої ваги як для осмислення Україною місця своєї культурної спадщини у світовій художній системі, так і у новому відродженні українського народного мистецтва.

Об'єктом дослідження є творчість бойчукістів.

Предметом дослідження є висвітлення відродження народних традицій в мистецтві бойчукістів.

Мета роботи полягає в тому, щоб розглянути мистецьку діяльність М. Бойчука та бойчукістів, відродження ними народних традицій, їхню концепцію розвитку українського мистецтва, її несумісність із політикою тоталітаризму, виявити місце бойчукізму в національній художній культурі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період першої третини ХХ ст., бо концепція розвитку українського мистецтва, створена М. Бойчуком, склалася у другій половині 1900-х рр. (до 1910 р.), а неспроможність її подальшого розвитку в тоталітарній системі визначена партійною постановою 1932 р. «Про перебудову літературно-художніх організацій».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше систематизовано і теоретично осмислено творчість бойчукістів з точки зору її етнографічної цінності.

Висновки. У дослідженні висвітлена проблема відродження народних традицій в мистецтві бойчукістів, проаналізований “неовізантизм” М. Бойчука як новий напрямок в історії українського мистецтва; охарактеризовано педагогічну систему М.Л. Бойчука; розглянуто мистецьку практику бойчукістів у контексті українського національного відродження першої третини ХХ ст.; проведено образно-стилістичний аналіз творів бойчукістів, доведено їхній взаємозв’язок з українським народним мистецтвом; виявлено унікальність школи монументального малярства М. Бойчука .

Історична обстановка початку ХХ ст. сприяла відродженню національного українського мистецтва.

Від сучасників Михайла Бойчука відрізняло те, що в пошуках нового напрямку в мистецтві, напрямку для розвитку українського стилю ХХ сторіччя він не вдався до "новаторства задля новаторства", а звернувся до глибинного коріння, до витоків. Це дивувало та викликало повагу у знаючих людей. М. Бойчук відіграв вирішальну роль у створенні нового напрямку в українському мистецтві ХХ ст., - неовізантизму, що був не тільки новою стильовою програмою, а й цілісною, теоретично обґрунтованою концепцією розвитку українського мистецтва, що, спираючись на досвід модерну, передбачала синтез різних форм мистецької діяльності, відкидаючи розподіл мистецтва на «вищі» і «нижчі» форми.

Творча практика бойчукістів зосередилася головним чином на нестанкових формах, занедбаних у ХІХ ст., — монументально-декоративному мистецтві та декоративно-ужитковому, втілюючи в них новітні пошуки сучасної пластичної форми у поєднанні з національними витоками українського мистецтва.

Принципами педагогічної системи М.Л., його метою стали: створення нового українського стилю, національного за духом і зрозумілого кожній людині; спрямованість школи на розвиток різних форм мистецтва відповідно до національної традиції ; поєднання теорії і практики; майбутні митці в майстерні М. Бойчука виховувалися як художники-універсали й художники — монументалісти; оригінальна педагогічна система М. Бойчука нагадувала цехову (доакадемічну), коли всі необхідні професійні знання учні отримували безпосередньо від майстра; на практиці втілювався колективний метод навчання і творчості. Бойчукісти ставили питання про необхідність виховання художника-інженера, випереджаючи свій час і не знаходячи порозуміння в офіційних колах.

У творчості бойчукістів переважає українська фольклорна традиція: стиль народного примітивного мистецтва та символізм. В основу самобутнього стилю «неовізантизм» бойчукістами було покладені традиції іконопису у їх поєднанні з народною українською культурою. Монументальне мистецтво України, яке

Бойчук вважав найважливішим, в особі Михайла Бойчука та його школи заявило про себе як про велике надбання ХХ ст. Основою монументального живопису стала стародавня техніка фрески. Бойчукісти відроджують графіку та його різновид – гравюру, які мали в минулому України багаті традиції. З усіх видів багатогранної творчої діяльності бойчукістів графіка, особливо друкована, найкраще збереглася.

Бойчукісти відроджували українські народні промисли, пов'язані з віковим досвідом, давніми обрядами, повсякденним життям основної частини українського населення – селянства. В умовах тоталітарного режиму ця творчість була приречена на занепад. Не зважаючи на те, що учні М.Л. Бойчука й учні його учнів, які залишились в живих, зберігали любов і трепетне ставлення до народного мистецтва України, залишилися лише окремі зовнішні її риси – «дзвінка декоративність», «яскрава оптимістична гама», «народний костюм» тощо.

Спадщина школи Бойчука вражає. Вона мала своє вираження у відродженні національних традицій як у творах станкового живопису, так і в графіці, оформленні громадських споруд, санаторіїв, театрів, вулиць, виробництві побутових речей, в художній кераміці, художньому оформленні книжок, художньому текстилі.

Козлов Дмитро Євгенович, учень 11 класу ЗОШ №4

Секція – геологія, геохімія та мінералогія

Науковий керівник: Молодиченко В.В., д.ф.н., професор

МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

АНТРОПОГЕНОВІ ВІДКЛАДИ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Вважаємо тему дослідження актуальною оскільки межах Північного Приазов'я антропогенові відклади представлені дуже широко. В межах регіону до субаеральних антропогенових відкладів відносяться лесові породи, червоно-бурі суглинки і глини. Спільна геологічна діяльність численних агентів вивітрювання, підземних і поверхневих вод викликала широкий розвиток сучасних фізико-геологічних процесів на території Північного Приазов'я. Головними ерозійними процесами в цьому регіоні є денудаційні, делювіальні, еолові. Ще слабо вивчено питання про вплив мінеральних добрив і отрутохімікатів на зміну геохімічного вмісту приповерхневої зони. В умовах змінення гідромеліоративної обстановки, внесення добрив безумовно приведе

до певних порушень в прояві сучасних геологічних процесів. У зв'язку з цим необхідні знання не тільки про геологічні особливості території, що вивчається, але і докладне вивчення умов залягання відкладів різного віку.

Об'єктом дослідження є антропогенові відклади Північного Приазов'я.

Предметом геологія, стратиграфія і палеогеографія антропогенових відкладів Північного Приазов'я.

Метою наукової роботи є комплексне вивчення антропогенових відкладів Північного Приазов'я.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні результатів вивчення геології, стратиграфії і палеогеографії антропогенових відкладів Північного Приазов'я. Складені детальні геологічні розрізи і стратиграфічні колонки за різними структурними і геоморфологічними елементами.

Особистий внесок у роботу полягає систематизації та обробці зібраних даних, описанні умов залягання антропогенових відкладів у межах Північного Приазов'я, та проведенні деяких польових досліджень.

Геоморфологічні особливості Північного Приазов'я

	– структурно-денудаційна хвиляста
лесова рівнина на кристалічній
докембрійській основі.	Прикладом
денудаційної рівнини є долина
річки Берди.
	– денудаційно-аккумулятивна
рівнина лесова на неогеновій
основі.	Денудаційно-аккумулятивна рівнина
найбільш ярко представлена
денудаційним останцем Кам'яних
могил.
	– пізньопліоценові алювіальні,
алювіально-озерні рівнини,
перекриті лесовими породами.	Пізньопліоценові алювіальні
рівнини утворені сучасними
лиманно-морськими відкладами з
прошарками пісків.

Усі відклади плейстоцену у Північному Приазов'ї можна розділити на три ланки: нижній плейстоцен, середній плейстоцен, верхній плейстоцен.

Нижньоплейстоценові відклади Північного Приазов'я залягають на червоно-бурих глинах.

1. Перший Мартоношсько Сульський горизонт представлений дрібнозернистим піском **охристо-жовтого** кольору.
2. Другий Мартоношсько Сульський горизонт представлений лесовими породами, що складенні суглинком **червонувато-бурим** з вмістом у них **карбонатів**.
3. Третій Тилігульський горизонт також представлений лесом, що вже складений суглинком **буровато – жовтого** кольору з включеннями **гіпсу**.

І усі відклади нижнього плейстоцену перекриваються **середньоплейстоценовим** похованим ґрунтом (суглинок червонувато бурого кольору).

Субаеральні відклади середнього плейстоцену, широко поширені в межах регіону. Вони залягають на відкладах найдавнішої генерації лесових порід і перекриваються лесоподібними суглинками дніпровського часу (на правобережжі р. Великий Утлюк)

Чигиринський ґрунт (РІог) представлений суглинками **коричневого і буро-коричневого кольору з червонуватим відтінком** (потужність від 1,5 до 4 м).

Середньоплейстоценові лесові породи (РІdn-ts) поширені дуже обмежено і характеризуються надзвичайно малими потужностями (від 0,05 до 1,3 м), складені лесоподібними суглинками і лесами **жовтувато-бурого і коричнево-палевого кольору**.

Верхньоплейстоценові субаеральні відклади складають основні форми сучасного рельєфу.

Удайський горизонт (РІІud) лесових порід складений суглинками **палево-сірого і буро-жовтого кольору**. У механічному складі переважають пилюваті частинки. Потужність їх досягає 1,5-4,0 м.

Брянський (вітячевський) – (РІІvt) – горизонт складений похованим ґрунтом, суглинком гумусованим, **бурим, іноді з червонуватим відтінком, середнім до легкого**. Поширений майже повсюдно, залягає на удайських лесових породах. Потужність 1,5 м.

Бузький (РІІbg) горизонт представлений лесовими породами **палевого, палево-жовтого і жовтувато-бурого кольору**. Суглинки середні і легкі, дуже пористі. У кривлі горизонту відмічений сучасний ґрунт. Потужність 1,5-3,0 м.

Загальною межею розвитку палеогеографії кінця пліоцену і практично всього плейстоцену було ритмічне коливання природного середовища, що відобразилося на формуванні плейстоценових відкладів. В історії плейстоцену виділяються декілька холодних і теплих епох, які істотно впливали на умови седиментації субаеральних і субаквальних відкладів. Водночас чергування в розрізах Північного Приазов'я лесів і похованих ґрунтів свідчить про різкі кліматичні коливання і зміни умов седиментації субаеральних товщ у плейстоцені.

У межах Північного Приазов'я субаеральні породи червонокольорової формації представлені переважно червоно-бурими, бурими і коричнево-бурими глинами, суглинками. Формування червонокольорової субаеральної формації почалося на початку пліоцену і закінчилося в ранньому плейстоцені.

Отже, можна зробити загальні **висновки**: породи лесової формації дають важливу інформацію про історію геологічного розвитку території, яка потерпіла від материкового зледеніння в плейстоцені. За чергуванням горизонтів лесів і похованих ґрунтів можна прослідкувати головні риси зміни природи в Північному Приазов'ї впродовж всього плейстоцену. На підставі вивченого теоретичного і польового матеріалів в історії плейстоцену можна виділити декілька холодних і теплих епох, які істотно впливали на умови седиментації субаеральних відкладів. Інтенсивний процес утворення лесових порід чергувався з епохами ґрунтоутворення. Така ритмічна будова антропогенової товщі чітко простежується в численних геологічних розрізах.

Наша робота має **теоретичне і практичне значення**. Результати дослідження можуть бути використані при будівництві різних промислових і сільськогосподарських об'єктів, зрошувальних систем, при розробці кар'єрів з добування пісків і глин, в робочій легенді Держгеолкарти-200, а також викладачами при вивченні шкільних навчальних предметів - географії, хімії.

*Нежнова Галина Сергіївна, учениця 11 класу ЗОШ №8
Секція – геологія, геохімія та мінералогія
Науковий керівник: Даценко Л.М., д.геол.н., професор
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
1 місце*

СУЧАСНІ ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ НА СХИЛАХ УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ В МЕЖАХ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження полягає в активізації сучасної динаміки схилів як виразу загального мобілізму літосфери, взаємодії основних оболонок Землі під впливом космічних, планетарних, регіональних і локальних чинників. Схилові гравітаційні процеси – найбільш активна ланка в ланцюзі денудаційно-аккумулятивних процесів, що безпосередньо впливають на життєдіяльність людини. У свою чергу і діяльність людського суспільства на сучасному етапі вносить істотні зміни до характеру еволюції геологічного середовища, зокрема в характер протікання схилових гравітаційних процесів.

Виходячи з геологічної будови території та її геоморфології в межах України, виділяють схили морських узбереж і річкових долин, які в сучасному вигляді мають чітко виражені форми взаємодії літосфери і гідросфери, а також схили гірських областей, закладені горотворними тектонічними процесами.

Не зважаючи на великий і в цілому позитивний досвід проведення схило- і берегозахисних заходів на морській території України, до теперішнього часу

він не знайшов теоретичного узагальнення і обґрунтування, а на багатьох ділянках такі роботи до цих пір проводяться в рамках так званої боротьби із зсувами, обвалами, селями, ерозією тощо. Тому питання дослідження схилових гравітаційних процесів узбережжя Азовського моря є досить актуальним з практичних позицій.

Об'єктом дослідження є схили узбережжя Азовського моря в межах України.

Предметом дослідження є основні закономірності розвитку та динаміки схилів узбережжя Азовського моря.

Мета роботи полягає у вивченні динаміки схилів узбережжя Азовського моря, визначенні оцінки та прогностичної характеристики розвитку схилів узбережжя та запропонуванні шляхів регулювання схилових гравітаційних процесів.

Для реалізації поставленої мети в роботі ми виконали такі завдання:

- провели узагальнення досліджень по схиловим процесам;
- вивчили основні закономірності розвитку схилів на узбережжі Азовського моря;
- проаналізували динаміку схилових процесів на північному узбережжі Азовського моря;
- надали оціночні та прогностичні характеристики розвитку схилових процесів;
- запропонували шляхи регулювання схилових гравітаційних процесів.

Особистий внесок здобувача у роботу полягає в узагальненні попередніх досліджень за схилами Азовського моря, проведенні польових досліджень в межах Бердянської ділянки, у наданні оціночних та прогностичних характеристик розвитку схилових процесів.

Наукова новизна роботи. На основі поставлених теоретичних і практичних завдань нами оброблено доступні наукові праці з динаміки схилів на узбережжі Азовського моря, вивчено закономірності розвитку схилів узбережжя Азовського моря, проаналізовано динаміку схилових процесів на північному узбережжі Азовського моря на прикладі Бердянської ділянки, надано оціночні та прогностичні характеристики розвитку схилових процесів.

Реалізувавши поставлену мету і завдання в роботі, ми дійшли **висновків:** сучасний вигляд узбережжя Азовського моря сформувався у голоцені (4-5 тисяч років тому). Загальна довжина берегової смуги Азовського моря в межах України складає 1472 км.

Закономірності розвитку схилів для узбереж визначаються розширенням Чорноморської западини, трансгресивним режимом Азово-Чорноморського басейну, зануренням ділянок узбережжя, періодичною активізацією абразії у зв'язку з аномальним проявом гідрометеорологічних процесів, порушенням

сталого гідрологічного режиму прибережної зони у зв'язку з господарською діяльністю.

Схема узбережжя Азовського моря з виділенням різних типів берегів показує, що із загальної протяжності узбережжя виділяються: чотири морфологічні типи акумулятивних берегів (рівні, лопаті вирівняні, лагунні і вирівняні лиманні); три типи абразійно-акумулятивних (бухтові, вирівняні та зсувні); чотири типи абразійних берегів (вирівняні в глинистих і скельних породах, бухтові інгресійні і бухтові гористі).

Рельєф зсувних схилів залежить від потужності і положення в розрізі шару понтичних вапняків і меотичних глин. Ширина узбережжя, залученого до зсувних зміщень, кількість зсувних терас (ступенів) визначаються висотою схилу. Закладення схилів на берегах морів змінюється від 0,2-0,5 (абразійний уступ) до 5 і більше, відповідно збільшуються об'єми зсувних накопичень і кількість зсувних терас. Рельєф зсувних схилів значно видозмінюється залежно від контуру берегової лінії і рельєфу території, що примикає до неї.

На території України тільки останніми роками відмічено багато випадків зсувів, які можна було попередити на різних стадіях (не допустити виникнення осередків руйнування або ліквідувати їх у цей момент). До зсувів з таким характером розвитку можна віднести і зсуви, що виявилися на узбережжі Азовського моря.

Зсувні процеси, що характеризуються швидкими переміщеннями великих обсягів порід на значні відстані, викликають:

- руйнування (пошкодження) об'єктів, що знаходяться на базисі зсуву (у основі схилу);
- руйнування (пошкодження) об'єктів, що втягуються у рух разом із породами що зміщуються (у окремих випадках при цьому споруди відчують тільки перекося без руйнування цілісності);
- деформації і руйнування об'єктів, розташованих за контуром відриву маси порід що зміщуються від схилового масиву;
- порушення умов поверхневого та підземного стоку через утворення тріщин, западин, зміни нахилів, перекриття джерел та підземних течій глинистими шарами, у результаті чого на схилі утворюються скупчення води, заболоченість, відбувається підйом рівнів підземних вод.

Розвиток берегових схилових процесів Азовського узбережжя на сучасному етапі у великій мірі визначається як природними процесами (трансгресія, абразія, порушення гідрологічного режиму) так і господарською діяльністю (будівництво портів, суднобудівельних заводів, судоремонтних баз, господарств морського рибальства, гідротехнічне будівництво, створення і розвиток курортно-санаторних комплексів).

Подальше освоєння узбережжя Азовського моря вимагає не тільки вдосконалення схем захисту (зміцнення берегів і схилів), але й створення системи літомоніторингу, яка дозволить контролювати зміни в літосфері, викликані господарською діяльністю з метою ухвалення дієвих рішень щодо охорони та оптимізації геологічного середовища.

Сучасний досвід попередження руйнівних і катастрофічних проявів схилових гравітаційних процесів на практиці зводиться до наступних положень:

- аналіз геологічних, геоморфологічних, топографічних матеріалів, даних спостережень для виявлення ділянок схилів, які підпадають під дію схилових гравітаційних процесів, можливостей руйнівного і катастрофічного прояву останніх;
- встановлення сучасного стану схилів, спрямованості дії процесів, що викликають порушення сталої рівноваги, визначення небезпеки, пов'язаної з проявом схилових гравітаційних процесів;
- здійснення заходів в межах схилу і прилеглих територій з метою запобігання руйнівного і катастрофічного прояву схилових гравітаційних процесів;
- ліквідація техногенних порушень, які можуть спричинити руйнування.

Практичне значення нашої роботи полягає в тому, що результати роботи можуть бути впроваджені в проектах зміцнення схилів, будівництві окремих об'єктів, використані при розробці генеральних схем протизсувних заходів на узбережжі Азовського моря, а також можуть застосовуватися учнями і викладачами навчальних закладів при вивченні навчальних предметів природничого циклу.

Результати дослідження можуть бути використані при геоекологічному картуванні берегової лінії Азовського моря.

***Пилипенко Владислав Романович, учень 10 класу Г№5
Секція – гідрологія
Науковий керівник: Клименко В.М.,
учитель географії Г № 5
2 місце***

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДЗЕМНИХ ВОД м. МЕЛІТОПОЛЯ

Актуальність теми дослідження. Проблема води належить до найголовніших соціальних і науково-технічних проблем сучасності.

Інтенсивний розвиток промисловості та сільського господарства, збільшення населення, освоєння нових територій і пов'язане з цими процесами різке збільшення водокористування на всіх континентах суттєво впливають на стан водних ресурсів. На Землі практично не залишилося територій та водних об'єктів, яких не зачепила діяльність людини. Однією з причин виникнення проблеми водозабезпечення є сама природа водних ресурсів, оскільки різні частини гідросфери далеко не рівнозначні щодо використання їх для життя й господарської діяльності людини. Для використання найціннішими є прісні води суші: води річок (для більшості господарсько-питних потреб), запаси продуктивної вологи в ґрунтах (для забезпечення водою рослин), а також прісні води озер і підземних горизонтів. Саме ці води мають на увазі, коли йдеться про водні ресурси; на них, перш за все, й орієнтується господарство країн.

З усієї кількості вод гідросфери на частку прісних вод припадає всього 2,53 %. Якщо враховувати, що більша частина прісних вод зосереджена в льодовиках і сніговому покриві й малодоступна для використання, то стає зрозумілим, що об'єм доступних для використання прісних вод дуже невеликий. Суттєво ускладнює проблему водозабезпечення дуже нерівномірний розподіл водних ресурсів на поверхні суші і в часі. Діапазон змін стоку досить великий – практично від нуля в пустелях до кількох тисяч міліметрів у деяких гірських районах земної кулі. При цьому райони найбільшого розвитку промисловості та сільського господарства, як правило, недостатньо забезпечені водними ресурсами. Річковий стік не є постійним, величина його змінюється протягом року та з року в рік. Такі коливання стоку значно ускладнюють його використання, особливо якщо враховувати, що при плануванні водопостачання орієнтуються на стік розрахункової (гарантованої) забезпеченості. Такі особливості водних ресурсів створюють певні передумови для виникнення дефіциту води. Дефіцит води особливо відмічається в сухо-степовій підзоні України, де розташоване м. Мелітополь і основним джерелом водопостачання є підземні води.

Об'єкт дослідження: підземні води м. Мелітополя.

Предмет дослідження: гідрогеологічні умови м. Мелітополя, стан водопостачання у місті, раціональне використання підземних вод.

Мета дослідження: сучасний стан гідрогеологічних умов та водопостачання м. Мелітополя.

Наукова гіпотеза: дослідження сучасного стану підземних вод м. Мелітополя та Мелітопольського району сприятиме уточненню гідрогеологічних умов та вирішенню проблем покращення водопостачання міста.

Наукова новизна роботи. Виходячи з поставлених теоретичних і

практичних завдань, нами зроблено:

- оброблені доступні наукові та фондові матеріали по гідрогеологічним умовам м. Мелітополя та прилеглої території;
- зроблено висновки щодо проблеми питної води в місті;
- показані сучасні проблеми водопостачання м. Мелітополя та визначені шляхи їх вирішення.

Висновки. В історії вивчення геологічної будови, гідрогеології і гідрологічних умов Мелітопольського району та м. Мелітополя виділено п'ять періодів досліджень – з середини XIX століття до теперішнього часу.

Вирішальне значення для водозабезпечення населення регіону питною водою мають прісні підземні води. На території Мелітопольського району поширені водоносні горизонти з відкладів четвертинної системи (лесоподібні суглинки, алювіальні відклади), неогену, палеогену, крейдяної системи, кристалічних порід та продуктів їх руйнування.

З метою забезпечення господарсько-питного та виробничо-технічного водопостачання м. Мелітополя відбір підземних вод виконується в межах Мелітопольської та Новомирогородської ділянок групових водозаборів.

Під впливом інтенсивного водовідбору для водопостачання населених пунктів регіону, в тому числі і для м. Мелітополя, а також експлуатації дренажних систем на Південно-Білозерському залізничному родовищі, режим водоносних горизонтів суттєво порушений.

Грунтові води поділяються на дві основні групи: 1- приурочені до лесових суглинків і глинистих дрібнозернистих пісків на нагірній (вододільній) частині м. Мелітополя; 2 - приурочені до алювіальних пісків I-ої надзаплавної тераси долини р. Молочної.

Водоносний горизонт буцацьких відкладів (P_{2bc}) є цільовим для водопостачання м. Мелітополя.

Велике значення в господарському житті міста мають артезіанські води, які залягають у вигляді декількох ізольованих один від одного водоносних горизонтів.

До складу водозабірних споруджень КП «Водоканал» входять 5 водопровідних насосних станцій, 12 накопичувальних резервуарів чистої питної води (РЧВ) загальним об'ємом 16800 м³.

Природний режим підземних вод порушується з моменту розкриття гірничими виробками першого від поверхні водоносного горизонту і після відкачування з нього води; при цьому запаси підземних вод зменшуються, а стан і якість поверхневих вод суттєво погіршуються. На стан підземних вод Мелітопольського району великий вплив завдає розробка та видобуток залізної руди на Білозерському залізничному родовищі.

Щодо м. Мелітополя та його околиць характерним є збільшення проценту зносу каналізаційних мереж, зростає кількість аварійних ситуацій. З метою поліпшення якості питної води, санітарно-технічного стану водопровідних і каналізаційних мереж і споруджень, забезпечення населення достатнім обсягом питної води протягом доби, необхідне вирішення багатьох питань, що запропоновано нами у третьому розділі роботи.

Розрахункова потреба міста Мелітополя питною водою складає 400м³ на годину, що складає 24 години безперебійного (аварійного) водопостачання води на місто.

Проблемним питанням залишається облаштування зон суворого режиму артезіанських свердловин, які потребують значних фінансових витрат. За період 2013 – 2014 років відхилень від якості питної води в джерелах питного водопостачання не зареєстровано. Якість питної води, що подається КП «Водоканал» Мелітопольської міської ради Запорізької області, в цілому, відповідає санітарно-гігієнічним вимогам. За показниками якості питної води джерела централізованого водопостачання артезіанські свердловини віднесені до 2 класу – добра, прийнятна якість води відповідно до вимог ДСТУ 4808:2007.

Для запобігання забруднення підземних вод рекомендується не допускати:

- розміщення будь-яких об'єктів – можливих джерел забруднення підземних вод, а також скидання забруднених стічних вод у річкову мережу;
- встановлення всякого роду сховищ, накопичувачів, скотомогильників, скидання промислових і господарських забруднених стічних вод.

Пригода Катерина Сергіївна, учениця 9 класу ЗОШ №11

Секція – гідрологія

Науковий керівник: Овсянникова М.С., учитель

географії ЗОШ № 11

3 місце

МОЛОЧНИЙ ЛИМАН: ПЕРШІ КРОКИ ПОРЯТУНКУ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що за останні роки Молочний лиман зникає, як важливий природний об'єкт, який має велике значення для рибогосподарського освоєння всього Азовського басейну, оскільки є нерестилищем багатьох цінних промислових видів риби. Прибережні ділянки, острови та плавні лиману є цінними біотопами для гніздування

різноманітних птахів, життя яких безпосередньо чи побічно пов'язані з водою. Крім того на узбережжі лиману розміщені установи для відпочинку та оздоровлення населення. Для лиману характерно два різних стани. Перший характеризується певним з'єднанням лиману з морем за рахунок діючого каналу. В таких умовах він відрізняється високими показниками продуктивності, оптимальною солоністю води на рівні 17 – 25 г/л, високими показниками біологічного різноманіття. Такий стан водно-болотних угідь був характерний до кінця минулого сторіччя. Другий стан визначається відокремленням лиману від моря. За таких умов відбувається підвищення солоності до 30-90 г/л, зниженням біорізноманіття, падіння рівня води та інші негативні явища. Така ситуація для лиману притаманна з 2002 року.

Аналізуючи цей стан за останні роки, слід відмітити наступні проблеми:

- падіння рівня води;
- несприятливі коливання гідрохімічного режиму, збільшення солоності;
- зменшення біологічного різноманіття;
- втрата рибопродуктивності;
- зменшення чисельності і видового різноманіття іхтіофауни та гніздової орнітофауни;
- втрата важливих для гніздування та сезонного перебування птахів біотопів;
- застійні процеси, заболочення та погіршення рекреаційних умов;
- розвиток передзаморних ситуацій.

Мета роботи полягає у здійсненні всебічного аналізу єдності екосистеми Молочного лиману, визначенні важливості освітлення теми.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- вивчено питання ізоляції Молочного лиману, та наслідки;
- досліджено причини екологічної катастрофи;
- розкрито те, що екосистема Молочного лиману перебуває під значним антропогенним впливом унаслідок, насамперед, штучного формування несприятливого гідрологічного режиму лиману;
- встановлено, що необхідне систематичне розчищення протоки, що з'єднує лиман з морем, для забезпечення належних міграційних процесів основних представників фауни.

Предметом дослідження є висвітлення проблеми зникнення Молочного лиману та шляхи вирішення проблеми.

Об'єктом дослідження є акваторія Молочного лиману.

Висновки. Дослідження цієї проблеми показує, що вирішення проблем на Молочному лимані потребує розробки і подальшої реалізації програми відновлення природних екосистем Молочного лиману. Важливим елементом

розробки програми є впровадження комплексних заходів, як з підтримки гідрологічного режиму, риборозведення, розвитку реакції, так і впровадження ефективної системи управління ресурсами лиману. Останнє повинно бути забезпечене з урахуванням існуючого Менеджмент-плану та проекту організації, що розробляється. Зважаючи на це, розробники програми повинні врахувати особливості проекту організації та функціонального зонування території Молочного лиману.

А також, впровадження природоохоронних заходів на Молочному лимані потребує чіткого виконання існуючого міжнародного та національного законодавства, а саме:

- будівництво каналу повинно відбуватися на землях національного природного парку, які передані йому у постійне користування;
- розробка програми відновлення природних екосистем Молочного лиману повинна врахувати попереднє функціональне зонування, режим використання території та інші законодавчі документи;
- будівництво нового з'єднувального каналу згідно одного з проектів планується на землях заказника місцевого значення “Степанівська коса”, що суперечить законодавству та потребує юридичного врегулювання;
- для врегулювання земельних питань, щодо управління Молочним лиманом, необхідно якнайшвидше організувати землевпорядні роботи з винесення меж території парку та погодження їх землекористування.

Отже, Молочному лиману повернуться ті масштаби, які він мав в давні часи. 16 червня 2014 року роботи, щодо розчистки каналу, що з'єднує Азовське море з лиманом - досягли свого апогею.

Рівно опівдні морський потік хлинув до Молочного лиману. Вода пішла. В деяких місцях вода підійшла до берега, у верхів'ях лиману.

Висока солоність ще не дозволяє повернутись до лиману рибі, вона заходить тільки у з'єднувальний канал. Потрібен час, щоб лиман повернувся до стану 90-х років.

Завершальною стадією проекту “Врятуємо Молочний лиман ” повинно стати заповнення лиману мальками промислових видів риб, що допоможе поновити рибний промисел найближчим часом. Планується побудувати рибний інкубатор продуктивністю близько 40 тонн малька на рік. Це дасть можливість найближчим часом поповнити Молочний лиман рибою, забезпечить додатковими робочими місцями мелітопольців.

Рівень води в лимані постійно підіймається. Влітку на пляжах Алтагіру з'явилися перші відпочиваючі, на його узбережжі знову відкриваються оздоровчі табори. Цілющі води Молочного лиману знов будуть зміцнювати здоров'я дітей та дорослих.

Загальнодержавний національний проект з порятунку Молочного лиману – наймасштабніший та значущий внесок у розвиток Запорізького регіону за останні десять років. Надзвичайний природний заказник південно - східної частини України, перлина Приазов'я - Молочний лиман отримав путівку до нового життя.

*Відділення
хімії та біології,
екології та аграрних наук*

Байдюк Ілона Геннадіївна, учениця 10 класу Г№19

Секція – біологія людини

Науковий керівник: Аносов І. П., д.пед.н., професор

МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

РЕЗЕРВНІ МОЖЛИВОСТІ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ ПІД ЧАС ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Вважаємо тему роботи **актуальною** тому, що серцево-судинна система виконує життєво важливі функції: підтримує гомеостаз організму, забезпечує органи поживними, біологічно активними речовинами, киснем та енергією. Вимірювання показників серцево-судинної системи у стані спокою та після фізичних навантажень дозволяє простежити за її змінами, резервними можливостями, охарактеризувати стан здоров'я дитини. До основних показників серцевої системи відносять: артеріальний та венозний тиск, пульс. За допомогою цих показників можна вирахувати систолічний та хвилинний об'єми серця. Спираючись на зміну показників серцево-судинної системи, можна робити висновки про фізичне здоров'я дитини.

Об'єктом дослідження є серцево-судинна система кровообігу дітей молодшого шкільного віку.

Предметом дослідження є функціональні показники серцево-судинної системи у дітей молодшого шкільного віку.

Мета роботи полягає у дослідженні резервних можливостей серцево-судинної системи після фізичного навантаження.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше проаналізовано індивідуально-типологічні особливості резервних можливостей у дітей молодшого шкільного віку.

Для вирішення поставленої мети й завдань було проведено комплексне дослідження змін показників серцево-судинної системи до і після дії фізичного навантаження. Дослідження проводилося на базі гімназії № 19 м. Мелітополя. Моніторинг оцінки здоров'я серцево-судинної системи здійснювався у 2014 р. Всього було апробовано 60 дітей віком від 6 до 9 років, серед яких 30 дівчат та 30 хлопців. Усі діти пройшли медичний огляд у міській поліклініці та на момент огляду не мали гострих захворювань.

Обстеження дітей проводилось за допомогою визначення показників серцево-судинної системи, таких як показники ЧСС, СТ, ДТ. Вимірювання даних проводилися до і після фізичного навантаження. За допомогою

отриманих результатів, використовуючи формули Старра, були визначені показники СОС та ХОС.

Ні з якоїсь іншої хвороби щорічно не вмирає стільки людей, скільки від серцево-судинних захворювань. Проблема хвороб серцево-судинної системи одна з найголовніших в світі. За оцінками ВООЗ, причиною смерті 61,3% людей є захворювання серцево-судинної системи. 14,8% помирають від онкологічних захворювань. Останні 23,9% - за іншими причинами (наприклад: ДТП, самогубства, хвороби різних органів тощо).

За статистичними даними ВООЗ, в 2000 році від серцево-судинних захворювань померло 16,9 мільйона осіб, що склало 58% всіх випадків смертей в світі. В 2008 році від цих хвороб померло 17,3 мільйона осіб, що склало 60% всіх випадків смертей в світі. В 2012 році коефіцієнт померлих від серцево-судинних захворювань збільшився на 0,2%, тобто становив 17,5 мільйона осіб, що склало 61% всіх випадків смертей в світі. А за даними Державної служби статистики, в 2013 році в Україні близько половини смертей зумовлено серцево-судинними захворюваннями.

Для профілактики серцево-судинних захворювань і боротьби з ними ВООЗ визначила ряд високоефективних заходів. Це дотримання правильного харчування, багатого фруктами і овочами, і уникнення їжі з великою кількістю жирів, цукру і солей. Крім цього, регулярна фізична активність, бажано на свіжому повітрі. Ці правила необхідні для зміцнення серця дитини і її здоров'я.

Серцево-судинна система головним чином здійснює транспорт крові в замкненій трубчастій системі — кров'яній. Крім цього, підтримує гомеостаз організму, забезпечує органи поживними, біологічно активними речовинами, киснем і енергією. До основних показників серцевої системи відносять: артеріальний та венозний тиск, пульс. За допомогою цих показників можна вирахувати систолічний та хвилинний об'єми серця. Показники серцево-судинної системи відображають реакцію організму на навантаження, характеризують рівень фізичної працездатності дитини.

За такими показниками як пульс, систолічний та діастолічний тиск і період відновлення виділяють типи реакції на фізичне навантаження серцево-судинної системи. Існують наступні типи реакцій: нормотонічний, гіпотонічний (астенічний), гіпертонічний, дистонічний та ступеневий. За цими типами характеризують стан здоров'я дитини.

Під час проведення досліджень було встановлено, що з віком показник ЧСС знижується. Підвищена рухова активність, а саме спортивні тренування аеробної спрямованості, сприяють більш швидкому віковому зниженню ЧСС. ЧСС після фізичного навантаження зростає.

Вік	Стать	ЧСС до навантаження	ЧСС після навантаження
6 років	чоловіча	97 уд/хв	99 уд/хв.
	жіноча	94 уд/хв	102 уд/хв.
7 років	чоловіча	93 уд/хв	101 уд/хв.
	жіноча	89 уд/хв	105 уд/хв.
8 років	чоловіча	89 уд/хв	103 уд/хв.
	жіноча	87 уд/хв	100 уд/хв.
9 років	чоловіча	85 уд/хв	102 уд/хв.
	жіноча	85 уд/хв	109 уд/хв.

Так само показник СОС після навантаження значно зростає.

Вік	СОС до фізичного навантаження, мл		СОС після фізичного навантаження, мл	
	дівчата	хлопці	Дівчата	Хлопці
6 років	113,067	114,9	114	124,9
7 років	115,7	115	116,55	123,3
8 років	115,8	115	118,95	117,772
9 років	116	114,743	115,6	118,171

Показник ХОС підвищується у хлопців на декілька одиниць більше, ніж у дівчат. Це свідчить про те, що серцево-судинна система дівчат молодшого шкільного віку більш тренована за серцево-судинну систему хлопців.

У ході роботи було виявлено, що у 50% дітей – гіпотонічний тип реакції серцево-судинної системи, у 23% – гіпертонічний тип, у 5% дітей дистонічний тип, і лише у 22% - нормотонічний тип реакції. Ці результати свідчать про наявність проблем більшості дітей з серцево-судинною системою, які у старшому віці можуть спричинити захворювання серцево-судинної системи. А тому необхідно відреагувати на стан фізичного здоров'я дітей, та прийняти міри по зміцненню фізичного здоров'я школярів.

Андрєєва Вероніка Сергіївна, учениця 10 класу Г№19

Секція – біологія людини

Науковий керівник: Аносов І. П., д.пед.н., професор МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОМАТИЧНОГО СТАТУСУ З САМООЦІНКОЮ ПІДЛІТКІВ

Актуальність теми дослідження кожний віковий період організму характеризується визначеними морфологічними, фізіологічними та психічними особливостями. Морфологічні та психічні особливості людини утворюють складну систему взаємозв'язків. У цю систему входять і зв'язки між зовнішніми особливостями людини і його самооцінкою. Питання зовнішності особливо актуальне в підлітковому віці, саме під час формування психологічних особливостей людини. В наш час особливу увагу фахівців привертає проблема, що стосується принципів аналізу численних параметрів фізичного та функціонального статусу підлітків, у зв'язку з самооцінкою. Вивченню самооцінки підлітків присвячено велику кількість досліджень, проте, взаємозв'язок самооцінки підлітків з їх морфологічними і конституціональними особливостями недостатньо освітлений у науковій літературі.

У даному дослідженні проводився пошук закономірностей в структурі зв'язків між антропологічними та психологічними аспектами самооцінки підлітків. Серед безлічі конституціональних показників найбільший інтерес становлять морфологічні особливості організму підлітків, тому що підлітковий вік є одним із найскладніших періодів розвитку дитини, який вимагає нових ефективних методів виховання і навчання. Саме тому дане дослідження є актуальним.

Мета роботи полягає у дослідження вікових змін показників фізичного розвитку у дітей молодшого шкільного віку.

Для реалізації поставленої мети були виконані наступні **завдання**:

- проаналізувати літературні джерела з даної теми дослідження;
- встановити взаємозв'язок між соматотипом та психічним станом дітей;
- визначити залежність соматотипу та самооцінки з індивідуально типологічними особливостями дитини.

Об'єкт дослідження морфо-функціональні показники розвитку у дітей віком 10-13 років.

Предмет дослідження взаємозв'язок морфо-функціональних особливостей у підлітків з самооцінкою.

Методобіологічною основою послужили дослідження вітчизняних вчених у сфері вікової фізіології дітей молодшого шкільного віку, а саме: І.П. Аносова., Н. Г Сидоряк, Т.І. Станішевська, Л.В. Антоновська [1 -4].

Наукова новизна роботи полягає: у аналізі динаміки фізичного розвитку організму сучасного підлітка.

Висновки. Фізичний розвиток – це динамічний процес змін морфологічних і функціональних ознак організму, які обумовлені спадковими факторами та умовами зовнішнього середовища.

Кожний віковий період організму характеризується визначеними морфологічними, фізіологічними та психічними особливостями. Морфологічні та психічні особливості людини утворюють складну систему взаємозв'язків. У цю систему входять і зв'язки між зовнішніми особливостями людини і його самооцінкою.

В наш час особливу увагу фахівців привертає проблема, що стосується принципів аналізу численних параметрів фізичного та функціонального статусу підлітків, у зв'язку з самооцінкою. Вивченню самооцінки підлітків присвячено велику кількість досліджень, проте, взаємозв'язок самооцінки підлітків з їх морфологічними і конституціональними особливостями недостатньо освітлений у науковій літературі.

У даному дослідженні проводився пошук закономірностей в структурі зв'язків між антропологічними та психологічними аспектами самооцінки підлітків. Серед безлічі конституціональних показників найбільший інтерес становлять морфологічні особливості організму підлітків, тому що підлітковий вік є одним із найскладніших періодів розвитку дитини, який вимагає нових ефективних методів виховання і навчання.

У ході роботи всі антропометричні показники для виявлення соматотипу проводились серед 61 школяра 10 – 13 років, в ранкові години, стандартними інструментами. Встановлення соматотипу проводилось за допомогою використання росто-вагового показника.

У ході дослідження було виявлено, що загальний показник зросту дітей віком 13 років був на 10% більший за показник дітей віком 10 років. Показники зросту та ваги як дівчат, так і хлопців з віком зростали, так порівняно з показниками дітей 10 років, вага тіла тринадцятирічних більша на 23%.

Комплексне морфо-функціональне вивчення конституціональних типів школярів 10-13 років показало, що найпоширенішим був астеничний (67%) конституціональний тип, найменш зустрічаємий – гіперстенічний (3%), нормостенічний конституціональний тип зайняв проміжне положення (30%).

Було встановлено, що у 3% дівчат 10-13 років – високий рівень самооцінки, 67% мають середній рівень самооцінки, а 30% – занижений. У 94% хлопців цього ж віку самооцінка відповідає нормі. Також виявлено, що з віком рівень самооцінки у дітей знижується, що можна пояснити впливом різних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Було встановлено, що до 10-12 років явний зв'язок між самооцінкою і соматотипом не простежується, але з 13 років цей взаємозв'язок починає проявлятися. Також слід зазначити, що дана відповідність більш значуща для дівчат, ніж для хлопців, що вказує на велику значимість фактора зовнішності у формуванні самооцінки.

*Славова Олександра Сергіївна, учениця 10 класу НВК№16
Секція – біологія людини*

*Науковий керівник: Аносов І. П., д.пед.н., професор МДПУ
ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ВПЛИВОМ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження. Дихальна система, постійно контактує з агресивними факторами зовнішнього середовища: (тютюновий дим, хімічні речовини), а також першою вражається при вірусних захворюванні. Рівень захворюваності дітей на хвороби органів дихання залишається сьогодні стабільно високим і не має тенденції до зниження. Так, за даними офіційної статистики в структурі захворюваності дітей до 14 років хвороби органів дихання займають перше місце і складають приблизно 62-65%, у 2003 році рівень захворюваності становив 818,75 на 1000 дітей. За останні десять років кількість захворювань бронхолегеневої системи у дітей зросла майже в 3,6 рази, переважно за рахунок гострих та рецидивуючих запальних процесів верхніх і нижніх дихальних шляхів.

Між дихальною системою і апаратом руху існує тісний фізіологічний і функціональний зв'язок. М'язова діяльність - головний фактор, що змінює функціонування органів дихання в нормальних умовах. При будь-якому захворюванні дихального апарату, що викликає розлади функції дихання, в порядку пристосування організму формуються мимовільні компенсації. Однією

з найбільш поширених реакцій компенсаторних реакцій при недостатності дихання є задишка з частим і поверхневим диханням.

Таким чином, вивчення вікової динаміки функціональних показників системи дихання у дітей молодшого шкільного віку дає можливість визначити фізичний стан здоров'я дитини, спрогнозувати її подальший розвиток, запобігти виникненню різноманітних захворювань. Зусіх показників дихальної системи, найбільш практичне значення мають: дихальний об'єм, життєва ємність легень і функціональна залишкова ємність.

Мета роботи полягає у дослідженні резервних можливостей системи дихання у дітей молодшого шкільного віку під впливом фізичних навантажень зміни функціональних показників дихальної системи у дітей молодшого шкільного віку в стані спокою та під час фізичного навантаження.

Об'єктом дослідження є система дихання дітей молодшого шкільного віку.

Предметом дослідження є динаміка змін функціональних показники дихальної системи у дітей молодшого шкільного віку в стані спокою та під час фізичного навантаження.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- ознайомитися з науковими літературними даними щодо теми дослідження;
- проаналізувати вікові зміни показників дихальної системи у дітей молодшого шкільного віку;
- проаналізувати зміни показників дихальної системи під час фізичного навантаження;
- надати оцінку функціональним особливостям системи дихання у дітей у взаємозв'язку зі станом фізичного здоров'я їх організму.

Методи дослідження: експериментальний, пошуковий, статистичний, порівняльний, соматоскопічний, фізіометричний.

Методологічною основою послужили праці вітчизняних і зарубіжних провідних вчених у сфері вікової фізіології дітей молодшого шкільного віку, а саме Е. В. Осипенко [17], С. Е. Ципленкова [21].

Новизна роботи полягає в аналізі динаміки змін функціональних показників дихальної системи у сучасного школяра під впливом фізичного навантаження.

Висновки. Дихання — одна з основних життєвих функцій, сукупність процесів, які забезпечують надходження в організм кисню, який використовується в окислювально-відновних процесах.

У ході дослідження було підтверджене те, що показники дихальної системи залежать від індивідуальних функціонально-типологічних, анатомічних характеристик організму. Встановлено, що з віком ці показники

зростають. Причинами цього є збільшення зросту дітей, окружності грудної клітини, віку тощо. Було виявлено, що середні показники ЖЄЛ хлопців та дівчат 6-7 років майже однакові, однак з 8 років цей показник у хлопців більший за аналогічний показник у дівчат на 7%. Це пояснюється тим, що розвиток організму хлопців цього віку перевищує розвиток дівчат. Також у ході дослідження було встановлено, що показник життєвої ємності легень з віком збільшується. Так, показник ЖЄЛ зросли на 12% , а показник ЖЄЛ хлопців 14%. Отже, дані ЖЄЛ знаходяться в нормі, що вказує на відсутність проблем дихальної системи.

За даними дослідження дихального об'єму було визначено, що дихальний об'єм дівчат і хлопців 6 років майже однаковий, проте з 7 років спостерігається зміна цих показників. Показники ДО хлопців збільшились на 14%. На відміну від хлопців, дихальний об'єм у дівчат з віком змінювався незначно, та становив у 6 років – 1057 мл, а у 9 років – 983 мл. Незважаючи на ці дані, показники ДО дітей молодшого шкільного віку виходять за рамки норми, що вказує на проблеми з дихальною системою.

У ході дослідження в залежності від реакції дихальної системи на фізичне навантаження було виділено 3 типи дітей.

У порівнянні з показниками життєвої ємності легень 2013 р. у дітей 6-9 років у 2014 році спостерігається явна тенденція зменшення ЖЄЛ, однак зміни знаходяться у межі фізіологічної норми. А показники дихального об'єму як у хлопців так і у дівчат віком 6-9 років продовж 2013, 2014 років дані майже однакові, тобто тенденції зміни не спостерігалось.

***Колеснікова Анастасія Максимівна, учениця 11 класу
ГМ №19***

Секція – зоологія, ботаніка

***Науковий керівник: Подорожний С.М., к.б.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
2 місце***

ВПЛИВ ОСНОВНИХ КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА СТАН СТЕПОВИХ РОСЛИННИХ КОМПЛЕКСІВ

Степові угруповання є одним з найбільш чутливих до кліматичних змін типів екосистем. В Україні з усіх типів ландшафтів у найбільш загрозливому стані знаходиться саме степові біоценози. За останніми даними, середньорічна температура повітря в Україні підвищилася на 0,5-0,6°C, а річна кількість

опадів змінювалася нерівномірно. Зміни клімату викликають різноманітні зміни в систематичній, біоморфологічній, екоценотичній структурі та функціях екосистем, зміщують фенологічні фази вегетації рослин, що призводить до зникнення ендемічних та рідкісних видів. Тому зміни флористичного та ценотичного різноманіття, екобіоморфологічних показників, проективного покриття, динаміка фітомаси та площ рослинних угруповань, ймовірно, можуть виступати як індикатор кліматичних змін. З огляду на можливість прогнозування та розробку системи з охорони степових екосистем в умовах змін клімату на основі аналізу степових рослинних комплексів тема досліджень є актуальною.

Об'єктом дослідження є степові рослинні комплекси півдня України.

Предметом дослідження є динаміка фітомаси степових рослинних угруповань півдня України під впливом кліматичних факторів.

Мета роботи – з'ясувати особливості впливу основних кліматичних факторів на продуктивність степових фітоценозів півдня України.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання **завдань** представлених на слайді.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає у тому, що є одним з кроків на шляху з'ясування впливу кліматичних змін на продуктивність степових рослинних комплексів півдня України. Отриманні данні можуть бути використанні для прогнозування змін складу і продуктивності степових фітоценозів з метою розробки системи охорони степових екосистем.

Вивчення степових рослинних угруповань проводилося у 2012-2013 рр. на території Бердянського району Запорізької області в межах Новопетрівського полігону та урочища Дальні Макорти. Для дослідження вибиралися пробні ділянки прощею від 30 до 60 м² без слідів випасу, сінокосіння і випалив а також застосовувався маршрутний метод. Опис пробних площ проводився за стандартно прийнятими геоботанічними методиками та включав облік видового складу рослинного угруповання, рясність виду за шкалою Браун-Бланке, частоту зустрічі виду, ярусність.

Для визначення фітомаси степових угруповань у межах пробних площ закладалися облікові площадки (1м²).

Ретроспективний аналіз основних кліматичних показників проводили за даними Мелітопольської та Бердянської метеостанцій. На основі цього аналізу нами побудовані кліматограми Госсена- Вальтера для регіону в роки проведення дослідження.

Аналіз сучасної вітчизняної наукової літератури з проблеми свідчить, що основними трансформаціями рослинних комплексів внаслідок зміни кліматичних факторів є наступні: розвиток мезофітів і ксеромезофітів,

представників інтразональної рослинності та адвентивних рослин; активізація завжди наявного в ценозах мезоморфного екобіоморфологічного резерву; широке втручання лігнозних біоморф в степові фітосистеми; підвищення сукцесійного потенціалу степових фітосистем.

Регіональні зміни клімату на Україні відображають в цілому глобальні зміни. За останні 100 років дані 26 метеостанцій України чітко вказують на загальну тенденцію до підвищення середньорічної температури повітря на 0,3-0,7 °С. Зафіксовано специфічний ефект вирівнювання річної суми опадів на фоні зростання середньорічної температури. Тобто у посушливих степових регіонах України з малою сумою опадів їх кількість збільшилася. Проведений нами аналіз даних Мелітопольської метеостанції за 25-ий період (1990-2014 рр.) чітко демонструє зростання середньомісячних температур повітря. Цікавим є факт зростання частки місяців середня температура яких була вище значення середньої багаторічної і відповідне зменшення частки місяців з меншими значеннями температури. Вірогідність даних підтверджує високий коефіцієнт кореляції. Випадання опадів характеризується нерівномірністю і значними коливаннями їх кількості, що призводить до нерівномірного зволоження в різні роки.

У ході проведених досліджень отримані такі результати. Сезонна динаміка фітомаси степових ценозів Новопетрівського полігону, за підсумками наших досліджень в 2012 і 2013 роках, має чіткий пік, з максимумом, який приходить на кінець червня, після чого поступово знижується. Максимальні середні показники фітомаси по всіх площадках Новопетрівського полігону зафіксовані в червні 2013 року - 43,0 ц/га, а мінімальні - в жовтні 2012 р. - 11,0 ц/га.

Загальне проективне покриття ділянок коливалося від 40 до 60%. Основні домінанти: пирій повзучий (*Elytrigia repens*), типчак (*Festuca valesiaca*) і тонконіг вузьколистий (*Poa angustifolia*). Інші види зустрічалися із проективним покриттям менш 5% або одиничне. Зовнішній вигляд ділянок представлено на слайді. На ділянках представлені різні варіанти рослинних асоціацій – з домінуванням *Festuca valesiaca*, з домінуванням *Stipa capilla* + *Festuca valesiaca* або *Elytrigia repens* + *Festuca valesiaca*.

На всіх досліджуваних ділянках полігону нами відмічено розширення й посилення фітоценотичних позицій *Elytrigia repens* у рослинних асоціаціях. Крім того, найбільші абсолютні значення фітомаси спостерігалися саме в чистих пирійних асоціаціях – 57,0 ц/га, а найменші у асоціаціях з домінуванням *Festuca valesiaca*.

Сезонна динаміка фітомаси степових ценозів урочища Дальні Макорти характеризується максимумом, який приходився на червень, після чого

поступово знижується. Максимальні середні показники фітомаси по всіх площадках зафіксовані в червні 2012 року - 49,8 ц/га, а мінімальні - в жовтні 2013 року - 9,2 ц/га. У якості основного домінанта у більш вологому 2012 р. виступала ковила (*Stipa ucrainica*) із ЗПП 10-30%, яка є мезофілом, а у посушливому 2013 р. - *Festuca valesiaca* з проективним покриттям 10-40%, яка є ксерофітом.

Фітомаса пірійних асоціацій заповідних плакорних степів прилеглих територій в 60-ті роки становила, за літературними даними, 47 ц/га, а визначена нами фітомаса асоціацій зросла до 58 ц/га. Можна говорити про існування прямого зв'язку між продуктивністю рослинних асоціацій за останні 50 років та збільшенням кількості опадів і температури повітря.

Посилення фітоценотичної ролі *Elytrigia repens* в плакорних степах регіону також зумовлено зазначеними кліматичними змінами в регіоні та є чітким доказом мезофітизації степів та їх олуговіння. В цьому аспекті отримані нами результати співпадають з деякими літературними даними. Сучасна схема розміщення рослинних асоціацій в степовому регіоні дослідження представлена на слайді.

Наслідками процесів мезофітизації є втрата різноманітності степових асоціацій і заміна їх монодомінантними пірійними асоціаціями з низькою біологічною і біотопічною різноманітністю. Виходячи із цього, нами було спрогнозовано зміни степових плакорних асоціацій Новопетрівського полігону на фоні збільшення кількості опадів, які згодом можуть повністю трансформуватися в лукові ценози з домінуванням *Elytrigia repens*.

Форостьянова Ганна Романівна, учениця 10 класу Г№19

Секція – зоологія, ботаніка

Науковий керівник: Кошелєв О.І., д.б.н., професор МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

3 місце

РОЗМІЩЕННЯ, ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА ОХОРОНА ЧОРНОГО СТРИЖА В МІСТІ МЕЛІТОПОЛІ

Ми вважаємо тему **актуальною**, оскільки постійними жителями наших міст і сіл здавна стали дикі звірі та птахи. На перший погляд здається, що міські умови не підходять для корінних мешканців лісів, полів і водойм. Однак у будь-якому місті зберігаються залишки природних ландшафтів: острівці лісу і чагарників, степи і водойми. У ході зеленого будівництва людина створює

штучні парки і сквери, водоймища та галявини, Чим більше в місті зелених насаджень, газонів і водойм, тим краще підходить він для повноцінного життя людини. І не тільки для нього, а й для різних диких тварин. Видовий склад птахів, співвідношення їх чисельності є хорошим показником екологічного благополуччя міського середовища. Чим більше різних птахів у місті, тим оптимальніше в ньому природні умови. Однак висока чисельність міських, так званих синантропних видів, як домовий горобець, сизий голуб, шпак, грак, сіра ворона свідчать про порушення міського середовища. Корисними для міста птахами є, безумовно, стрижі, що знищують величезна кількість кровосисних та інших комах.

Мета роботи: вивчити сучасне розміщення, чисельність, біологію та поведінку чорного стрижа в умовах міста Мелітополя.

Об'єктом дослідження є чорний стриж, як типовий представник загону Довгокрилі, або Серпокрильцеподібні.

Предмет дослідження: біологія чорного стрижа в умовах р Мелітополя.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що було з'ясовано розміщення, динаміка чисельності і поведінку чорного стрижа в гніздовий і післягнездовий періоди в м Мелітополі, вивчена гніздова біологія.

Польові дослідження проводились у м Мелітополі в 2013-2014 рр. Загальний термін робіт склав 30 днів. При вивченні птахів використовувалися загальноприйняті методики польових екологічних досліджень: кількісний облік птахів і їх гнізд на маршрутах, пробних майданчиках (площею від 1 до 10 га), Веліся візуальні спостереження за поведінкою птахів (табл. 1), їх кормової активністю і взаєминами. Велася реєстрація місць скупчень на ночівлях і місцях годівлі, вівся облік та фотозйомка. Кормову поведінку вивчалось шляхом візуальних спостережень

Таблиця 1

**Тривалість сезону розмноження у чорного стрижа у м. Мелітополі
в різні роки**

Показник	2012	2013	2014
Число обстежених кладок	6	9	15
Початок відкладання яєць першої кладки	4.V	10. V	12. V
Початок відкладання яєць останньої кладки	28.V	6.VI	6.VI
Тривалість відкладання яєць в популяції, дні	25	26	24
Відкладено 95% кладок	11.V-17.V	20.V-28.V	19.V-28.V
Тривалість відкладання яєць, дні	17	19	10

Розміщення в гніздовий період. Чорні стрижі охоче гніздяться у великих і малих містах, таких як Мелітополь. Тут вони більш численні в старих

будинках, де гніздяться під металевими дахами і в щілинах старих кладок каменю чи цегли

Чорні стрижі гніздяться з року в рік переважно на одній і тій же території, по можливості в одному і тому ж гнізді. Зміна місця гніздування, мабуть, відбувається разом із втратою або зміною партнера, а також за умов, що перешкоджають нормальному розмноженню вже сформованих пар. Багаторічні спостереження в 2 гніздових колоніях показали, що гнізда стрижів, щорічно прилітають сюди, постійно розташовані в одних і тих же місцях, під другим рядом блоків дахів будинків. Гніздо розташовується закрито: під черепицею дахів, під металевим і шиферним покриттям, в щілинах і глибоких нішах стін. Відкладання яєць починається в середині травня. Інтервал між відкладкою кожного яйця 1-2 дні, але буває і 6-7 днів. У переважній більшості кладка складається з 2 яєць, значно рідше з 3. Інкубаційний період варіює від 16 до 22 днів. Період насиджування залежить так само, як і період відкладання яєць, продовжується під впливом негативного впливу метеорологічних факторів. Насиджують обидва партнера.

Размещення чорного стрижа в місті залежить від його інфраструктури. Гніздові колонії частіше розміром від 5-150 пар зустрічаються на багатоповерхових жилих будівлях мікрорайонах міського типу забудовлі, а також на будівлях заводських комплексів (до 90% всіх птахів). Найбільші гніздові колонії виявлені на горище 5-9 поверховий студентських гуртожитків. Для годівлі стрижі з міста вилітають рано вранці за межі міста в радіусі 1-6 км. (до 90% птахів).

Скупчення стрижів у післягніздовий період. Післягнездовий період починається у стрижів в кінці червня - початку липня. Залишення пташенятами гнізд происходи дуже дружно, протягом 3-5 днів. Сім'ї стрижів з молодими птахами тримаються перші 1,5-2 тижні після вильоту в районі гніздових колоній поблизу кварталів багатоповерхових будівель. Це цілком зрозуміло, оскільки кам'яні будівлі швидко прогріваються під променями сонця, над ними утворюються висхідні вертикальні потоки теплого повітря, в яких накопичуються дрібні літаючі комахи. Це дозволяє стрижі успішно полювати і навчати навичкам полювання молодих птахів. Батьки продовжують доглядувати молодих птахів-слетков ще 2-2,5 тижнів, сідаючи на короткий час на карнизи будівель.

Найбільш великі скупчення стрижів виявлені нами в 2011-2014 рр. в районі площі Перемоги, перехрестя вул. Шмідта і в районі гуртожитків ТДАТУ. У районах з малоповерховим типом забудови скупчення стрижів в цей період нечисленні.

Чисельність і її динаміка. Визначити численності стрижів в місті виявилось складно в силу їх високої рухливості, освіти временних скупчень в сприятливих місцях, а також масове зникнення на кілька днів за несприятливої погоди навіть у період гніздування. Нами були проведені обліки вибірково на окремих будівель різного типу. Вияснено, що стрижі воліють старі будівлі 50-70-их років, з цегли, в яких багато щілин та тріщин, зручних для спорудження гнізд. В нових цегляних будівлях стриж або повністю відсутній, або влаштовують невеликі колонії під відливами гнізд на рівні 4-7 поверхів. У будівлі, побудовані з бетонних панелей або блоків, стрижі практично не гніздяться.

Були також вибірково проведені обліки на деяких контрольних майданчиках з подальшою екстраполяцією отриманих даних на всю ділянку міста. Як і очікувалося, основними очатами гніздування стрижів в місті опинилися райони багатоповерхового типу настрійки з цегляної будівлі.

Загальна гніздова чисельність чорного стрижа у м. Мелітополі в 2013-2014 рр. Досягала, за розрахунковими даним, 10-15 тисяч пар. Це перша оцінка чисельності для даного виду, яку не обходимо уточнити в наступні роки. По закінченню сезону розмноження чисельність стрижів в місті досягає 40-65 тисяч особин. Похибка досить велика в силу вище зазначених об'єктивних причин. Судячи за загальним станом численності стрижів, вона зберігається в місті в останні 20-30 років на відносно стабільному рівні з істотними річними і сезонні коливання.

Перспективи охорони. Стрижі - унікальні за льотним здібностям птахів, вони влаштовують свої гнізда зазвичай в недоступних місцях, тому у них практично немає ворогів .. Тільки іноді їх в повітрі можуть зловити підсоколик великий і сапсан. Визначальним фактором для гніздування стрижів в містах стала наявність відповідних укриттів в багатоповерхових будівлях. На жаль, архітектура і будівельний матеріал (бетонні панелі і блоки, скляні панелі, пластикове облицювання та ін.), що використовуються для нових будівель, роблять їх не привабливими або непридатними для гніздування стрижів. У м. Мелітополі таких будівель ще мало і вони не визначають стан чисельності стрижів. Зате в місті велику площу (до 80%) займають райони одноповерхової приватної забудови з садово-городніми ділянками. У них для стрижів практично немає умов для гніздування, навіть в 2-3-поверхових будинках-котеджах. Тому в перспективі в цих районах необхідно встановлювати штучні гнізда типу шпаківню або виготовлені спеціально для стрижів.

Отже, можна зробити висновок. що екологічна обстановка в місті сприятлива для проживання і полювання чорних стрижів, рівень забруднення атмосфери не високий, і не позначається поки негативно на чисельності та щільності комах-воздухореїв. Сприяє збереженню високої чисельності стрижів

і те, що вони знаходяться в місті нетривалий час, всього три місяці. Решту часу року вони не прив'язані до конкретного місця, здійснюють кочівлі на величезних територіях і не піддаються впливу людини і пернатих хижаків.

Теоретичне і практичне значення роботи поглядає у тому, що було вперше вивчено просторове розміщення чорного серпокрильця у гніздовий та післягніздовий періоди, встановлений тісний зв'язок цього вида з багатопверховими будівлями старого типа, дана оцінка чисельності стаї у гніздовий період в м. Мелітополі, розроблено рекомендації щодо поліпшення охорони гніздівель чорного стрижа в місті і приміських селах, з контролю та управління його чисельністю.

*Гогунська Софія Володимирівна, учениця 11 класу Г №5
Секція – психологія*

*Науковий керівник: Панадій С.С., практичний психолог
Г № 5
1 місце*

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ КРИЗ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що особистість в юнацькому віці, стикаючись з життєвими кризами, намагається самотійно їх подолати, часто використовує метод «спроб та помилок» і набуває в такий спосіб свій власний досвід їх подолання. Молоді люди не знають, у кого шукати допомоги, або ж не вміють це робити. Тому такий стихійний досвід може породжувати розчарування, нервову напругу, тривогу, невпевненість у собі, а часто і агресивність, негативізм тощо, що, в свою чергу, може негативно впливати не тільки на розвиток особистості, а і на її життєдіяльність, стиль поведінки. На наш погляд, є нагальна потреба в організації цього стихійного процесу через спеціальну підготовку юнаків та дівчат до можливих життєвих криз, їх переживання та психологічного подолання.

Об'єктом дослідження є особливості перебігу життєвих криз в юнацькому віці.

Предметом дослідження є стратегії подолання життєвих криз в юнацькому віці.

Мета роботи полягає у визначенні та описі стратегій подолання життєвих криз в юнацькому віці, а також розробці та апробації програми тренінгу психологічного подолання життєвих криз у даному віці.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- визначено сутність поняття життєвих криз, проаналізовано підходи до їх розуміння, розгляду особливостей переживання та стратегій подолання;
- виявлено стратегії подолання життєвих криз в юнацькому віці;
- досліджено та визначено основні закономірності, гендерно-вікові й особистісні особливості подолання життєвих криз в юнацькому віці;
- розроблено й апробовано програму тренінгу психологічного подолання життєвих криз та складних життєвих ситуацій в юнацькому віці.

Методи дослідження: аналізу та синтезу, статистичні методи обробки експериментальних даних.

Методологічну основу роботи становлять праці Дж. Амірхана «Індикатор копінг-стратегій» в адаптації Н. О. Сироти, «Зручна інтерперсональна дистанція» М. Дюка в адаптації Н. О. Сироти.

Висновки. У роботі виявлено й узагальнено практичне вирішення проблеми подолання життєвих криз, що виявляється у визначенні сутності поняття життєвих криз, аналізі підходів до їх розуміння, описі особливостей переживання та стратегій подолання, основних закономірностей, гендерно-вікових й особистісних особливостей подолання життєвих криз в юнацькому віці. Розроблено та апробовано програму тренінгу психологічного подолання життєвих криз та складних життєвих ситуацій в юнацькому віці (на прикладі учнів старших класів).

Розкриваючи поняття життєвої кризи можна зробити висновок, що загальноприйнятої класифікації не існує. В психологічних дослідженнях виокремлюються різні види криз: вікові, екзистенціальні, життєві, біографічні, духовні, особистісні, психологічні тощо. Загалом, в психологічній науці криза розглядається як вид складної життєвої ситуації або як кризова ситуація і вивчається у сукупності подій, переживань, відносин, поведінки та реабілітації. Життєву кризу утворюють як реальні обставини життя, так і їх сприймання та переживання особистістю.

З'ясовано, що *«психологічне подолання»* включає всі види взаємодії суб'єкта з задачами зовнішнього або внутрішнього характеру – спроби оволодіти чи пом'якшити, звикнути до вимог проблемної ситуації чи ухилитися від неї. Це складний, багатоплановий і багаторівневий процес, що реалізується за допомогою великої кількості способів та стратегій. Вибір особистістю конкретних способів та стратегій психологічного подолання визначається суб'єктивним значенням ситуації, що сприймається і відповідає переважно одній із задач – розв'язанню реальної проблеми або її емоційному переживанню, корекції самооцінки або регулюванню взаємовідносин з людьми.

Розкрито продуктивний підхід до розуміння психологічного сенсу стратегій подолання – це диференційоване уявлення про спрямованість

поведінки людини в ситуації життєвої кризи: на розв'язання проблеми, на переоцінку ситуації, на себе, на інших людей. Такий підхід дозволив систематизувати різноманітні способи подолання та на їх основі, за допомогою якісного аналізу розробити класифікацію стратегій подолання, до якої увійшли: *перетворююча стратегія, стратегія смисло- і цілеутворення, стратегія самовдосконалення, стратегія подолання за допомогою інших людей.*

Встановлено, що на індивідуальний вибір людиною тієї чи іншої стратегії подолання життєвої кризи впливає багато факторів, зокрема, вік. З віком збільшується частота використання стратегій, спрямованих на самовдосконалення, пошук нових сенсів та цілей життя, проте їхнє застосування досить сильно залежить від проблем, з якими зіштовхується людина. Існують і гендерні відмінності у виборі базових стратегій подолання. Юнаки частіше обирають стратегії роботи над самим собою і смисло- та цілеутворення, дівчата – допомоги інших людей.

Щоб психологічно допомогти особистості підготуватися до подолання життєвих криз у майбутньому, було розроблено спеціальний тренінг, який дає змогу юнакам і дівчатам формувати навички аналізу ситуації та вибору відповідних стратегій подолання життєвих криз.

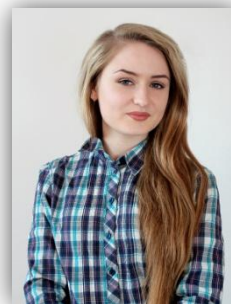
Кандіон Каріна Володимрівна, учениця 11 класу Г№10

Секція – психологія

Науковий керівник: Пижик Г.Г., практичний психолог

Г № 10

3 місце

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що запровадження допрофільної підготовки учнів є одним з основних шляхів модернізації освіти. Допрофільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої підготовки більш конкретними професійно орієнтованими характеристиками мотивів, цілей, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які виступають стосовно учня у вигляді певних вимог. Допрофільну підготовку варто спрямувати на розвиток особистісної активності учнів, переробку некритично засвоєних від дорослих професійних планів й оцінок.

Об'єктом дослідження є процес допрофільної підготовки учнів.

Предметом дослідження є психологічні особливості та умови професійного самовизначення учнів в допрофільній підготовці.

Мета роботи - виявити психологічні умови професійного самовизначення учнів в допрофільній підготовці і апробувати їх у ході експериментальної роботи.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- вивчено основні компоненти допрофільної підготовки учнів;
- досліджено психологічні умови допрофільної підготовки учнів;
- апробовано програму формування готовності учнів до вибору профілю навчання.

Методологічну основу роботи становлять: принцип єдності свідомості і діяльності (Б.Г.Анан'єв, А.В. Брушлинський, О.М.Леонт'єв та ін.), гуманістична теорія самоактуалізації і самореалізації особистості (А.Б.Орлов, А.Маслоу, К.Роджерс та ін.), концепція професійного самовизначення особистості (Н.С.Пряжніков, Т.І.Шалавін та ін.).

Методи дослідження: емпіричні: анкета «Ціннісні орієнтації», тест емоцій (модифікація тесту Басса-Даркі), особистісний опитувальник Айзенка, опитувальник «Веgetативна лабільність», «Профіль» (модифікація карти зацікавлень Голомштока), «Формула професії» (модифікація методики Пряжнікова), методика «Тип мислення», «Ерудит» (методика ШТРР у модифікації Г.Резапкіної), визначення мотивації (за методикою О.Головахи), визначення спрямованості особистості (орієнтаційна анкета), визначення професійних схильностей (методика Л.Йовайши у модифікації Г.Резапкіної), емоційний інтелект ЕС2 (методика Н.Холла у модифікації Г.Резапкіної), експеримент (констатуючий і формуючий), спостереження, бесіди.

Новизна роботи полягає у тому, що виявлена психологічна сутність допрофільної підготовки учнів, яка полягає не тільки у виборі ними освітнього профілю і майбутньої професійної діяльності, але й у пошуку і знаходженні нового змісту у вибраній сфері і побудові засобів реалізації професійних планів.

Особистий внесок у роботу полягає у тому, що розкрита специфіка психологічного супроводу допрофільної підготовки учнів, яка полягає у вирішенні основних задач: моніторинг поглибленої профорієнтації; психологічна діагностика при наборі у профільні класи.

Висновки. Діагностика індивідуально-психологічних особливостей учня, його професійних інтересів, здібностей та схильностей - найважливіший компонент допрофільної підготовки. Результати окремих методик не можна розглядати ізольовано один від одного: інформація, отримана за допомогою одних методик, звичайно доповнюється й уточнюється іншими, дозволяючи рекомендувати учням певний профіль навчання.

Алексєєва Катерина Вадимівна, учениця 11 класу Г№10
Секція – психологія
Науковий керівник: Пижик Г.Г., практичний психолог
Г № 10
2 місце

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У КЛАСНОМУ КОЛЕКТИВІ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що сучасне життя неминуче збільшує будь-які взаємні незгоди та претензії один до одного. Конфліктом, у прямому розумінні цього слова, є будь-яке зіткнення. Конфліктуючі дії, погляди та бажання спричиняють бездумну розтрату часу та сил або навіть взаємне руйнування. Проблема нетерпіння до конфліктів складається з того, що вони незмінно порушують творчу співпрацю і в підсумку призводять до програшу обох конфліктуючих сторін. Проте, життя доводить нам на кожному кроці, що конфлікти супроводжують все наше існування в тих чи інших формах, повністю їх позбутися навряд чи можливо.

Об'єктом дослідження є типи конфліктів.

Предметом дослідження є технології вирішення конфліктів.

Мета роботи полягає в аналізі шляхів виникнення, розвитку і вирішення конфліктних ситуацій в класному колективі.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- вивчено структуру конфлікту та конфліктних ситуацій;
- досліджено різні технології вирішення конфліктів;
- розкрито способи реагування учнів в конфліктній ситуації.

Методологічну основу роботи становлять конфліктологічні підходи: Джині Г. Скот «Контроль емоційної сфери»; Даніель Дена «Чотирьохкроковий метод покращення взаємовідносин»; М.Літвак «Психологічне айкідо»; Уейн Дайер «Привчати інших поводитися з вами так, як ви цього бажаєте» та технології вирішення конфліктів»; Роджер Фішер «Переговори без поразки»; В.Каппоні Т.Новак «Комунікація».

Методи дослідження: організаційні; емпіричні: експериментальні, психодіагностичні, методи активного соціально-психологічного навчання; методи обробки даних.

Новизна роботи полягає у виявленні емпірично обґрунтованих фактів та закономірностей щодо покращення взаємовідносин серед старшокласників за допомогою правил безконфліктного спілкування; перетворення конфліктної ситуації на співпрацю в залежності від обраного стилю поведінки.

Особистий внесок у роботу полягає у тому, що було використано різні технології вирішення конфліктів серед учнів 11 класу; оцінено різні способи реагування учнів в конфліктній ситуації та сформовано домінанту на безконфліктне спілкування.

Висновки. Ігровий тренінг «Бар'єри спілкування» дозволяє розвинути навички спілкування у конфліктних ситуаціях та сформувати навички невербального спілкування, мовних засобів спілкування;

Нами встановлено, що найкраще нейтралізувати конфлікт шляхом позитивних стверджень, при цьому замінюючи негативні звороти мовлення на позитивні та спрямовуючи агресивну енергію на творчу співпрацю.

Ефективна взаємодія можлива тільки в умовах співробітництва на основі взаєморозуміння і взаємної підтримки.

Яцух Карина Олегівна, учениця 11 класу Г№5

Секція – психологія

Науковий керівник: Беляєва О.І., учитель біології Г № 5

3 місце

ВПЛИВ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність теми дослідження. Особливе місце у дослідженні психо-біологічних чинників становлення та розвитку особистості належить темпераменту. Він забарвлює всі психічні прояви індивіда, впливає на темп рухів і швидкість мовлення, визначає перебіг емоцій та мислення, лежить в основі темпу, ритму, швидкості виникнення і стійкості психічних процесів, поведінки молодшої людини. Сьогодні збільшилося число тривожних і дезадаптованих дітей, яким притаманний підвищений рівень невпевненості, емоційна нестійкість, тривога, постійні переживання. Виникнення тривожності у підлітків-випускників пов'язане з відповідальністю за своє майбутнє: випуск зі школи, складання іспитів, ЗНО, профорієнтація. Також, на тривожність учнів впливає політична ситуація в країні, вони хвилюються за власне майбутнє, за майбутнє своєї країни.

Об'єктом дослідження є вплив типів темпераменту особистості на рівень тривожності підлітків.

Предметом дослідження є індивідуально-типологічні властивості темпераменту особистості та соціальні причини його впливу на прояв тривожності.

Мета роботи: з'ясувати причини та фактори виникнення тривожності особистості підлітків, виявити вплив типу темпераменту на рівень тривожності старшокласників.

Для реалізації поставленої мети виконано такі **завдання**:

- на основі глибокого вивчення літератури дати всебічну характеристику теорії темпераменту і вияснити причини виникнення тривожності,
- підібрати методи для визначення типу темпераменту та рівня особистісної тривожності,
- дослідити вплив типу темпераменту на рівень тривожності,
- розробити психологічні рекомендації для профілактики рівня тривожності старшокласників.

Методи дослідження: спостереження, тестування з визначення рівня тривожності і типу темпераменту старшокласників, анамнез, статистична обробка результатів дослідження.

Головні висновки. Дослідження проводились з учнями 10-х класів Мелітопольської гімназії №5 з 15.02. по 15.10. 2014 року. Серед досліджуваних спостерігалися наступні результати: холеричний тип нервової системи – 39,2 %, сангвінічний – 33,05%, флегматичний – 14,8%, меланхолічний – 12,95%. Високий рівень особистісної тривожності характерний для кожного другого досліджуваного старшокласника, помірний рівень тривожності мали 32,4%, а низький – 14,8%. Найбільш високий рівень особистісної тривожності характерний для учнів холеричного типу темпераменту, переважна більшість сангвініків характеризується помірним рівнем тривожності, самий низький рівень тривожності характерний для флегматиків (72,7% респондентів). Серед флегматиків і меланхоліків учнів, які б мали низький рівень особистісної тривожності, не виявлено. Таким чином, знайдено залежність рівня особистісної тривожності учня від типу його темпераменту.

Колодій Ольга Валентинівна, учениця 11 класу НВК№16

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишев В.О., к.т.н., доцент МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

РЕОЛОГІЧНА ПОВЕДІНКА РІДКИХ НАПОВНЕНИХ ПОЛІМЕР-ОЛІГОМЕРНИХ СИСТЕМ

Актуальність теми. Інтенсивний розвиток сучасної промисловості зробив особливо важливим отримання інформації про характеристики ряду матеріалів, серед яких багато нових хімічних сполук, чиї фізичні властивості раніше не були відомі. Це, перш за все, стосується полімерних матеріалів. При конструюванні технологічного та переробного обладнання необхідно добре знати властивості матеріалів, що переробляються. Відомості подібного роду необхідні також для визначення області використання цих матеріалів. Технології одержання та переробки полімерних матеріалів: пластиків, армованих тканинами і волокнами, полімерів, наповнених дисперсними наповнювачами, сумішей і сплавів полімерів – присвячена велика кількість робіт. Проте в них розглядається частіше або хімія і технологія отримання зв'язуючих, а також механізм і кінетику процесів їх полімеризації або поліконденсації, механіку армованих пластиків і композиційних матеріалів [1-9, 16-19, 22-23].

Розгляд іншої сторони проблеми – фізико-хімічної основи одержання композиційних матеріалів, пов'язаної з поверхневими явищами на межі розділу полімер-тверде тіло було вперше дано в монографіях [10-15]. У цих монографіях зроблена спроба запропонувати єдиний фізико-хімічний підхід, заснований на сучасних уявленнях про будову і властивості макромолекул, для розгляду сукупності факторів, що визначають як формування структури наповнених полімерів, так і їх властивості.

На жаль відомості про вплив дисперсних наповнювачів на реологічні властивості концентрованих розчинів олігомерів поодинокі [20-21]. Практично відсутні дані про реологічні властивості полімерних композиційних матеріалів, наповнених відходами промисловості, в першу чергу відходами гальванічних виробництв. Вирішенню цієї проблеми і присвячена ця робота.

Об'єкти дослідження: полімерні композиційні матеріали.

Предмет дослідження: закономірності реологічної поведінки рідких наповнених полімер-олігомерних систем.

Мета дослідження: удосконалення та оптимізація способів переробки полімерних композиційних матеріалів.

Для здійснення мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- вивчити вплив наповнювачів на в'язкість розчинів полімер-олігомерів;
- дослідити вплив скловолокна, скляного порошку і твердих відходів гальванічних ванн хромування на реологічні властивості розчинів епоксидолігомерів і поліестермалеїнатів;
- встановити характер течії полімер-олігомерних систем в широкому діапазоні швидкостей зсуву в залежності від концентрації наповнювача;
- вивчити вплив наповнювача на товщину адсорбційного шару.

Гіпотеза: якщо вивчити вплив дисперсних наповнювачів на реологічні властивості розчинів полімер-олігомерних систем, то це дозволить удосконалити і оптимізувати технологію переробки та отримання полімерних композиційних матеріалів.

Методи дослідження: аналіз науково-технічної і патентної літератури, статистичний, ротаційна вискозіметрія.

Методологічну основу становлять дослідження Ю.С. Ліпатова, О.Я. Малкіна, С.О. Ільїна, М.В. Цебрєнко, Т.І. Хорошилової та ін.

Наукова новизна. Вперше досліджено вплив твердих відходів гальванічних виробництв і склотканини на реологічні властивості і процеси структуроутворення в рідких полімер-олігомерних системах.

Висновки. Реологія полімерів – наука, що вивчає деформаційні властивості полімерних матеріалів. Реологія полімерів розглядає всі типи полімерних систем – від склоподібних полімерів до розбавлених розчинів, хоча у вузькому сенсі термін «Реологія» відноситься тільки до текучих систем.

Введення в розчини полімерів наповнювача призводить до збільшення загальної ступеня структурування систем в результаті того, що частинки наповнювача грають роль додаткових вузлів вже існуючої в розчині структурної сітки.

Важливе завдання реології полімерів – встановлення зв'язків між реологічними властивостями і молекулярною й надмолекулярною структурою полімеру, причому в ряді випадків чутливість реологічних характеристик виявляється набагато вище, ніж традиційні методи оцінки молекулярних параметрів. Це дозволяє використовувати методи реології для контролю якості полімерних матеріалів або технологічних процесів одержання та переробки полімерів..

Встановлено, що ефективна в'язкість наповнених олігоестерів значно зменшується зі збільшенням швидкості зсуву в діапазоні $5-20 \text{ c}^{-1}$. Це вказує на те, що досліджувані системи є структурованими, що проявляється в

непропорційності значень швидкості і напруги зсуву. У той же час при додаванні неактивного наповнювача (твердих відходів гальванічних виробництв) такі структури не утворюються і в'язкість практично не змінюється зі збільшенням швидкості і напруги зсуву.

Виявлено, що із збільшенням швидкості зміни до 140 с^{-1} досягається таке значення швидкості зсуву, при якому інтенсивність зовнішнього впливу на структуру розчину олігоестеру перевищує вплив теплового руху і при подальшому збільшенні швидкості зсуву змін структури не відбувається. Це відповідає режимам течії з постійною найменшою ньютонівської в'язкістю, тобто олігоестерні системи стають ньютонівськими рідинами.

Встановлено, при додаванні неактивного наповнювача (твердих відходів ванн хромування) в'язкість дисперсії в диметилформаміді і в розчинах олігомеру не залежить від швидкості зсуву при вмісті наповнювача менше 25% (по масі).

Виявлено, що для систем наповнювач-полімер спостерігається сильна залежність в'язкості від швидкості зсуву. Експериментальні дані для дисперсій скляного порошку і твердих відходів ванн хромування в ДМФА в межах експериментальної помилки краще всього описуються рівнянням Муні.

Встановлено, що при вмісті наповнювача більше 5,0% товщина адсорбційного шару практично не залежить від його концентрації в розчині. При цьому можливо, відбувається часткове руйнування агрегатів, що призводить в результаті до зменшення товщини адсорбційного шару до деякого кінцевого значення. У досліджених нами системах мінімальна товщина шару становила 0,08 мкм.

Саржан Олександр Сергійович, учень 11 класу ЗОШ №4

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишев В.О., к.т.н., доцент МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

РОЗРОБКА МЕЖОПЕРАЦІЙНОГО АНТИКОРОЗІЙНОГО ПОКРИТТЯ ДЛЯ МЕЖ ОПЕРАЦІЙНІЙ ОБРОБКИ МЕТАЛЕВИХ ВИРОБІВ

Актуальність роботи. Під час експлуатації виробів з металів та їх сплавів доводиться стикатися з явищем руйнування їх під дією навколишнього середовища. Руйнування металів і сплавів внаслідок взаємодії їх з навколишнім

середовищем називається корозією. Корозія металів завдає великої економічної шкоди, Внаслідок корозії виходять з ладу обладнання, машини, механізми, руйнуються металеві конструкції. Особливо сильно піддається корозії обладнання, що контактує з агресивним середовищем, наприклад розчинами кислот, солей.

Об'єкт дослідження: способи захисту металевих виробів від корозії.

Предмет дослідження: дрібні металеві деталі.

Метою роботи є розробка рецептур і технології виготовлення антикорозійного захисного покриття для міжопераційній обробки металевих виробів.

Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- вибрати інгредієнти для антикорозійного покриття;
- розробити оптимальні рецептури антикорозійних покриттів;
- розробити технологію виготовлення і нанесення на металеві поверхні антикорозійного покриття;
- вивчити властивості антикорозійного покриття.

Методологічну основу роботи склали праці Семенової І.В., Жука М.П., Кофанової Н.К., Уліга Г.Г.

Методи дослідження: аналіз науково-технічної літератури, фізико-хімічні методи дослідження корозії.

Новизна роботи. Вперше для антикорозійних покриттів використовували рецептури (на основі водних розчинів мил, розчину бутадієнового каучуку в етилацетаті), які не зустрічались в науково-технічній літературі.

Практична цінність роботи полягає в тому, що розроблені антикорозійні покриття можна використати для міжопераційної обробки металевих деталей на промислових підприємствах.

Особистий внесок. Автором здійснений аналіз літературних джерел з питань підвищення корозійної стійкості металевих виробів, приймав безпосередню участь у проведенні експерименту та обробці одержаних результатів.

Висновки. У ході роботи було розроблено достатньо ефективні антикорозійні покриття. Оптимальні рецептури антикорозійних покриттів: а) розчин мила: 5% розчин ПВС: уротропін = 100 : 20 : 1; б) етилацетат: бутадієновий каучук = 100 : 5. Розроблено дешевий та економічний двокомпонентний склад для нанесення антикорозійного забарвленого покриття на сталеві вироби, основними компонентами якого є: підкислений H_2SO_4 розчин CuSO_4 (82 г/л) та підкислений HCl розчин $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ (800 г/л). Деталі, оброблені антикорозійним покриттям не кородують протягом 6-12 місяців.

Опалько Аліна Іванівна, учениця 10 класу ЗОШ №4

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишев В.О., к.т.н., доцент

МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

3 місце

ЗАКОНОМІРНОСТІ ПЕРЕБІГУ ГАЛОГЕНВМІСНИХ КОЛИВАЛЬНИХ РЕАКЦІЙ

Актуальність роботи. Останні роки увагу дослідників все більш привертають коливальні процеси в хімічних і біохімічних системах. Інтерес до цих процесів значною мірою обумовлений тим, що були виявлені періодичні зміни швидкостей хімічних реакцій в гомогенних системах. Періодичні явища в гетерофазних системах, особливо коливальні каталітичні реакції, достатньо повно інтерпретовані в роботах багатьох авторів [1,3-4,5-6,8-9,11-12,15-17,20].

Але причини і механізм виникнення періодичних явищ в гомогенних хімічних системах багато в чому ще не з'ясовані.

Коливальні процеси в гомогенних системах привабливі для дослідників яскравістю вражень: важко не зацікавитися самочинною регулярною зміною кольору розчину, періодичним вибухом малинового «полум'я». Періодичні (коливальні) процеси в таких системах можуть мати суттєве значення для розвитку загальної теорії хімічної кінетики та багатьох приватних практичних проблем.

Майже одночасно з новим підйомом у вивченні хімічних коливальних процесів періодичні явища були виявлені й в біохімічних системах (коливання концентрації відновлених піридиннуклеотидів, коливальна кінетика ряду стадій гліколізу і т. д.).

Фундаментом робіт з коливальним режимом в хімічних і біологічних системах є теорія нелінійних коливань.

Слід зазначити, що взагалі підхід до біологічних систем з точки зору нелінійної теорії надзвичайно важливий, оскільки відмітною властивістю цих систем є істотна нелінійність, яка проявляється в коливальному характері процесів.

Дослідження періодичних режимів в хімічних і біохімічних системах має велике практичне значення. Зараз важко сказати, чи знайдуть періодичні хімічні реакції застосування в хемотроніці, але важливість врахування періодичних режимів в хімічних реакторах очевидна.

Об'єкт дослідження: галогенвмісні коливальні системи.

Предмет дослідження: закономірності перебігу коливальних реакцій окиснення малонової кислоти броматом в присутності йонів Церію.

Гіпотеза: якщо дослідити вплив фізико-хімічних факторів на перебіг коливальних реакцій окиснення малонової кислоти Калій броматом в присутності йонів Церію, то можна створити принципово нові методики аналізу мікрокількостей речовин та розробити технологію розподілу близьких за своїми хімічними властивостями елементів.

Мета роботи дослідити впливу фізико-хімічних факторів (початкових концентрацій реагентів та температури) на перебіг коливальних реакцій окиснення малонової кислоти броматом в присутності йонів Церію.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- дати визначення поняття «коливальна реакція»;
- проаналізувати класифікацію коливальних реакцій.
- побудувати область існування коливань у просторі початкових значень концентрацій реагентів: церію, малонової кислоти і бромату;
- вивчити якісну поведінку системи в різних точках цього простору;
- дослідити кількісні залежності характеристик коливань від температури.

Наукова новизна. Досліджена поведінку коливальної хімічної реакції окиснення малонової кислоти Калій броматом в присутності йонів Церію. Визначена область існування коливань у просторі початкових концентрацій вихідних реагентів.

Методи дослідження: аналіз наукової-технічної та патентної літератури, фізико-хімічні методи аналізу коливальних реакцій, спектрофотометричний.

Методологічну основу роботи склали праці Белоусова Б.П., Жаботинського А.М., Вавіліна В.О., Гарела Д., Гарела О.

Висновки. Коливальні реакції це реакції, в ході яких концентрації проміжних сполук та швидкість реакції змінюються з певною частотою, тобто коливаються. У загальному випадку амплітуда і частоти коливань можуть змінюватися з часом (коливання загасаючі, наростаючі, модульовані). Коливання концентрацій проміжних сполук можуть бути неперіодичними або мати безупинний спектр.

Коливальні реакції поділяють: на галогенвмістні коливальні системи (ароматні, хлоритні, йодатні), хімічні осцилятори на основі пероксиду водню та йодат-йонів, хімічні коливання, пов'язані з виділенням газу (органічні кислоти, які розкладаються в концентрованій кислоті, реакції з участю нітритної кислоти), ізотермічні коливання та релаксаційні сполуки в газофазних реакціях окиснення CO, H₂.

Визначені області існування коливань при різних концентраціях йонів Церію та бромат-йонів. Перетин при $[\text{Ce}^{4+}]^0 = \text{const}$ має листоподібну форму, тоді як форма перетину при $[\text{BrO}_3]^0 = \text{const}$ близька до еліптичної.

Діапазон початкових значень концентрації реагентів, при яких існує коливальний режим, має близько чотирьох порядків за броматом, більше трьох за церієм і близько трьох за маленовою кислотою.

Типи коливальних режимів в даній хімічній системі істотно залежать від величини початкових концентрацій бромату і маленової кислоти і від значення параметра $\alpha = [\text{BrO}_3] / [\text{МК}]$. Зміна початкової концентрації Ce^{4+} впливає менш істотно.

Оптимальною температурою для демонстрації коливальної реакції окиснення маленової кислоти броматом в присутності йонів Церію є температура 25-30°C. Реакції деякою мірою фоточутливі, і коливання припиняються при сильному освітлюванні.

Войнов Іван Григорович, учень 11 класу ЗОШ№6

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишева О.О., к.х.н., доцент МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

ВИКОРИСТАННЯ ФОТОМЕТРИЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ НІТРОГЕНОВМІСНИХ СПОЛУК У ПРОДУКТАХ СПОЖИВАННЯ

Актуальність роботи полягає в тому, що в сучасних умовах їжа людини є не тільки носієм пластичних та енергетичних матеріалів, а й джерелом компонентів не харчового характеру, серед яких чимало компонентів природного або антропогенного походження. Їжа є джерелом необхідних організму харчових і біологічно активних речовин, але на ряду з цим і джерелом різних ксенобіотиків-радіонуклідів, отрутохімікатів, нітратів, нітритів, мікотоксинів, різного роду біологічних забруднювачів (мікроорганізмів, вірусів, гельмінтів) та інших компонентів здатних завдати шкоди організму людини. Тому питання якісного та кількісного складу їжі є актуальним в умовах сучасної харчової промисловості та вимагає кращого вивчення [1].

Об'єктом даної науково-дослідницької роботи є ковбасні вироби українських виробників.

Предметом дослідження є поняття про харчові добавки, класифікація

харчових добавок, гігієнічний регламентування харчових добавок у продуктах харчування, вплив харчових добавок на організм і здоров'я людини, а також аналіз вмісту нітрат-іонів в ковбасах виробів українських виробників.

Наукова гіпотеза. Якщо, припустити, що вміст нітрат-іонів в ковбасних виробів перевищує норму, то це буде негативно впливати на здоров'я людини

Мета дослідження – визначити вміст нітрат-іонів у ковбасних виробів різних виробників України за допомогою фотоколориметричних методів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати літературні дані про дане досліджуване питання. З'ясувати поняття харчових добавок, розглянути їх класифікацію і вивчити алгоритм проведення гігієнічної регламентації харчових добавок в продуктах харчування, з'ясувати вплив харчових добавок на організм і здоров'я людини;
- оволодіти стандартною методикою визначення нітратів і нітритів, навчитися будувати калібрувальні графіки та визначати концентрацію за допомогою закону Бугера-Ламберта-Бера.
- за допомогою стандартних методик, а саме фотоколориметричного методу визначити вміст нітратів і нітритів в ковбасних виробів різних виробників;
- порівняти отримані дані з ГДК нітратів і нітритів в ковбасних виробів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше визначено вміст нітратів і нітритів в найбільш часто придбаних ковбасних виробів жителями міста Мелітополя.

Висновки. Харчові добавки – це група речовин природного або штучного походження, що використовують для вдосконалення технології отримання продуктів спеціалізованого призначення, або надання харчовим продуктам необхідних властивостей, підвищення стабільності або покращення органолептичних властивостей. Існують різні класифікації харчових добавок. Найбільш поширена класифікація згідно Європейській цифровій кодифікації:

- Е 100–Е 182 – барвники;
- Е 200–Е 299 – консерванти;
- Е 300–Е 399 – антиокисники (антиоксиданти);
- Е 400–Е 449 – стабілізатори консистенції;
- Е 450–Е 499 – емульгатори;
- Е 500–Е 599 – регулятори кислотності, розпушувачі;
- Е 600–Е 699 – посилювачі смаку і аромату;
- Е 700–Е 800 – запасні індекси для іншої можливої інформації;
- Е 900 і далі – антифлавіни, поліпшувачі якості хліба тощо.

Для регламентації харчових добавок та подальшого їх використання в

харчовій промисловості, вони повинні пройти серію взаємопов'язаних лабораторних аналізів. Основна характеристика харчових добавок, що регламентує їх відповідність стандарту є ГДК (гранично допустима концентрація) в них небезпечних речовин.

У ході дослідження оволоділи стандартною методикою визначення нітратів і нітритів у продуктах харчування, а саме ковбасах; навчилися будувати калібрувальні графіки і визначати зміст нітрат-іонів за допомогою закону Бугера-Ламберта-Бера.

За допомогою фото колориметричного методу було визначено вміст нітрат-іонів в ковбасних výroбах, різних виробників України, яке склало:

- ковбаса «Варена з молоком» (виробник ТОВ «ТАВР-ПЛЮС») - 369 мг/кг;
- ковбаса варена «Сімейна» (виробник ТОВ «Дружба народів») - 228 мг/кг;
- ковбаса варено-копчена «Сервелат Фінський» (виробник ТМ «М'ясна ярмарка») - 36,5 мг/кг;
- ковбаса варено-копчена «Свинний делікатес» (виробник ТОВ «Ковбаси КАМО») - 51,5 мг/кг;
- ковбаса варена «Теляча» (виробник ТОВ М'ясна фабрика «Фаворит плюс») - 195 мг/кг;
- ковбаса напівкопчена «Баварські ковбаски» (виробник ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат») - 300 мг/кг.

Порівнюючи отримані дані з ГДК нітрат-іонів в ковбасних výroбах (50 мг/кг) можна відмітити наступне:

- концентрацію нітрат-іонів в границях ГДК має тільки ковбаса «Сервелат Фінський» (виробник ТМ «М'ясна ярмарка» ТОВ «Зоря» м. Дніпропетровськ);
- концентрацію нітрат-іонів не значно перевищуючу ГДК має ковбаса «Свинний делікатес» (виробник ТОВ «Ковбаси КАМО»);
- концентрація нітрат-іонів в ковбасі «Варена з молоком» (виробник ТОВ «ТАВР-ПЛЮС» м. Артемівськ) перевищує в 7,3 рази;
- в ковбасі «Сімейна» (виробник ТОВ «Дружба народів» АР Крим смт Червоногвардійське) концентрація нітрат-іонів перевищує в 4,6 разів;
- в ковбасі «Теляча» (виробник ТОВ М'ясна фабрика «Фаворит плюс» Дніпропетровська область Дніпропетровський район смт Ювілейний) вміст нітрат-іонів перевищує ГДК в 4 рази;
- концентрація нітрат-іонів в ковбасі «Баварські ковбаски» (виробник ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат» м. Мелітополь) перевищує ГДК в 6 разів.

Виходячи з отриманих даних, проглядається чітка залежність між концентрацією нітрат-іонів в ковбасі і її ціною. Чим менша ціна ковбасних

виробів, тим більший в них вміст нітрат-іонів. Це говорить про те, що виробники, заради економії та розширення діапазону покупців, використовують замінювачі м'яса. У зв'язку з цим використовують нітрати для передання товару м'ясного кольору.

Кукенко Русана Романівна, учениця 11 класу ЗОШ №14

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишева О.О., к.х.н., доцент МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

2 місце

ВИЗНАЧЕННЯ САХАРОЗИ В СОКАХ РЕФРАКТОМЕТРИЧНИМ МЕТОДОМ

Актуальність роботи. Життя сучасної людини неможливо уявити без вживання соків. Найчастіше любителями цього напою є діти. Яблучний сік корисний при хворобах печінки, нирок, сечокам'яній хворобі і атеросклерозі. Яблучний сік з м'якоттю містить пектин, який нормалізує роботу кишківника. Його можна пити в досить великих кількостях без шкоди для здоров'я - до літра в день. Але, як і інші кислі соки, він протипоказаний при хворобах шлунка, пов'язаних з підвищеною кислотністю шлункового соку. Натуральні соки містять велику кількість вітамінів і мікроелементів, але є недобросовісні виробники, які їх фальсифікують. Найбільш поширеною фальсифікацією соків є розбавлення натурального напою водою. При додаванні в соки води дегустатори її не помічають у кількості 10-20%, і лише при її додаванні до 50% багато дегустаторів вказують на водянистість смаку. Тому розведення соків водою до 30% практично складно визначити органолептичними або фізико-хімічними методами. Щоб не відчувався водянистий смак, його «підправляють», додаючи цукор і лимонну або яблучну кислоту. Дуже часто дорогі натуральні соки змішують з більш дешевими соками без декларування цього факту (додавання грушевого соку в яблучний та ін.). Також використовують іншу більш дешеву сировину (наприклад, персиковий нектар отримують з нектаринів). У змішаних соках дуже складно виявити співвідношення введення вихідних соків і тому їх фальсифікація практично не визначається. Виробники можуть використовувати нестандартну сировину і напівфабрикати, що піддавалися мікробіологічному псуванню, і застосовувати штучні барвники та ароматизатори для приховування низької якості продукту. Також застосовують і інші види фальсифікації соків (введення добавок, не

передбачених рецептурою; заміна одного типу напою іншим; інформаційна фальсифікація).

Фальсифіковані соки містять у своєму складі крім цукру і барвника, небезпечну речовину – гідроксиметилфурфурол. Гідроксиметилфурфурол – це речовина утворюється при довгому зберіганні або високотемпературній обробці продуктів харчування. Незначні дози пригнічують нервову систему, значні дози викликають судоми, параліч, накопичуються в печінці та порушують обмінні процеси в організмі.

Об'єкт дослідження-натуральні соки виробництва України.

Предмет дослідження – рефрактометричне визначення сахарози у соках виробництва України.

Наукова гіпотеза: якщо вивчити рефрактометричний метод, то це дозволить визначати якість соків.

Мета дослідження - за допомогою рефрактометричного методу дослідити та визначити зміст сухих речовин у соках виробництва України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- вивчити наукову й технічну літературу по темі дослідження;
- з'ясувати теоретичні основи і апаратурне оформлення рефрактометричного методу дослідження;
- навчитися будувати калібрувальні графіки з визначення сахарози у соках;
- визначити наявність сахарози у соках виробництва України і, на підставі отриманих даних, визначити якість продукції;
- порівняти, отримані в ході експерименту дані по вмісту сахарози, із заявленими на етикетках.

Методи дослідження: систематизація і обробка наукової і патентної літератури.

Наукова новизна: вперше самостійно здійснено порівняльну оцінку соків українських виробників за вмістом сахарози.

Висновки. Вивчена наукова і технічна література по темі дослідження. Засвоєні теоретичні основи рефрактометричного методу, вивчена будова рефрактометра. Рефрактометричний метод базується на визначенні масової частки сухих речовин за шкалою рефрактометра при температурі 20°C і застосовується для визначення масової сахарози у безалкогольних напоях, сиропях, концентратах. Досліджено соки фірм: «Садочок», «Наш сік», «Добрий», «Cargi-Sonne», «Джусік», «Сандорик», «Sandora», «Rich». Побудовані калібрувальні графіки з визначення сухих речовин.

Визначено вміст сахарози у соках. Вміст сахарози – це основний показник ступеня концентрації або розведення соків. Вимоги за цим показником залежать від сировини, з якої виготовлений сік, а також від того, натуральний

сік або поновлений .З приводу сахарози – результати двох паралельних вимірювань були ідентичні, що відповідає ДСТУ 4855:2007, відхилення не перевищує 0,1%. В результаті дослідження вдалося виявити, що вміст сахарози у досліджуваних соках відповідає вимогам ДСТУ Р 51433-99 «Метод визначення сахарози».

Встановлено якість соків за вмістом сахарози. Задовільну якість показали: «Capri-Sonne», «Добрий», «Сандорик», «Джусік» і «Rich»; дещо гіршу – «Sandora», «Садочок», «Наш сік». Результати роботи дають підставу стверджувати, що виробники соків «Sandora», «Садочок» і «Наш сік» ОКЗДХ, «Добрий», «Capri-Sonne», «Джусік», «Сандорик», «Rich» сумлінно і ретельно ставляться до вибору сировини і технологій виготовлення соків, тому можна рекомендувати споживачам вибирати в якості продукції здорового харчування соки цих фірм: «Садочок» містить 7,3% сахарози, «Наш сік» – 7,7%, «Добрий» – 10%, «Capri-Sonne» – 11,3%, «Джусік» – 10%, «Сандорик» – 9,3%, «Sandora» – 8,6%, «Rich» – 10%.

Порівняли отримані дані дослідження, зробили висновок про те, що найкращим соком за змістом сахарози є сік «Capri-Sonne». Отже, в Україні потрібно створити єдину нормативну базу оцінки якості соків за всіма можливими показниками. Тому що це дасть змогу і підстави вимагати від виробника зазначати на етикетці продукції показники, що визначають її якість. А кожен споживач мав би повну інформацію про продукцію і був би впевнений у безпеці вживання соків.

Узунова Дар'я Ігорівна, учениця 9 класу ЗОШ №4

Секція – хімія

Науковий керівник: Хромишева О.О., к.х.н., доцент МДПУ

ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН

3 місце

ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІВАЛЕНТНИХ КОАГУЛЯНТІВ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ВОДНИХ РОЗЧИНІВ ВІД ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН

Актуальність проблеми. Очищення стічних і промислових вод від поверхнево-активних речовин є одним з факторів антропогенного забруднення водних об'єктів, які використовуються як джерела господарсько-питного і рекреаційного водокористування населенням.

Виробництво й асортимент поверхнево-активних речовин (ПАР) в усьому світі з кожним роком збільшується. Зростання виробництва ПАР і

використання їх у багатьох галузях промисловості і сільського господарства призвело до неминучого накопичення ПАР в стічних водах [1-3,7].

В Україні зараз дуже гостро стоїть питання очищення стічних вод від ПАР, які завдяки своїм специфічним властивостям знаходять широке використання в багатьох галузях [1].

Найбільш поширені аніонні ПАР, тому що на їхній основі виробляють синтетичні миючі засоби (СМЗ) як для потреб населення, так і для галузей промисловості [5]. Неминуче збільшення вмісту ПАР в стічних водах значно погіршує санітарно-гігієнічний стан поверхневих джерел води. Потрапляючи у водоймища, ПАР гальмують хімічні процеси очищення стічних вод, знижують ефективність відстоювання, утворюють стійку піну. Крім того, вода в присутності ПАР набуває неприємного присмаку і запаху. Так, досить 0,3-0,4 мг/л ПАР, щоб у річній воді відчувався гіркий присмак [3,4,6].

Об'єкти досліджень: водні розчини аніонних поверхнево-активних (додецилсульфат натрію) речовин.

Предмет дослідження: фізико-хімічні закономірності коагуляційного очищення водних розчинів від поверхнево-активних речовин за допомогою солей алюмінію та феруму.

Метою дослідження є порівняння ефективності солей полівалентних металів при коагуляційному очищенні водних розчинів від аніонних поверхнево-активних речовин (додецилсульфат натрію)

Завдання, вирішення яких потрібне для досягнення мети:

- вивчити теоретичні основи очищення водних розчинів та стічних вод за допомогою коагулянтів;
- визначити концентрацію (дозу) коагулянтів, а саме $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$ та $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ для очищення водних розчинів від поверхнево-активних речовин і їх вплив на ступінь виділення;
- встановити оптимальні температури для виділення поверхнево-активних речовин у присутності коагулянтів.

Гіпотеза. Якщо вивчити основні фізико-хімічні закономірності коагуляційного очищення водних розчинів від поверхнево-активних речовин, то це дозволить оптимізувати процеси очищення стічних вод і технічних розчинів промислових підприємств.

Наукова новизна. Наукова новизна реалізована у коагуляційному очищенні водних розчинів від поверхнево-активних речовин за допомогою різних коагулянтів.

Методи дослідження. Використовувалися наступні методи: коагуляційний, фотометричний, йонометричний, аналіз наукової і патентної літератури.

Методологічну основу дослідження скали праці Когановського А.М., Клименко Н.А.

Висновки. Визначені теоретичні основи коагуляційного очищення водних розчинів, встановлено вплив природи коагулянту, дози та температури водних розчинів на ступінь коагуляційного виділення додецилсульфату натрію.

Вживання коагулянтів, вимагає, аби розчинність продуктів гідролізу була б мінімальною. Що визначається, головним чином, значенням рН середовища, концентрацією, температурою.

Очищення води із застосуванням коагулянтів $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$ та $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ є наслідком одночасно протікаючих процесів: хемосорбції, утворення малорозчинних комплексів, їх полімеризації і кристалізації, флокуляції взаємодії поліядерних формацій, що утворилися, з поверхнею дисперсної фази. Комплекс процесів, що протікають при гідролізі коагулянту, наводить до полімеризації і кристалізації продуктів гідролізу, утворення малорозчинних коагулянтів, які обволікають частки суспензії і, об'єднуючись, утворюють агрегати, здібні до осадження.

Дослідження по виборі оптимальних концентрацій коагулянтів показали, що в області концентрацій ДДСН від 5 до 200 мг/л оптимальні дози сульфату алюмінію і хлориду заліза (III) лежать в інтервалі концентрацій від 100 до 150 мг/л. Що зв'язано, на наш погляд, із швидкістю утворення продуктів гідролізу коагулянтів, а також величиною адсорбції додецилсульфату натрію на поверхні пластівців гідролізованого коагулянту, оскільки частки аморфного осаду мають сильно розвинену поверхню і велику адсорбційну здатність.

Експериментально встановлено, що оптимальною концентрацією (дозою) коагулянтів $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$ и $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ для виділення додецилсульфата натрію з водних розчинів є 150 мг/л.

Встановлено, що якнайповніше додецилсульфат натрію виділяється з розчинів, температура яких не перевищує 20°C . Із зростанням температури від 10°C до 20°C значно підвищується швидкість гідролізу коагулянтів, що у свою чергу наводить до зростання кількості пластівців, що утворюються та збільшення адсорбції і осадження додецилсульфат натрію. При подальшому збільшенні температури розчинів відбувається руйнування утворених пластівців, внаслідок збільшення хаотичного руху частинок.

Результати проведених лабораторних досліджень з коагуляційного очищення водних розчинів аніонних поверхнево-активних речовин показали, що запропонований метод є перспективним і відносно дешевим методом очищення стічної води, а запропоновані коагулянти є досить ефективними за даних умов.

Марченко Катерина Юрійвна, учениця 10 класу Г№5
Секція – екологія
Науковий керівник: Гончарова Л.В., учитель біології
Г № 5
2 місце

РОЛЬ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ В УРБОЕКОСИСТЕМАХ НА ПРИКЛАДІ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ ТА ПРОЕКТНА ПРОПОЗИЦІЯ ЩОДО БЛАГОУСТРОЮ ПАРКУ НДІ ЗРОШУВАЛЬНОГО САДІВНИЦТВА ІМ. СИДОРЕНКА.

Актуальність теми. Сучасна екологічна ситуація в південних регіонах України в цілому та в Запорізькій області зокрема характеризується як складна.

У відповідності до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» поняття «екологічна безпека» визначається як стан захищеності кожної окремої особи, суспільства, держави і навколишнього середовища від надмірної екологічної небезпеки. Протягом останніх років в Україні здійснювались певні кроки у напрямку екологічного планування на місцевому рівні. Одним із цих заходів є планування території зеленої зони, яка є необхідним компонентом кожного міста. Задача стоїть не в тому, щоб просто саджати дерева, кущі та інші рослини, не просто озеленяти території, а створювати і формувати високоефективні в екологічному відношенні та стійкі до умов неблагоприємної середовища існування.

Зелені насадження – це один з найбільш важливих компонентів урбоєкосистем. Основними елементами озеленення є парки, сади, набережні, бульвари, сквери, території житлових і промислових районів, пришкільні ділянки. Головні функції зелених насаджень сучасного міста – фільтруюча, шумопоглинаюча, рекреаційна, структурно-планувальна, декоративно-художня та інші.

Невід'ємною складовою частиною озеленення міста є також приміські ліси, лісопарки, меліоративні комплекси, які сприяють поліпшенню мікроклімату міста і санітарного стану повітряного басейну, що створює сприятливі умови для населення. Всім відома велика роль зелених насаджень в очищенні повітря міст. Так, дерево середнього розміру за 25 годин відновлює стільки кисню, скільки необхідне для дихання трьох чоловік. За один теплий сонячний день гектар лісу поглинає з повітря 220-280 кг вуглекислого газу і виділяє 180-200 кг кисню. Зелені насадження знижують концентрацію шкідливих газів, рівень шуму. За їх допомогою можна регулювати вологість та температуру повітря.

Зелені насадження добре осаджують частинки пилу, а саме – один гектар дерев хвойних порід затримує за рік до 40 т пилу, а листяних – близько 100 т. [10]

Зелені рослини відіграють важливу роль в естетичному житті людини. Зелене листя, барвиста гамма квітучих рослин, їх аромат, химерна гра світла і тіні, заспокійливе шелестіння листя – все це створює у людини приємне відчуття спокою, знімає нервову напругу, покращує настрій.

Зростаюча потреба населення міст у відпочинку вимагає дій, щодо розширення зелених зон.

Оскільки зелена зона є необхідним компонентом кожного міста, її площа і структура повинні відповідати статусу міста щодо існуючих Державних норм. Відповідність цим нормам є частиною управління екологічною безпекою, тому **мета дослідження** полягає у вивченні зеленої зони міста Мелітополя, відповідності Державним будівельним нормам і розробки механізмів фінансування її благоустрою.

Відповідно до мети наукової роботи були поставлені такі **завдання**:

- систематизувати та обробити джерелознавчу базу роботи, а саме – нормативні документи, навчальні програми, підручники і посібники з метою дослідження;
- проаналізувати значення та структуру зеленої зони міста;
- розглянути екологічне та санітарно-гігієнічне значення зелених насаджень;
- розглянути функції зеленої зони, значення та класифікацію фітоценозів для покращення стану міського середовища;
- виявити відповідність озеленення території зеленої зони міста Мелітополя за Державним будівельним нормам та зробити розрахунки;
- розробити проектну пропозицію щодо устрою зеленої зони міста Мелітополя.

Об'єктом дослідження є зелені зони міських екосистем.

Предметом дослідження є відповідність стану зеленої зони існуючим Державним нормам; функціонування зеленої зони м. Мелітополя та перспективи її розвитку.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань були застосовані такі методи: інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого здійснювалися вивчення, аналіз і синтез наукових праць, нормативних документів, навчальних програм, підручників і посібників, з узагальненням екологічних знань; експериментальний метод, який забезпечив збір кількісних даних щодо зеленої зони м. Мелітополя; статистичний метод, що допоміг у проведенні розрахунків нормативних розмірів площі зеленої зони у відповідності до чисельності населення міста Мелітополя.

Наукова новизна. У роботі розглядається структура, функції, значення та норми зелених насаджень, а також принципи створення і виділення зелених зон. Розраховані показники зелених насаджень м. Мелітополя та їх відповідність до Державних будівельних норм. Розроблено авторський науковий проект щодо механізмів фінансування по благоустрою зеленої зони м. Мелітополя.

Висновки. Рослинність відновлює навколишнє середовище: забезпечує комфортність умов проживання людей у місті, регулює газовий склад повітря і ступінь його забрудненості, пом'якшує кліматичні характеристики міських територій, знижує вплив шумового фактору та є естетичною з точки зору людини. Тому, враховуючи велике санітарно-гігієнічне та естетичне значення зелених насаджень, питанню озеленення населених пунктів області повинна приділятися велика увага. Але зараз, коли ціни й тарифи на матеріально-технічні ресурси збільшуються набагато швидше, ніж збільшується кількість коштів на благоустрій та озеленення, обсяг робіт по створенню нових зелених насаджень набагато зменшився.[6,30]

На основі аналізу літературних джерел щодо ролі зелених насаджень в урбоєкосистемах нами досліджено зелену зону міста, яка лише частково виконує функції автотрофного компоненту урбоєкосистем. Вона не є продуцентом для міста, тому виконує специфічні функції, а саме: кисневозбагачувальну, фільтруючу, шумопоглинаючу, іонізуючу, фітонцидну та естетичну.

У науковій роботі розглянуто екологічне та санітарно-гігієнічне значення зелених насаджень, структура і функції зеленої зони, а також значення та класифікація фітоценозів для покращення стану міського середовища.

Проаналізовані законодавчі та нормативні акти щодо управління екологічною безпекою міста, такі як: Закон України «Про охорону навколишнього середовища», Закон України «Про охорону атмосферного повітря», Закон України «Про рослинний світ», «Водний кодекс України», «Земельний кодекс України», «Лісовий кодекс України», Кодекс України «Про надра», Державні будівельні норми України.

Виявлено необхідність озеленення території м. Мелітополя Державним будівельним нормам.

Проведені розрахунки зеленої зони м. Мелітополя та визначена оптимальна площа зелених насаджень (2410,5 га), а в наявності маємо 2059 га, тому «брак» території складає 351, 5 га. Встановлена кількість зелених насаджень на 1 жителя міста, що складає $24,1 \text{ м}^2$, а фактично є $5,3 \text{ м}^2$. Тому зроблено висновок, що зелена зона міста Мелітополя не відповідає Державним нормам, хоча в

літературних джерелах місто Мелітополь визначається як один з найсприятливіших озелених міст України. [32]

За даними міськвиконкому відомо, що дерево діаметром 6 см коштує 62 грн., від 17 до 30 см – від 200 до 600 грн., більше 70 см-1400 грн. Тому в м. Мелітополі не виконується якісний ремонт зелених насаджень – дуже мало коштів на це відраховує міськрада.

Розроблена проектна пропозиція щодо благоустрою зеленої зони м. Мелітополя.

Драгоєв Руслан Юрійович, учень 11 класу ЗОШ№7

Секція – лісознавство

*Науковий керівник: Подорожний С.М., к.б.н., доцент
МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце*

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕНДРОФЛОРИ М. МЕЛІТОПОЛЯ: РІЗНОМАНІТТЯ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Актуальність теми роботи. Деревні насадження покращують мікроклімат міської території, створюють гарні умови для відпочинку на відкритому повітрі, охороняють від надмірного перегріву ґрунт, стіни будинків і тротуари. Це може бути досягнуто за рахунок збереження природних зелених масивів.

Головними функціями зелених насаджень найчастіше виступають санітарно-гігієнічна, рекреаційна, декоративно-художня (естетична) пізнавальна та інші [1].

Дуже гостро стоїть проблема створення багатофункціональних зелених насаджень і м. Мелітополі. «Авральний» непродуманий характер посадки деревних насаджень, використання невідповідного посадкового матеріалу та видового асортименту, стали причиною низки негативних явищ в житлово-комунальному господарстві міста (пошкодження дорожнього покриття та повітряних ліній електромереж, розміщення насаджень на інженерних комунікаціях, несвоєчасний догляд за насадженнями, низький естетичний рівень вуличних деревних насаджень та ін.). Яскравим висвітленням всіх негативних явищ, стосовно деревних насаджень в м. Мелітополі, став буревій, який пройшов в місті наприкінці вересня 2014 року, коли були повалені і пошкоджені більше тисячі дерев.

Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану дендрофлори м. Мелітополя і розробка на цій основі низки заходів, щодо оптимізації та догляду

за зеленими насадженнями.

Для досягнення поставленої мети нами будуть вирішені такі **завдання**:

- дати фізико-географічну та територіально-адміністративну характеристику міста Мелітополя;
- визначити сучасний видовий склад дендрофлори м. Мелітополя та її структуру;
- провести інвентаризацію крупних масивів деревних насаджень в межах міста Мелітополя;
- запропонувати шляхи оптимізації деревних насаджень для запобігання негативних явищ в житлово-комунальному господарстві м. Мелітополя

Об'єктом дослідження є сучасна дендрофлора міста Мелітополя.

Предметом дослідження виступають: видовий склад деревних насаджень м. Мелітополя, інвентаризаційні показники дерев та чагарників, сформована система розміщення деревних насаджень.

Наукова новизна роботи. Дендрофлора міста Мелітополя ніколи не була об'єктом спеціального вивчення. Представлена робота є першим етапом формування цілісної системи знань про дендрофлору міста і роль окремих видів в її формуванні.

Висновки. Аналіз кліматичних та ґрунтових характеристик міста свідчить проте, що в умовах Мелітополя можна культивувати досить значний видовий діапазон посухостійких і відносно теплолюбних породи дерев і чагарників.

Загальна площа зелених насаджень м. Мелітополя становить 2,2 тис. га. До загальної площі зелених насаджень включені території приватного сектору (займають приблизно 70% міської території) і промислові сади, які знаходяться в межах міста і займають приблизно 10% його території. Сьогодні на одного міського жителя доводиться 17,2 м кв. зелених насаджень.

Дендрофлора міста Мелітополя характеризується значним видовим різноманіттям. За період досліджень нами зареєстровано 138 видів деревних та чагарникових видів у складі 42 родин.

За час наших досліджень, у дендрофлорі міста Мелітополя, нами відмічено 18 видів представників відділу *Pinophyta* у складі п'яти родин - *Pinaceae*, *Cupressaceae*, *Ginkgoaceae*, *Ephedraceae* та *Taxaceae*. Найбільш розповсюдженими серед голонасінних видами є *Picea pungens*, *Pinus pallasiana*, *Juniperus virginiana*, *Platycladus orientalis*, *Juniperus sabina*. До екзотичних видів голонасінних можна віднести *Pinus excelsa*, *Juniperus pignea*, *Chamaecyparis lawsoniana*, *Ginkgo biloba* та *Ephedra arborea*.

Чагарники відділу покритонасінні, в межах території дослідження, репрезентовані 68 видами у складі 27 родин. Систематичний спектр складають

одинадцять родин на які приходить більше 2/3 (73,3 %) всіх чагарникових видів це *Rosaceae*, *Caprifoliaceae*, *Fabaceae*, *Hydrangeaceae*, *Oleaceae*, *Caesalpiniaceae*, *Salicaceae*, *Berberidaceae*, *Cornaceae*, *Vitaceae* та *Lamiaceae*. Інші 16 родин *Simaroubaceae*, *Ulmaceae*, *Polygonaceae*, *Araliaceae*, *Paeoniaceae*, *Rhamnaceae*, *Tamaricaceae*, *Ericaceae*, *Ebenaceae*, *Bignoniaceae*, *Malvaceae*, *Buxaceae*, *Euphorbiaceae*, *Grossularaceae*, *Mimosaceae* та *Rutaceae* представлені тільки одним видом. За нашими спостереженнями найчастіше в озелененні міста використовується 27 видів декоративних чагарників - тобто 39,7% від загальної кількості.

Дерева з відділу покритонасінні, в адміністративних межах міста, репрезентовані 55 видами у складі 17 родин. З них в озелененні міста використовується майже традиційний набір, який складається лише з 21 виду. Найбільш чисельними є види дерев з родин *Rosaceae* (9 видів / 16,7%), *Salicaceae* (6 видів / 10,9%), *Fagaceae* (6 видів / 10,9%), *Aceraceae* (5 видів / 9,1%), *Fabaceae* (4 види / 7,2%), *Oleaceae* (4 види / 7,2%), *Ulmaceae* (3 види / 5,5%), *Moraceae* (3 види / 5,5%). Представники інших родин представлені у флорі двома або одним видом.

Рекомендації виробництву:

- більш широко використовувати для озеленення ялівець віргінський, який при належному догляді (стрижка, дощування крони, підживлення) сповна міг би замінити в озелененні такі "проблемні" види як туя західна та ялівець китайський. На відміну від ялівцю віргінського вони дуже погано переносять літню спеку і крім того аналогічний посадковий матеріал, вказаних видів, значно дорожчий;
- рекомендувати для створення зелених живоплотів в місті широкогілочник східний, який добре переносить стрижку, а живоплоти з цього виду мають високу естетичну якість;
- для поповнення асортименту чагарникових видів, які цвітуть у другій половині літа, використовувати в озелененні міста гібіск сірійський, який володіє високими естетичними якостями під час цвітіння, починаючи з другої половини літа і майже до перших осінніх заморозків;
- ширше використовувати в озелененні міста садові форми дерев з компактними, різної геометрії крони, таких видів як клен польовий, клен несправжньо-платановий, ясен звичайний;
- повністю заборонити використання в алейних посадках *Populus bolleana*, а існуючі посадки замінити "компактними" деревами інших видів;
- рекомендувати для більш широкого використання в озелененні дуб північний, який на відміну від дубу звичайного характеризується більш швидким ростом, гарною кулястою кроною і стійкістю до борошнистої роси.

*Відділення
математики,
фізики і астрономії
,
комп'ютерних наук*

*Петрищевський Сергій Сергійович, учень 11 класу Г№10
Секція – астрономія та астрофізика
Науковий керівник: Єремєєв В.С, д.т.н., професор МДПУ
ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
1 місце*

РОЗРАХУНОК ТРАЄКТОРІЇ РУХУ НЕБЕСНИХ ТІЛ

Актуальність теми дослідження. У Сонячній системі, окрім планет та їх супутників, присутня велика кількість малих небесних тіл – астероїдів, комет тощо [2]. Задача розрахунку траєкторії їх руху є предметом небесної механіки і важлива для астрономічних спостережень та наукових досліджень Сонячної системи, включаючи дослідження можливості їх зіткнення із Землею.

Мета роботи полягає у розробці методики розрахунку траєкторії руху малих небесних тіл та вивчення особливого випадку зіткнення них із Землею.

Об'єкт дослідження: малі небесні тіла Сонячної системи.

Предмет дослідження: гравітаційна взаємодія та траєкторії руху малих небесних тіл.

Для реалізації поставленої мети було виконано такі **завдання**:

- визначено постановку задачі двох, трьох та багатьох тіл і способів розрахунку їх траєкторій;
- розроблено метод розрахунку траєкторій небесних тіл за допомогою алгоритмічної мови C#;
- досліджено можливість зіткнення малих небесних тіл із Землею за допомогою розробленого методу та знайдено умови цього при змінних параметрах.

Методологічну основу дослідження склали праці з астрономії [2], фізики [3], програмування [1], що визначають математичну постановку задачі для трьох тіл та способи розрахунку траєкторій небесних тіл.

Методи дослідження: аналітично-описовий, аналіз, синтез і кількісних підрахунків.

Новизна роботи полягає в аналізі можливості падіння малих небесних тіл на Землю.

Особистий внесок у роботу полягає у дослідженні умов та закономірностей параметрів малих небесних тіл при визначенні можливості зіткнення із Землею.

Висновки. На підставі розробленого методу розрахунку траєкторій небесних тіл визначено умови можливості зіткнення малих небесних тіл із Землею. Знайдено закономірності в параметрах цих тіл для випадку зіткнення.

Тригуб Євген Олегович, учень 9 класу НВК№16
Секція – прикладна математика
Науковий керівник: Рак Л.О., асистент кафедри
математики та фізики МДПУ ім. Б. Хмельницького,
науковий керівник МАН
2 місце

РОЗРОБКА ПРОЕКТУ «ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА ШКОЛИ»

Актуальність. Діти вчаться взаємодіяти у суспільстві за допомогою багатьох різних форм співпраці. Однією з таких форм є діяльність шкільного самоврядування і президента школи особисто. Вибори президента школи відбуваються періодично та переможці щоразу мають щось спільне. Було поставлено питання: чи вибір президента відбувається випадково, та з якою ймовірністю саме ти зможеш отримати більшість голосів. Дослідивши фактори, що впливають на вибір президента, дійшли висновку, що кандидат повинен мати перелік якостей, яким надає перевагу суспільство. Виходячи з того, що кожна людина володіє цими якостями у різній мірі, можна зробити прогноз ймовірності перемоги конкретної особистості над іншими. У цьому і полягає сутність наукової роботи. Дослідження факторів, які впливають на вибір президента дуже цінне, адже аналіз діяльності і програми кожного кандидата в президенти школи дозволяє з певною ймовірністю передбачати результати виборів. Тому розробка проекту «Вибори президента школи» є дуже актуальною.

Об’єктом дослідження в роботі стала вагомість факторів, які впливають на вибір президента школи. Для їх вивчення і систематизації було проаналізовано передвиборчі програми усіх кандидатів у президенти шкільного самоврядування та за допомогою опитувань школярів визначено відносну цінність кожного пункту програми у процентах позитивних відгуків на кожен з них. Також визначено інші психологічні аспекти, що можуть вплинути на кількість голосів у підтримку кандидата, складено їх перелік і вираховано процент їх впливу на результат виборів.

Предмет дослідження - діяльність кандидатів в президенти школи, їх агітаційні програми та поведінку (здатність бути лідером, справляти належне враження).

Мета роботи: розробка проекту «Вибори президента школи», що дає можливість зробити математично обґрунтований універсальний прогноз результату виборів шкільного президента серед декількох кандидатів.

Для реалізації мети роботи поставлено наступні **завдання:**

- дослідження та аналіз факторів, які впливають на результати виборів президента школи;
- визначення основних положень теорії математичного аналізу, що будуть застосовуватися у підрахунках;
- обробка даних попередніх виборів шкільного президента за допомогою дібраного математичного апарату, складання таблиць відповідних значень вагомості факторів вибору;
- створення алгоритму швидкого підрахунку проценту вірогідності виграшу кандидата на виборах для прогнозування їх результатів;
- формування переліку бажаних і необхідних пунктів виборчих програм, що забезпечать найбільший процент голосів даному кандидату в шкільні президенти;
- апробація результатів дослідження;
- розробка універсального проекту «Вибори президента школи».

Методи дослідження: аналізу і синтезу, аналітично - описовий, спостереження.

Методологічну основу роботи складають праці зі статистики та обробки даних, застосування методів аналітичних статистичних досліджень.

Практичну частину побудовано на основі вимог до кандидатів в президенти школи, а також результатів виборів у президенти школи №16 м. Мелітополя у 2007-2012 н.р., апробовано та узагальнено під час виборів 2014 р.

Новизна роботи полягає у розробці універсального проекту «Вибори президента школи».

Висновки. Наукова робота присвячена дослідженню факторів, які впливають на вибір людиною особистості, яка впродовж встановленого терміну буде допомагати вирішувати і впливати на питання різних сфер соціального життя. Іншими словами, було проведено дослідження факторів впливу на учнів середніх і старших класів передвиборчої агітації, особистих якостей кандидатів на місце президента школи.

За основу були взяті статистичні дані у відсотках факторів, які впливають на результати виборів президента країни. Оскільки процес виборів президента школи можна вважати зменшеною моделлю президентських перегонів у масштабі країни, допускається, що отримані статистичні дані можна використовувати як основу побудови виборчої кампанії кандидата в шкільні президенти.

В роботі було з'ясовано, що вибір учнів спирається на такі основні пункти: власні погляди на доцільність запропонованих кандидатом реформ; ставлення виборця до особистості кандидата; думка більшості друзів.

Зазначимо, що математичною основою статистичних розрахунків, які використовувалися в роботі, є знаходження середнього арифметичного, знаходження відсотків від числа, знаходження складного відсотка та деякі відомості з теорії ймовірності.

Проаналізувавши передвиборчі програми учнів, які балатувалися на місце президента школи в місті Мелітополі, а також в деяких школах інших міст України помічено, що у багатьох кандидатів містяться ідентичні або дуже близькі пункти. Від наявності у програмі саме тих пунктів, яким надає перевагу більшість виборців, вмілого акцентування уваги на них залежить кількість відданих за нього голосів.

В ході анкетування учнів та вчителів НВК №16 м. Мелітополя з'ясувалося, що цінності запропонованих агітаційних програм для вчителів відсотково вищі, ніж у учнів цієї школи, з чого можна зробити висновок, що дисципліна, порядок та дотримання правил поведінки учнів в школі для педагогічного складу має вагомий сенс.

Експеримент, який проводився в НВК №16 м. Мелітополя щодо передвиборчої кампанії одного кандидата в президенти показав, вірогідності виграшу кандидата за його виступами з програмою 40,4%, цінності друкованої реклами 15,5%, його особистісні якості 13,75%, загальний відсоток вірогідності виграшу кандидата 69,65%, тому учень впевнено взяв участь у виборах.

Розроблений універсальний проект «Вибори президента школи» має за мету формування у учнів активної життєвої позиції, підвищення правової культури в області виборчого права, утворення умов для соціалізації школярів. Для реалізації задуманого проекту було досліджено наявні статистичні дані, порівняно виборчі процеси у країні та школі, здійснено обробку даних попередніх виборів шкільного президента за допомогою дібраного математичного апарату, складено таблиці відповідних значень вагомості факторів вибору, створено алгоритм дій. Після завершення теоретичної частини роботи, було зроблено апробацію результатів досліджень на чергових виборах президента школи. Реальні значення, отримані під час апробації результатів підрахунків, збігалися з даними, виведеними у результаті дослідження, що свідчить про адекватність створеної моделі.

*Кужильний Олег Вадимович, учень 10 класу Г№5
Секція – мультимедійні системи, навчальні та ігрові
програми*

*Науковий керівник: Брянцева Г.В., к.пед.н., доцент МДПУ
ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН
3 місце*

РОЗРОБКА ГРИ-ПАЗЛ НА ОСНОВІ КАРТИН МИСТЕЦТВА ЖИВОПИСУ

Актуальність теми дослідження. Пазли користуються популярністю як у дітей, так і у дорослих. На думку педагогів, які працюють з дошкільниками, важко переоцінити значення пазлів для дітей цього віку. Це одна з найбільш доступних іграшок, яка здатна поліпшити увагу, уяву, а також логічне та образне мислення дошкільника. Дитина вчиться розумінню взаємозв'язку між частиною і цілим. Збирання пазла розвиває дрібну моторику і діє заспокійливо на нервову систему, що робить це заняття дуже корисним для гіперактивних дітей. Розвиваючі пазли для дітей актуальні навіть не з п'яти, а вже з двох років. Для дворічних дітей призначені спеціальні ігри, що складаються всього з двох деталей. Це так звані картинки-половинки. Пазли активно використовуються для розвитку учнів в середній і, навіть, старшій школі. Наприклад, карти-пазли на уроках географії удосконалюють навички учнів з пошуку необхідного географічного об'єкту і його подальшої характеристики, пазли на уроках фізики — з пояснення взаємозв'язку між об'єктами, використання карт-пазлів на уроках хімії дозволяє відпрацювати знання номенклатури тощо. Пазли — одне з поширених захоплень дорослої аудиторії. Бухгалтери, юристи, викладачі, лікарі, програмісти — ось хто входить до спільноти любителів пазлів. Багато хто з них зізнається, що таким чином розвиває дрібну моторику і зір, тому що, збираючи пазли, починаєш розрізняти відтінки, поліпшуєш координацію. Відомі випадки, коли пазли допомагають відновити здоров'я після тяжких захворювань, наприклад, після інсульту. Таким чином, складання гри-пазл сприятиме розв'язанню важливого удосконаленню моторики, зору, координації дітей і дорослих різного віку.

Об'єктом дослідження є сучасна гра-пазл.

Предметом дослідження є розробка комп'ютерної гри-пазл.

Мета роботи розробка гри-пазл на основі картин мистецтва живопису.

Для реалізації поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- проаналізовано друковані та інтернет-джерела;
- досліджено логіку ігр-пазлів;

- вивчено та використано у розробці гри мову програмування C++.

Методологічну основу роботи склав широкий спектр ігр-пазлів, друковані та інтернет-джерела, що відповідають темі дослідження.

Методи дослідження теоретичні: аналіз та синтез спеціальної літератури з програмування, аналіз відповідних ресурсів в Інтернеті.

Новизна роботи полягає у створенні гри-пазл для розвитку образного і логічного мислення людини на основі складання елементів відомих картин живопису та знайомство з ними.

Висновки. Під час проведення наукового дослідження з'ясовано, що комп'ютерні ігри надають можливість не тільки добре провести час, розвиватися, а і розвивати власне логічне мислення, увагу, пам'ять, уяву.

Розглянуто переваги і недоліки сучасних візуальних мов програмування. Обґрунтовано вибір мови програмування комп'ютерного тренажеру. Це C++, який вигідно відрізняється від інших візуальних мов програмування високою тим що не зважаючи на складність проектування, ця мова є найпотужнішою.

Здійснено порівняльний аналіз ігор пазлів. Виявлено, що хоча пазли були відомі вже у 18 столітті, широкого розповсюдження вони набули, починаючи з середині 19 століття, і розвивалися далі — з розвитком поліграфічних технологій. Сучасні пазли характеризуються різноманітністю: поруч із класичними пазлами з картону є пазли у вигляді голографічних зображень, 3D-пазли, пазл-глобус, комп'ютерні (віртуальні) пазли. Сучасні пазли класифікують за такими критеріями: віковою ознакою, кількістю елементів, розміром елементів, видами елементів, формою, матеріалом, місцем для збирання.

Складено технічне завдання щодо створення гри пазл «Європейське мистецтво XIX століття», яке включає формулювання мети і завдання, опис результатів, які очікуються, змісту та основних вимог до гри.

Розроблено комп'ютерну гру-пазл «Європейське мистецтво XIX століття» із двома режимами тренування, який створює умови для тренування користувача у запам'ятовуванні ключових картин і їх художників основних художніх течій і напрямків у європейському живописі XIX століття. У першому режимі тренування користувач комп'ютерного тренажеру має відновити цілісну картину із дванадцяти перемішаних у довільній формі пазлів квадратної форми. У другому режимі кількість пазлів збільшується з кожною картиною на одну смугу та стовбець.

Отже, поставленої мети розробити комп'ютерної гри-пазл «Європейське мистецтво XIX століття» досягнуто, завдання дослідження виконано.

Майбутній цвіт нації: Тези науково-дослідницьких робіт – 2015 /
Упорядник: Меркулова О.С. – Мелітополь, 2015. – 156 с.

У збірці подано тези наукових робіт дійсних членів МАН, переможців II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, що проводився у 2014-2015 навчальному році.

Учасники конкурсу представили свої наукові роботи на 40 секціях, об'єднаних у дванадцять наукових відділень: історії, філософії та суспільствознавства, наук про Землю, технічних, комп'ютерних наук; математики, фізики і астрономії, економіки, хімії та біології; екології та аграрних наук, мовознавства, літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства.

Видання має на меті привернути увагу учнів та педагогічних працівників гімназій, шкіл та позашкільних закладів міста, широких кіл громадськості і науковців до науково-дослідницької діяльності учнівської молоді у рамках Малої академії наук учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області.